

Рудолф Щайнер

Мисията
на
Рихард Вагнер

Антропософското Издателство
“Даскалов”

създадено на 24.12.1991 е оторизирано от Rudolf Steiner - Nachlassverwaltung, Дорнах, Швейцария да издава съчиненията на Рудолф Щайнер в техните български преводи. Неговата цел е да запознае българския читател с антропософията на д-р Рудолф Щайнер

* * *

Патронът на Издателството
Димо Р. Даскалов, 1907-1989

член на Антропософското Общество в Дорнах, посвети своя земен живот на това да проправи пътя на антропософията в България.

* * *

Издателството
посвещава това издание на
200-та годишнина от рождението на
Рихард Вагнер
(1813-2013)

Рудолф Щайнер

Мисията
на
Рихард Вагнер

Избрани лекции

за северно-германската митология, nibелунгите,
крал Артур, Зигфрид, Парсифал, Лоенгрин,
Летящия холандец, Танхойзер, Тристан и Изолда,
изнесени в различни европейски градове

Превод от немски
Нели Спиридонова-Хорински

2012
Антропософско Издателство
„Даскалов“
Стара Загора

Тези лекции, излизащи за пръв път на български език, са включени в следните произведения на Рудолф Щайнер:

Die Erkenntnis Übersinnlichen in unserer Zeit und deren Bedeutung fuer das heutige Leben, GA 55

Die okkulten Wahrheiten alter Mythen und Sagen, GA 92

Das christliche Mysterium, GA 97
Alte Esoterik und Rosenkruzertum

Die Weltraetsel und die Anthroposophie, GA 54

Лекциите са изгачени от
Rudolf Steiner-Nachlassverwaltung
като непроверени
от Рудолф Щайнер записки на слушателите

немска
първо издание

Всички права върху българското издание на тази книга са запазени от Антропософско Издателство "Даскалов"
© Антропософско Издателство "Даскалов", Стара Загора, 2012

СЪДЪРЖАНИЕ

Познанието на свръхсетивното в наше време и неговото значение за днешния живот (Събр. Съч. 55)

Рихард Вагнер и мистиката

Берлин, 28. Март 1907 13

Окултните истини на древните митове (Събр. Съч. 92)

Четене в Хрониката Акаша. Волфрам фон Ешенбах

Берлин, 1. Юли 1904 52

Подготовка за четенето в Хрониката Акаша: Способност за изключване на аза в мисловния процес. Упражняването на тази способност от средновековните монаси. Волфрам фон Ешенбах като инспириран поет. Преходът към научното разглеждане на физическия свят чрез Коперник. Значението на «майсторите, учителите» и техните пратеници. Окултният смисъл на сагата за Лоенгрин и нейното представяне от Рихард Вагнер.

Германската митология

Берлин, 15. Юли 1904 61

Значението на северната и на келтската митология. За смесването на родовете. Епоха на хипорборейците, лемурийците и атлантите. Тримата северни посветени – Вотан, Вили и Ве. За смисъла на северните митове. Нифелхайм и Муспелхайм. Келтският принос: Легендата за крал Артур и неговата Кръгла маса, и за вълшебника Мерлин. Локи като бог на горещите желания и страсти и Хаген, инспирираният от него човек. Насочването към личното, показано с примера за любовта. Волфрам фон Ешенбах като посветен и неговата сага за Парсифал. Връзката на германския елемент с християнството.

Сагата за Зигфрид

Берлин, 21. Октомври 190472

Настроението на очакване при северните народи в повратка на времето. Строгото опазване на мистериите тайни и несправедливата смъртна присъда на Сократ. Учението за смъртта, което води към истинския живот – при древните германци и при Буда. Посвещение на друидите. Зигфрид, подготвящ християнството. Отделни елементи в сагата за Зигфрид и нейното значение.

Историческото разгръщане на самосъзнанието в музикалните драми на Рихард Вагнер

Берлин, 28. Март 190587

Ръководството на човечеството от Великите посветени; пример за тяхното въздействие в лицето на Якоб Бьоме. Стремжът на Рихард Вагнер да измъкне човечеството от потъването му в материализма чрез включване на митовите в неговите музикални драми. Връзка с легендите за Карл Велики и Фридрих Барбароса. Образно представяне на прехода от старата ясновидска култура към развиването на разума и на самосъзнанието в музикалните драми на Рихард Вагнер.

Загубата на атавистичното ясновидство и образното му представяне в «Пръстенът на нибелунга»

Берлин, 5. Май 190597

Преходът от старото астрално ясновиджане към мъдростта на разума. Образно представяне на този процес в древногерманските легенди и в отделни моменти от «Пръстена на нибелунга». Четирикратното посвещение. Локи и Балдур като представители на лунното и слънчевото царство.

Раждането на Аза през Петата следатлантска епоха в тетралогията на Рихард Вагнер. Християнската перспектива пред двата пола в «Тристан и Изолда»

Берлин, 12. Май 1905 107

Четири подготвителни епохи в северно-германското развитие, съответстващи на четирите културни епохи в средиземноморското пространство. Раждането на аза през петата епоха. Представянето на това събитие в тетралогията на Рихард Вагнер. Отделни детайли в това представяне и тяхното езотерично значение. Проблемът за разделянето на половете в «Тристан и Изолда». Преодоляването на този проблем в християнската любов.

Легендата за Парсифал в произведенията на Волфрам Ешенбах и Рихард Вагнер

Берлин, 19. Май 1905 118

Рихард Вагнеровото отношение към мистиката. Неговата скица на драмата «Победителите». Мотивът на жертващата се девица при Хартман фон Ауе «Бедният Хайнрих» и в драмите на Рихард Вагнер. Мотивът на Танхойзер. Културният импулс на прасемитите. Легендата за Парсифал при Волфрам фон Ешенбах и при Рихард Вагнер. Импулсът за едно бъдещо обединяване на изкуство, религия и наука в произведенията на Рихард Вагнер.

Парсифал и Лоенгрин

Кьолн, 3. Декември 1905 140

Преодоляване на религията на друидите чрез християнството, изживявано в отсичането на дъба на Донар от Бонифаций. Трагичното настроение в легендата за Зигфрид. Фридрих Барбароса и търсенето на Свещения Граал. Парсифал като посветен на Граала. Синът му Лоенгрин като основател на градската култура.

Християнската мистерия. Древната езотерика и розенкройцерство (Събр. Съч. 97)

Тайната на Граала и идеята за реинкарнациите в произведенията на Рихард Вагнер

Ландин (Марк), 29. Юли 1906..... 156

Рихард Вагнеровото изобразяване на реинкарнационната идея в драмата «Победителите». Идеята на «Парсифал» като прозвучаване на древна мистерийна мъдрост във Вагнер. Рицарите на Граала и Артуровите рицари. Дроти и друиди. Тайната на кръста, Граала и кървавото копие. Преобразуването на кръвта чрез Христос. Трите степени: замъгленост, съмнение, Saelde. «Парсифал» на Волфрам и на Вагнер.

Музиката на «Парсифал» като израз на процесите в свръхсетивния свят

Касел, 16. Януари 1907 173

Изплуването на окултни истини при Вагнер. Човекът – обърнато растение. Растителната цветна чашка и чашата на Граала. Взаимна връзка между жертвената смърт на Христос и растението. Идеята за прераждането в драмата на Вагнер «Победителите». Вълшебството на Разпети петък. Гьотевите Тайни. Легендата за дървото в рая. «Парсифал»: една музикална драма.

Мировите загадки и антропософията (Събр. Съч. 54)

Зигфрид и залезът на боговете

Берлин, 22. Март 1906 181

Пътят към познанието при Парсифал и Лоенгрин

Берлин, 29. Март 1906 199

Рудолф Щайнер – обзор върху литературното му и художествено дело 223

Вместо увод

Някои филолози и читатели, вероятно ще намерят за проблематичен начина на изразяване на Рудолф Щайнер. Те ще припишат това, което ще сметнат за недостатъци, на историческото време, в което той е живял, или на превода.

Но този начин е преднамерен и пълен с дълбоко значение. Най-напред ще направят впечатление многото повторения. Човек би могъл да си помисли: – Всичко това може да се каже с две думи, а тук се обръща от всички страни и същото се казва с други думи или просто по друг начин. – Това обаче е привидно впечатление. Привидно, казаното наистина изглежда като повторение, но гледната точка се променя и оттам се променят и различните нюанси. С това се постига разчупване на нашето застинало мислене, което е ограничило понятията в една замръзнала форма и което често води до неразбиране на мислите на другия човек, защото всеки поотделно отстоява формата, под която е свикнал да разбира дадена дума, дадено понятие. Освен това повторението има и един друг несъзнаван ефект. Нека си припомним напевите при народните песни или при старите поеми. След всеки нов стих имаме повтаряне на един и същ припев. Това се основава върху стара мъдрост. Повторението, освен че има значение за разбирането и запомнянето, има и едно ритмично хармонизиращо въздействие, което директно влияе върху нашата телесна организация, духовно-научно казано – върху етерното тяло и с това повлиява дори физическото здраве. В начина на изразяване на Рудолф Щайнер повторението има

своето специално значение и въздействие.

Вторият метод за разчупване на склерозиралото мислене е описанието. Не се дават дефиниции, а се описва, характеризира се и при това фиксираните думи се заместват с изрази като «това», «което», «такова», «каквото» и други подобни. Често пъти смисълът се разбира малко по-късно и тогава нашето собствено мислене се превръща в активна дейност. Ние не получаваме наготово сдъвкана храна, а активираме съзнанието си и сами изграждаме или доизграждаме понятията. Това е много важно за по-нататъшното развитие на човешкото съзнание, което от пасивен консуматор би трябвало да се превърне в активен творец.

Третата особеност са дългите изречения. Те изискват по-продължителна концентрация, за да се разбере смисъла на казаното и с това са метод за школуване на човешките духовни способности. Удобството става присъща привичка на съвременния човек и го приспива, като му пречи волево и активно да поеме в собствени ръце своето собствено развитие. Така дори и само със задълбоченото четене на книгите на Рудолф Щайнер, се правят първите крачки в по-нататъшното човешко развитие.

И като последно трябва да се каже, че цялата структура в изграждането на формата на изнесеното съдържание, особено в написаните от него книги, също не е случайна, а е подчинена на дълбок замисъл.

Що се отнася до лекциите, те са били стенографирани и остават непроверени от Рудолф Щайнер поради липса на време. Ето защо не са

изключени и някои недостатъци, които се дължат на препредаването, макар и да се има предвид немската коректност и точност. Освен това трябва да се има предвид разликата между изговореното и написаното слово. В лекциите си Рудолф Щайнер се обръща към определена публика в определен момент и това придава определен нюанс на начина му на изказване – той е един за запознатите вече с антропософията, друг е пред общата публика, друг е за работниците на строежа на Гьотеанума, друг е за студенти в различните факултети и за работещите в определена професионална област.

В настоящия превод е направен опит, доколкото е възможно най-достоверно да се предаде особеността на оригиналния текст като израз на изговореното слово.

В тази малка книга са поместени лекции на Рудолф Щайнер за творчеството и значението на Рихард Вагнер. Макар и много неща да се повтарят в отделните лекции, във всяка поотделно са казани неща, които другаде липсват. Освен това тълкуването на образите, дадени в легендите, съответно в музикалните драми на Рихард Вагнер показва многообразното им значение. Понеже един имагинативен образ изразява много повече страни на дадено явление, почти не може да се изчерпи всичко, което той съдържа. Ето защо различното тълкуване не бива да се приема като противоречие, а като опит да се опише богатото съдържание на митологичните образи.

Нели Спиридонова-Хорински

РИХАРД ВАГНЕР И МИСТИКАТА
Берлин, 28. Март 1907 Събр. Съч. 55

Срещу едно разглеждане, каквото е днешното, което ще проследи взаимната връзка между Рихард Вагнер и мистиката, още от началото е възможно да се появят известни предразсъдъци, породени от недоразумения, които изобщо биха могли да се изпречат при едно такова разглеждане на изкуството на даден творец от известна духовно-научна гледна точка. Вторият вид предразсъдъци са тези, които засягат самата мистика.

Всичко, което днес ще се каже от една страна за мястото на Рихард Вагнер в изкуството, а от друга в мистиката, може да предизвика противоречие и да породи съждението: – Да, тук при Рихард Вагнер се внася нещо, което самият той никога не е казвал, за което той самият нищо не е споменавал. – Срещу такъв предразсъдък трябва да се каже, че този, който провежда разглеждане, като днешното, сам е наясно с това противоречие. Но когато в света се наблюдава едно духовно явление, изобщо не се цели да се каже само това, което дадената личност е казала. Ако мислим само по този начин, тогава изобщо няма да бъде възможно да се правят по-висши духовно-научни наблюдения на световните явления.

Представете си, че ботаникът – също бихме могли да кажем и лирикът – каже за едно растение, за едно природно явление това, което той, ботаникът мисли относно това природно явление или ако лирикът каже това, което чувства спрямо

едно растение или природно явление. Кой би изисквал някое растение или природно явление само да каже това, което произлиза от душата на лирика или ботаника? Не може да става въпрос това, което имаме да кажем за дадено духовно или някакво друго явление в света, да бъде казано от самото явление. Тогава вие би трябвало също да изисквате самото растение да обясни на ботаника законите на своя растеж. Тогава би трябвало да разглеждате като нещо неправилно, когато относно дадено природно явление лирикът говори за чувства, които самото природно явление не е в състояние да изкаже. Много повече би трябвало да кажем, че точно в човешката душа трябва да се изрази това, което външният свят не би могъл да каже за самия себе си.

Моля в този смисъл да приемете всичко, което днес ще се каже за едно такова духовно явление като Рихард Вагнер. Както е истина, че самото растение не знае нищо за законите на своя растеж, но расте и се развива според тях, така също е истина, че не е нужно един творец сам да казва това, което духовно-научният изследовател трябва да покаже като закони на неговото развитие и на цялата му същност. Но също така е истина, че творецът живее и твори въз основа на тези закони, както растението се изгражда според присъщите му закони, които изследователят на природата след това открива и живее според законите, които са вложени в него. Оттук не би следвало да има противоречие във факта, че Рихард Вагнер сам не е казал нещата, които ще

се изложат днес. Останалото се отнася за това, което е известно като мистика.

Учени и лаици говорят за мистиката така, като че ли тя е едно мрачно, мъгляво разглеждане на света, за разлика от това, което се нарича същинско научно, понятийно разглеждане на света. Гностиците, големите мистици на първите християнски столетия, са мислили по друг начин за мистиката. И онези, които изобщо разбират нещо от нея, през всички времена я разглеждат по друг начин. Гностиците са наричали мистиката «mathesis», математика, не защото мистиката е математика, а защото относно своите идеи и представи за висшите духовни светове, истинският мистик се стреми към същата кристално ясна, прозрачна светлина, каквато в една друга област имат математическите представи и понятия. Мистиката, когато я разбираме в нейната истинска действителност, не е някакво тъмно, чувствено схващане за света, а най-ясното нещо, кристалната яснота, която изобщо може да съществува. Ние ще изходим от тези две гледни точки, които изложихме тук, за да разясним две погрешни мнения, два предразсъдъка.

Рихард Вагнер наистина може да се разглежда от най-висшата духовно-научна гледна точка.

Защото, ако през последните столетия е съществувал някакъв търсещ духа творец, който през целия си живот по най-честен и добросъвестен начин се е стремил да открие изворите и основите на световните загадки, това е именно той. Той нарича своя дом в Байройт «Wahnfried

– Ваанфрийд»*, като сам посочва основанието си, че там е намерил покоя, умиротворението на своето вътрешно търсене, лутане, вътрешен стремеж. С тази дума, че е намерил умиротворението на своето търсене, е казано извънредно много.

Онзи, който честно и добросъвестно се опитва да върви по пътя на познанието и който независимо дали в тази или онази форма, в художествена или друга форма изобразява областите на духовния живот, за които вярва, че ги е намерил по пътя на познанието, онзи, който така добросъвестно изминава пътя на познанието, знае какво означава думата Wähnen**, колко заблуждаващи образи застават на пътя му. Той знае, че познанието не е нещо, което се представя по един трезв, сух начин. Той знае, че в действителност познанието е нещо, което се постига с изживяване на катастрофи във вътрешния духовен живот, с възход и падение на човешката душевност; той знае, че от една страна там се намират ужасни опасности, а от друга страна блаженство, едно прекрасно блаженство. Той знае също, че пред този, който тръгва по пътя на това познание, стои една вероятност – покоят, божественият покой, който извира от интимното вживяване в божествените тайни на света. Нещо от една подобна душевна нагласа, нещо от едно такова настроение се изразява чрез думите на Вагнер «Защото тук на търсенето мое покоя аз намерих,

* «Wahnfried» думата произлиза от Wahn – химера, илюзия, натрапчива идея, стремеж към нещо недействително и fried – произлиза от Frieden – мир, покой. Бел. пр.

** Wähnen – търсене, лутане, вътрешен стремеж. Бел. пр.

Ванфрийд да бъде този дом от мен наречен».

Той не беше творец както много други, които искат да творят, изхождайки от една фантазия, която не достига до същността на нещата. Той беше творец, който от самото начало схващаше изкуството като световно историческа мисия, която в художественото творчество би трябвало същевременно да бъде красота, истина, проявление на познанието. За него религиозното чувство и настроение същевременно бяха душата на художественото творчество, а изкуството нещо свещено. Според него творецът извършва един вид свещеническа служба и това, което Рихард Вагнер като творец дари на човечеството, в неговия смисъл би трябвало да бъде едно религиозно посвещение, да бъде изпълнението на една религиозна задача и мисия в хода на развитието на човечеството. Така той сам се чувстваше като един от тези, които искаха да дадат на своето съвремие нещо от дълбочината и пълнотата на истината.

Ако духовната наука не иска да остане една отвлечена сива теория, една чужда на света илюзия, тя трябва да намери пътя, за да може от своята гледна точка да разбере и уважи едно такова значително духовно явление като Рихард Вагнер. Тя може да го направи, когато бъде разбрана по правилния начин.

Рихард Вагнер притежаваше чувството и увереността, които го насочваха към същите истини за корените на човешкото развитие, към които ни насочва и духовната наука. Нещо дълбоко свързва Рихард Вагнер с духовно-научното

чувстване и с всяка правилна и истинска мистика. Това е, което той нарича съзвучието на различните изкуства, единството на изкуствата, любвеобилното хармонично съзвучие на изкуствата. Това, което той чувстваше като недостатък на нашата художествена дейност в настоящето, беше егоизмът, самодоволството на отделните изкуства. Той чувстваше над него да се носи един идеал, който му се представяше така, че не едно изкуство да върви по един път, а друго по друг, а да се изгражда една хармония на изкуствата, в която всички заедно да могат да се изявяват по безкористен начин и в любвеобилна преданост. Той твърдеше, че някога в миналото, в хода на световното развитие е съществувал един такъв художествен идеал. Той търсеше този идеал в древната гръцка култура, която предхождаше епохата на Софокъл и Еврипид. Той казваше, че преди изкуствата да се разделят, преди драматичното изкуство да се обособи самостоятелно, преди да се обособи танцът, те са се проявявали заедно, в безкористен стремеж са били обединени в общата художествена дейност. В един вид ясновиждащо съзерцание той предусещаше тази обща художествена дейност. Историята не разказва нищо за това, но тя трябва да му даде право, защото достига назад до пра-състоянието на различните народи, където съвместно, в една голяма хармония са действали не само изкуствата, а изобщо различните духовни и културни течения.

Това, което днес наричаме изкуство и наука, духовната наука го вижда като различните

клони, израсли от едно и също стебло. Дали ще се върнем в древното гръцко или в древното египетско време, дали ще погледнем индийския или персийския народ, а дори и самото наше немско отечество, ние навсякъде ще срещнем една прастара култура, която не е достъпна за нашето материалистическо изследване, но която може да се възприеме с ясновидското съзнание. Ние срещаме една култура, където науката и изкуството не бяха разделени, а всичко беше обединено; където всичко съществуваше по такъв начин, че човек е склонен да го обозначи като мистерия. Преди да е имало места, където да се упражнява изкуство или наука, съществуваха мистериите школи. Какво представляваха те? Те бяха обединение на мъдростта, красотата и религиозния трепет.

Ние можем да си създадем една представа какво е ставало в онези храмови места, които същевременно бяха училища и места за художествена дейност, когато обрисоваме пред душата си голямата световна драма, за която материалистическата история не може да каже нищо, но която се е разигравала пред допуснатите до древните посветителски места, до мистериите. Този, който беше допуснат там, виждаше драматично представено всичко, което можеше да се представи като драматично възпроизвеждане, като музикално постижение, проникнато от това, за което се смяташе, че е постигнато като мъдрост и е проникнато от това, към което душата поглеждаше с истинска религиозна преданост и себеотдаденост. С малко думи можем да обрисоваме пред душата как е било

през това време, за което не могат да ни съобщят никакви други документи, освен тези на духовната наука. Тези, които бяха допуснати там, бяха се събрали, за да възприемат един вид мировата творческа драма. Такива драми за сътворението на света имаше навсякъде. Там се показваше как божествени пра-същества слизаха от духовните висини, как те оставяха същността им да се влее в мировото вещество и как световната субстанция се оформяше в различните природни царства – минералното, растителното, животинското и човешкото царство, как следователно божественото протичаше надолу в това, което просветва пред очите ни и ни поглежда от различните природни същества, и как после то празнува един вид възкресение в човешките души.

Онова, което по-задълбочените личности винаги са усещали, че светът е излъчен от нещо божествено, че това божествено достига до съзнателност в човешките души и същевременно поглежда навън от човешките очи и от другите сетива, като самото то наблюдава себе си в своята творческа дейност, това слизане и възкръсване на божественото се извършваше в Египет в драмата на Озирис и в различните посветителски места в Гърция. Онзи, на когото беше позволено да присъства, виждаше как всичко, което съществуваше като изкуство и мъдрост, там служеше да се представи драмата на това мирово сътворение и по отношение на тази драма, която би могла да се нарече пра-драма, първоначално той изпитваше едно религиозно настроение. Изпълнен с въз-

хищение и страхопочитание, той виждаше Бога, който слизаше в материята, който дремеше във всички същества и възкръсваше в човешката душа. Изпълнен със страхопочитание, той изпадаше в онова настроение, което веднъж Гьоте красиво и многозначително изрази с думите: «Когато здравословната природа на човека действа като една цялост, когато той се чувства в света като в една велика, красива, достойна и ценна цялост, когато хармоничното равновесие предизвиква в него едно чисто, свободно възхищение, тогава Всемирът, ако сам би могъл да се почувства като достигнал до своята цел, ще възкликне от радост и ще се възхити на върха на своята собствена същност и реализиране.» И едно чудесно религиозно настроение се изливаше в сърцата на зрителите на тази мирова драма.

Не беше само религиозното настроение, което съществуваше там, но също и мъдрост беше това, което по-късно човекът си изясняваше под формата на научни понятия, под формата на идеи и представи за възникването на света и неговите същества. Пред очите заставаше една мъдрост, която външно изглеждаше като наука, но същевременно беше и религия. Понеже всичко, което можеше да се поднесе като красота, външно можеше да се изрази в образи и понеже мъдростта се издигаше до благочестие, тази мирова драма същевременно беше наука и изкуство.

Съществуването на една първоначална хармония живееше като смътно предчувствие в душата на Рихард Вагнер. Естествено той поглеж-

даше най-напред към онази пра-древна култура в древна Гърция, която все още имаше религиозен характер и си казваше, че музиката, драмата, танцът и архитектурата все още не се проявяваха поотделно там, а действаха съвместно в далечната древност – религията, изкуството и изобщо мъдростта действаха заедно. И тогава Рихард Вагнер си казваше, че изкуствата са изгубили своята безкористност, станали са самонадеяни и егоистични. Но Рихард Вагнер имаше едно голямо интуитивно предчувствие. Той поглеждаше назад във времето на далечното минало, когато хората още не бяха така индивидуални както днес, не бяха така индивидуализирани както по-късно, а когато отделните хора се чувстваха като членове на племето си, на целия си народ, когато човекът виждаше като реалност това, което се наричаше народностен дух, племенен дух. Рихард Вагнер поглеждаше назад в онези древни времена на една естествена безкористност и му се разкриваше идеята, че за да станат личности, за да имат един аз, хората трябваше да напуснат онези стари племенни общности и напред да излезе личният елемент. Само въз основа на личния елемент хората можеха да постигнат своята свобода. Тя обаче не можеше да се спечели без един вид егоизъм. Така Рихард Вагнер поглеждаше назад към всичко, което обединяваше хората. Някога те трябваше да напуснат тази безкористност, трябваше да стават все по-съзнателни. Така му се представяше прадалечното минало. А след това той си казваше: – След като хората са постигнали свободата, те

отново трябва да открият пътя, водещ до братски съюзи, до изпълнени с взаимна обич съюзи и изхождайки от съзнателността, егоистичният човек отново трябва да стане алтруистичен. Любовта отново трябва да обхване всички.

Това му изглеждаше като идеал на едно бъдещо изкуство и при него настоящето се свързваше с бъдещето, а изкуството е това, на което той отреждаше едно извънредно важно място в развитието. За него изкуството върви паралелно с развитието на човечеството. Както човечеството, така са се развили и изкуствата. Произлезли от една общност, изкуствата са станали егоистични. Драмата, архитектурата и танцът са се обособили всяко за себе си. Така е било до настоящето. Паралелно на станалия егоистичен свят ние имаме и станалите егоистични изкуства. Вагнер поглежда към едно време в бъдещето, когато изкуството също ще представлява една художествена общност. Ето защо от хората на изкуството той бе наричан «комунист», защото имаше пред очите си един «комунизъм» за хората на изкуството. Той виждаше едно съзвучие на изкуствата, за което искаше да даде своя принос – един могъщ лост, за да влее в душите на хората нещо от себеотдайността на изкуството, от онази себеотдайност, която трябва да основе един бъдещ човешки братски съюз. Така като артист, той беше мисионер на човешката социална себеотдайност, искащ във всяка човешка душа да влее онзи импулс, който подтиква душата към вътрешна неегоистичност, свързваща хората в хармония. Това наистина беше една велика ми-

сионерска мисъл, която беше изплувала в душата на Рихард Вагнер, една мисия, която можеше да притежава само една личност, която в самата себе си имаше нещо от действителния духовен импулс, имаше дълбока вяра в реалността на духовния живот. Рихард Вагнер имаше тази дълбока вяра.

Първоначално като подготовка ние можем да разгледаме тази вяра на Рихард Вагнер в намиращия се зад сетивния свят духовен свят в неговото произведение «Летящият холандец». Още там пред нас се изправя честната и добросъвестната вяра на Рихард Вагнер в духовния свят, който стои зад сетивния свят. Имайте предвид, че аз в ни най-малка степен не твърдя, че мислите, които се изказват тук, съзнателно стояха пред душата на Рихард Вагнер. Те стояха съзнателно в душата му също толкова малко, колкото и мислите на ботаника или лирика съзнателно живеят в растението. Но както ботаникът или лирикът чувстват и мислят за растението, така може да се твърди, че Рихард Вагнер живееше в смисъла на тези представи и в смисъла на тези духовни закони.

Материалистът вижда хората около себе си като сетивно разграничени, стоящи един до друг в материалното съществуване. Душите са включени в сетивните тела и материалистът вярва, че няма друг вид общуване между човек и човека освен това, което съществува външно сетивно. Това, което отделният човек може да каже на другия, което отделният човек може да направи за другия, е чисто външно, материално действително – материалистическият мислител вярва в това. Онзи,

който знае нещо за духовния свят, намиращ се зад сетивния, е убеден в наличието на една скрита свързаност между хората, на нещо, което действа от душа на душа, даже и когато липсва външно действие чрез говора или други материални средства. Тайни духовни въздействия произлизат и протичат от една душа към друга. Това, което някой мисли и чувства, макар да остава заключено вътре в душата му, не е без значение и без стойност за другия човек, към когото се отправят мислите и чувствата. Материалистическият мислител знае само, че другият човек може да бъде докоснат с ръка, че може да бъде подкрепен с материални средства. Той не вярва, че чувството, което живее в него, има реално значение за другите хора, че душите са свързани с връзки, които не могат да се видят със сетивните очи. Мистикът знае, че такава връзка се изгражда между една и друга душа. Рихард Вагнер беше дълбоко проникнат от чувството, че това е така.

Ако искаме да ни стане ясно какво се загатва с това, нека да разгледаме една хубава средновековна легенда, която днешният човек възприема само като мит, но за онзи, който я е написал и за този, който може мистично да я разбере, тя е нещо различно от легенда, тя е израз именно на една духовна действителност. Една легенда, която ни предава един средновековен епос, ни напомня за бедния Хайнрих, сполетян от ужасна болест. Ние чуваме, че само едно нещо може да излекува бедния Хайнрих от неговата ужасна болест, а именно, когато едно чисто женско същество се пожертва

за него. Любовта на чистата женска душа е в състояние да означава нещо, да бъде нещо реално за живота на другия човек. В една такава легенда е заложено, че в чисто духовното царство душите могат да представляват една за друга нещо, за което материалистът няма никакво понятие. Дали жертването на чистото женско същество за бедния Хайнрих в края на краищата е нещо друго от един сетивен израз на това, което една голяма част от човечеството приема изобщо като мистично въздействие на жертвата? Не е ли жертвата на тази девица за бедния Хайнрих това, което Спасителят на кръста извърши за човечеството, не е ли онова мистично духовно въздействие от душа на душа? Тук виждаме, че зад външното може да живее нещо друго. Тук съзнанието предчувства, че съществува такава духовност. Затова Вагнер се обръща към легендата за летящия холандец, онзи мъж, който се беше свързал с материалното и не можеше да намери освобождение и спасение от материята, с която е обвързан. Не без право хората са наричали летящия холандец Ахасвер на морето, вечния евреин на морето. Както в идеята за вечния евреин лежи нещо дълбоко, така е и с идеята за вечния морски евреин, за летящия холандец.

Нека разгледаме Ахасвер от тази гледна точка. Той е човекът, който не може да вярва в Спасителя, в една личност, която извежда човечеството към по-велики висини, към все по-съвършени и по-съвършени степени в развитието. Ахасвер е вплетен в непрекъсващото битие. Докато човекът, когато иска да се развива, в действителност

трябва да се издига нагоре от степен на степен, този, който не иска да умре, може да се свърже с материята. Той може да се подиграе с този, който е предводител на човечеството към все по-висши и по-висши степени. Тогава трябва да остане вплетен в материята. Какво означава да остане вплетен в материята? Който остане вплетен в материята, за него външният живот се повтаря във вечно еднообразие. Защото материалното схващане се отличава от духовното по това, че материалното непрекъснато се повтаря, докато духът се възкачва. В момента, в който духът стане подвластен на материята, той изпада в постоянното повтаряне на едно и също. Така е и с летищия холандец. В онези древни времена различните народи можеха да използват запознанството с чуждите земи, за да издигат идеите все по-високо и по-високо. Който постигаше това, разглеждаше пътуването по морето, достигането на чужди брегове, като средство за усъвършенстване на човечеството. Онзи, който не чувстваше идеята за усъвършенстването, за протичането на духовното течение, се вплиташе в еднообразието на принадлежащото само на материята, на вещественото. Летищият холандец, който има склонност само към материалното, е изоставен от силите на развитието, от любовта, която е средство за усъвършенстване, възход и развитие, така че той се оплита в материята, във веществото и за него вечно трябва да се повтаря едно и също. Такива същества, които не могат да бъдат обхванати, не могат да бъдат засегнати от стремежа към едно по-висше издигане, трябва да

бъдат докоснати от една девствена същност. Девственост*, душевна чистота и чиста любов трябва да изпълват съществуването, което ще може да спаси летящия холандец.

Душата, която още не е вплетена във веществото, има отношение към душата, която е вплетена във веществото. Рихард Вагнер предчувства това и в неговата драма го изразява по изпълнен с дълбоко значение начин. Това беше едно мистично усещане на истината, това беше усещане за общността на духовете, която се намира зад целостта на материята. Наистина някой, който чувстваше така, можеше да се посвети на една такава висша духовна мисия, на каквато се посвети Рихард Вагнер, който насочи полета на мисълта си към области, където разглеждаше музиката и драмата съвсем различно, отколкото е правено преди него. Той поглеждаше по свой начин назад към онази гръцка древност, в която имаше цялостни произведения на изкуството, където музиката изразяваше само това, което драмата не можеше изчерпателно да изрази, където вечните мирови закони се проявяваха в ритъма на танца. Той виждаше нещо особено в древното художествено произведение, в драматично-музикалните художествени произведения на пра-далечната древност, където все още действаха съвместно танц, ритъм и хармония. В него се породиха своеобразни възгледи за същността на музикалното.

* Девственост произлиза от думата „дева“, която всъщност означава ангелско същество. Деви се наричат ангелите, а те не са възплътени в материята. Бел. пр.

Истинската същност на музикалното Рихард Вагнер виждаше в хармонията на тоновете. Но той си казваше, че само тогава, когато сестринските изкуства допринасят за хармонията с това, което могат да внесат в нея, тогава от тези сестрински изкуства нещо протича в хармонията на музиката. Едно от изкуствата е танцът. Не танцът, който по-късно се разпространи всред човечеството, а този, който с формите си изразява движения в природата и движения на звездите. Такъв беше древният танц. Древният танц беше роден от едно усещане за природните закони – да се даде чрез собствени движения отражението на това, което се движи в природата. Тази същност на танцовия ритъм се отразяваше в музикалната хармония и даваше ритъма на музикалната хармония. После се прибави другото сестринско изкуство – поезията. То можеше да изрази с думи само някои неща. Но това, което думите не можеха да изразят, трябваше да го направят сестринските изкуства. Така танц, музика и поезия действаха в хармония и по този начин се породиха музикалното тризвучие от хармония, ритъм и мелодия. То се появи, понеже сестринските изкуства действаха съвместно.

Това стоеше пред мистика като дух на древното изкуство, когато мелодията, ритъмът и хармонията все още не се намираха в тяхното по-късно съвършенство. Рихард Вагнер го знаеше, знаеше го също и мистикът. Той си казваше, че изкуствата, които тук действаха по сестрински съвместно, се разделиха в по-късните времена – танцът се обособи самостоятелно, лириката също. Поради

това ритмичното изживяване се отдели като нещо самостоятелно, също и музиката, която не искаше повече нищо да знае за сестра си, също както поезията, която се отдели от музикалното и нищо повече не можеше да се влее в него.

Рихард Вагнер виждаше как със засилването на човешкия егоизъм, егоистични ставаха също и изкуствата, и така той ги проследяваше до новото време. Ние сега не можем да го придружим в неговото проследяване на изкуствата, ставащи все по-самостоятелни и по-егоистични. Нека да видим как самият той се опитва да създаде нещо хармонично от едностранчивостите, които застават пред него. Тук ние искаме да го последваме, тук се показва цялото негово величие, което търси да проникне зад същността на нещата в тази област.

Две индивидуалности, проявяващи едностранчивостта на изкуствата, които Рихард Вагнер искаше да обедини, стояха пред душата му. *Бетовен* и *Шекспир* показваха едностранчивостта на музикалното и едностранчивостта на драматичното. Шекспир му изглеждаше едностранчив драматург, понеже наблюдавайки своята дълбока душевност, за Рихард Вагнер беше ясно, че цялата скала на усещанията и чувствата, които не могат да се виждат отвън, които не могат да се превърнат в жестове или думи, когато се касае за същността им, тази скала на усещанията не може да се изрази с думите на драмата. Словесната драма представя действието, след като то е напуснало вътрешните импулси и е навлязло в пространството и времето.

Когато се разиграва драмата, ние трябва да заключим, че личността вече е изпитала импулсите. Ние виждаме това, което окото може да види и ухото да чуе, а не самата драматичност, която се разиграва в душевността на личността. Така драматургът трябва да игнорира по-дълбоките чувства и усещания, които представляват дълбините на това, което се показва на сцената външно. По друг начин едностранчиви хора на изкуството са му симфониците, чисто инструменталните музиканти, тези, които в техните прекрасни съчетания от тонове успяват да представят това, което наистина протича в дълбините на душата, да представят вътрешната драматика, на която обаче липсват жестовете, която не може да се прояви в пространството и времето. Така от една страна той има музикалното изкуство, което е израз на човешката душевност, което, ако иска да се прояви навън, усеща своето безсилие, а от друга страна той има драматичното изкуство, което не се сродява с музикалното изкуство, което ни говори, едва когато импулсите са се излели навън в пространството и времето. Шекспир от една страна, Моцарт, Хайдн и Бетовен от друга, са за него двете страни, проявени в изкуството. В Бетовеновата Девета симфония той вижда нещо, което иска да надхвърли едната едностранчива форма на изкуството. Той вижда как в Девета симфония обвивките се разчупват, как същевременно тя се излива в слово, понеже иска да обхване с любовта цялото човечество, понеже тя прониква в целия свят. Там той вижда нещо, което иска да излезе навън в пространството

и времето; а за да излезе то още повече навън в пространството и времето, това той го разглежда като своя мисия. Не само външно да се прояви изразът на чувствата, вътрешната драматика на душата, както е в Девета симфония, не само така, както е там, го иска той, а той иска да го остави, да се влее в словото и в действието, така че и двете да застанат на сцената: вътрешната скала на чувствата в музиката, а в драматиката това – понеже се проявява в пространството и времето, – което преобразува вътрешната скала на чувствата във външни действия. Шекспир и Бетовен в едно повисше единство, това иска да бъде той. Той иска да покаже целия човек.

Видим ли едно действие на сцената, не би следвало да възприемаме само това, което се разиграва пред очите и ушите, а искаме също и да чуем, кои са най-вътрешните импулси на човешката същност. Ето защо според Рихард Вагнер не е достатъчна и старата опера, понеже там поетът и музикантът се проявяват всеки за себе си. Поетът изразява това, което има да покаже, а музикантът се присъединява, за да илюстрира поезията. Но музиката трябва да изрази това, което поезията не може да изрази. Човешкото същество се състои от вътрешното, което не може да се прояви във външното и от външното, което може да се прояви в словесната драма, но което трябва да премълчи вътрешните импулси. Ето защо музикалното не трябва да илюстрира, а да допълва поетичното.

Музиката трябва да изразява това, което поезията не може да изрази.

Тази е голямата мисъл на Рихард Вагнер. Той иска да твори така, той иска да изпълни своята мисия за изобразяването на едно безкористно взаимодействие между музиката и лириката в едно цялостно произведение на изкуството. И ние виждаме как тази негова основна мисъл всъщност почива върху една мистична основа, върху онази основа, която иска да обхване целия човек, не само външния човек, а целия човек, който е проникнат от вътрешното. Човекът е повече от това, което се проявява външно. Рихард Вагнер знае, че в човешката душевност живее един по-висш аз, съществува една по-висша азова същност. Но висшият аз само частично се изявява и навлиза в това, което се проявява в пространството и времето. Рихард Вагнер иска да обхване вътрешната по-висша същност, която надвишава обикновеното. Поради това не му е достатъчно само едното средство, а той търси кое може да обхване човека по различен начин. Той търси да достигне до това, което извежда над непосредствената личност, това, което се издига към свръхчовешкото. То става в мита. В митичната индивидуалност срещу нас застава не отделният човек, а същевременно и нещо свръхчовешко. Митът ни представя какво означава свръхчовекът в човека. Митологични образи като Зигфрид и Лоенгрин изразяват живеещото не в един, а в много хора. Понеже Вагнер искаше да достигне дълбините на човека, той се нуждаеше от свръхчовешките личности на митовете.

Ние можем да разберем колко дълбоко навлиза той в целия процес на развитие и изграждане,

само когато поне малко го проследим. Той се издига до най-висшите човешки загадки, както те се изразяват по най-величествен начин в драмите за нибелунгите и Парсифал, като изхождайки от предчувствието, от усещането и чувството, се опитва да ги изгради като дар за цялото човечество.

Ние можем да осветлим само някои неща от това, което живее в артистичната душа на Рихард Вагнер. Макар и да изберем само нещо частично, ние ще видим колко дълбоко той е свързан с това, което се нарича митични взаимовръзки сред човечеството.

Защо Вагнер посяга точно към драмата на Зигфрид? Какво е искал да представи той с нея? Ние най-лесно достигаем до разбирането на това, когато се опрем на идеята на Рихард Вагнер за цялото човешко развитие. Той виждаше назад до древността, когато чрез тесните племенни връзки човечеството беше обвързано с една първична всеотдайна любов. Той виждаше назад в онези времена, когато хората чувстваха, че отделният човек още не беше получил своята самостоятелност в смътното си съзнание, а се чувстваше като член на една племенна общност, към която принадлежеше и същевременно чувстваше нещо действително, нещо реално в племенната душа. Рихард Вагнер преди всичко усещаше как това, което живееше в Европа, води назад до пра-стари времена, когато една първична любов обединяваше хората в братски групи и съюзи. Той поглеждаше назад в онези времена, за които говори духовно-науч-

ният мироглед, като казва, че всичко се намира в процес на развитие. Духовно-научният мироглед ни казва, че също и съзнанието се развива постепенно. Днешното ясно съзнание се е развило от състояния, от които още са останали оскъдни отзвуци. В сънищното съзнание, в образния сън Рихард Вагнер виждаше отзвуци от едно древно образно съзнание, което по-рано беше присъщо на цялото човечество. Днешното дневно съзнание, което трае от сутринта до вечерта, до заспиването, измести едно много по-смъртно съзнание. В това древно смъртно състояние на съзнанието хората бяха свързани много по-дълбоко. Тук човешката индивидуалност все още не се проявяваше така, както по-късно, не се проявяваше и човешкият егоизъм, който представлява една необходима степен в човешкото развитие. Рихард Вагнер виждаше, че има една естествена любов, която лежеше в кръвта и свързваше отделните кръвни родственици.

Изхождайки от рационалната мистика, аз бих искал да изложа един възглед, който за тези, които не са слушали другите лекции, ще представлява нещо гротескно, но за други ще съдържа нещо математически сигурно. Това, което днес съществува в Европа като сегашното ясно дневно съзнание, се е развило от едно пра-старо човечество, атлантското човечество, което е предхождало нашето и което е живяло там, където днес се намира Атлантическият океан. Онези, които наблюдават какво става в света, знаят, че дори естествената наука вече говори за един атлантски континент. Една статия за това се появи също и в естественонауч-

ното списание «Космос». Там живееха предците на хората, които днес обитават Европа, но при други физически условия. Те живееха все още в една смесица от въздух и вода. Земята навсякъде беше покрита с гъсти, могъщи маси от мъгла. По това време Слънцето не се виждаше, както се вижда днес. То беше заобиколено от огромни цветни кръгове, понеже всичко беше закрито от могъщи мъгли. Германската митология е запазила спомена за онази древна страна в изразите Нифелхайм, Небелхайм, Нибелунгенхайм*. Това са спомени за онази стара мъглива страна и едно фино, интимно спомняне лежи в това, което се е запазило като легенди от онези древни времена.

Когато потопът постепенно заля атлантската земя, той образува и реките на немските долини. Така че *същността* на Рейн е като един вид остатък от онази атлантска мъглива същност, която някога е покривала страната. Като че ли водите на Рейн са дошли от мъгливите маси на древна Атлантида, на Небелхайм, на Нибелунгенхайм. Легендата представя това, което изразява смътното, изпълнено с прозрения съзнание. И след като народите се преселиха на Изток – понеже физическите условия станаха такива, че те трябваше да напуснат обитаваните дотогава области, – тях ги напусна и смътното съзнание. То ставаше все по-светло и по светло, но също и егоизмът ставаше все по-голям.

* Небелхайм – дом на мъглата, Нибелунгенхайм – дом на нибелунгите, хората от страната на мъглата.

В старото смътно съзнание имаше известна самоотверженост. С изчистването на въздуха от мъглите, нарастна и егоизмът. Мъглата на древна Атлантида създаваше около човека една атмосфера на мъдрост, която беше изпълнена със самоотверженост и любов. Това се промъкна във водите на Рейн и там долу почиваше като мъдрост, като злато. Но когато беше обхванато от егоизма, в същото време се появи егоистичната власт. Когато представителите на древните обитатели на Нибелунгенхайм преминаваха в посока на Изток, виждаха в Рейн мястото, в което се съхраняваше златото на мъдростта, всеотдайно разпростирала се някога навсякъде. Всичко това почиваше – не точно така казано – в света на легендите, в който проникваше душата на Рихард Вагнер. И тази душа беше толкова сродна с великата духовна същност, която лежеше там и пазеше спомена за древните събития, че от този свят на легендите тя извади това, което беше екстрактът на целия негов мироглед. Така в музиката на Рихард Вагнер ние чуваме да прозвучава, а в драмата виждаме да се показва на сцената развитието и проявлението на човешкия егоизъм.

В това, че Алберих отнема златото от дъщерите на Рейн, ние виждаме затварянето на кръга. В лицето на Алберих виждаме егоистично развилият се представител на нибелунгите. Ние виждаме човекът, който се отказва от любовта, която някога обединяваше хората в една цялост. Рихард Вагнер свързва мощта на притежанието, с идеята, която витае в онзи митологичен свят. Така той вижда

онова древно време. Пред него се изправя онзи свят, който основава Валхала; насреща се изправя светът на Вотан, светът на старите богове. Те имат това, което някога общо са имали всичките хора. Те представляват един вид групова душа, както и самият Вотан. Но там, където отделната личност е обхваната от властта на пръстена*, който се завива около аза на човека, той също бива обхванат от жаждата за злато. Така по един фин начин в цялото изкуство на Рихард Вагнер, в цялото му творчество се описва това, което като групова душа** живееше във Вотан, това, което по отношение на златото на Рейн човекът изживява в себе си по егоистичен начин. Ние го чуваме в звуците на неговата музика. Кой не би могъл да го усети? Никой не би трябвало да твърди, че нещо изкуствено е вложено в неговите произведения. За това вече говорих. Но кой не би усетил в ми бемол мажорното въведение на «Рейнско злато» навлизането на аза? Как човешкото ухо не би могло да чуе как азът се появява в този дълъг тон на ми бемол мажорното въведение на «Рейнско злато»?

Така ние можем да проследим мистичното чувстване на Рихард Вагнер включително и до музикалното изкуство.

После виждаме как Вотан е потопен не в съзнанието, което струи от една душа към друга,

* На немски пръстен е Ring – кръг, окръжност. Бел. пр.

**Групови души са духовни същности, намиращи се на различни духовни полета и обхващащи в едно душевно-духовната същност на групи от отделни същества – минерали, растения, животни, хора, богове. Бел. пр.

а в родовото съзнание, и това е представено там, където той иска да отнеме пръстена от великаните. Пред него застава старото съзнание в образа на Ерда. Многозначителни са думите, които чуваме от Ерда. Нима тя не е описана като представителка на древното съзнание, което не само знае какво разумът обединява, но чрез ясновидството си тя вниква и в целия заобикалящ ни свят?

Познато ти е
Какво крият дълбините,
Какво протъквава планините,
Долините, въздуха и водите.
Където същества живеят,
Полъхва твоят дъх;
Където умовете размишляват,
Присъства твоят смисъл:
Говори се,
Че ти е познато всичко.

Не може по-ясно да се представи съзнанието, което съществуваше в Небелхайм, не може по-ясно да се обозначи древното съзнание, освен както е изразено в думите:

Докато спя, сънувам,
Докато сънувам, размишлявам,
Докато размишлявам, знанието овладявам.

Това, което действаше от човек на човек, което действаше в най-дълбоката същност на природата, беше като едно сънуване, но едно съ-

нуване, което знаеше за цялото обкръжение. То беше мисленето на човека, то беше неговата воля, неговите действия, понеже човекът действаше, изхождайки от това съзнание. Това съзнание застава сега пред Вотан в лицето на Ерда. Но така се поражда едно ново съзнание. Във всичко мистично висшето се представя чрез една женска личност. Това е същото, което се крие в красивите думи на Гьоте в *Chorus mysticus*.

«Вечно женственото ни привлича.»

Различните народи са представяли този стремеж на душата към едно по-висше съзнание като съединение с някакъв женски образ, в който е представена висшата същност на човешката душа. Душата е това, което е осветено от мировите закони, а те са тези, с които тя се съединява като в една женитба. Вие виждате как едно по-висше състояние на съзнанието се представя като женски образ, например Изис в древния Египет, но и навсякъде другаде, и то по начин, който отговаря на характера на съответния народ. Каквото народът чувства като своя същност, това му се представя във връзката на човека със съответната женска личност в смъртта или докато е още в жив.

По два начина – това ни показаха лекциите досега – човек може да надрасне сетивността. Или когато отхвърля сетивността и в смъртта се свързва с духа, или още тук в живота, когато се отворят неговите духовни очи. Ние виждаме как това по-висше съзнание, което човекът може да изживее, е представено като една женска личност също и в германския мит. За предците на средно-

европейците воинът е този, който храбро се бори и пада на бойното поле, като след смъртта си отива в духовния свят, за да се свърже с по-висшето. Там воинът се изправя пред валкюрата, която го пренася в света на духовното. Женската фигура на валкюрата представлява връзката с по-висшето съзнание. Заедно с Ерда, Вотан създава Брунхилда, с която следва да се свърже Зигфрид, когато бъде доведен до духовния живот. Дъщерите на Ерда представляват по-висшето съзнание на посветения. В Зигфрид израства новият човек, който чрез една особена нагласа и съвършенство на вътрешната си душевност още по време на живота може да извърши съединяването с валкюрата.

Рихард Вагнер дава израз на това, което се крие, което живее в германския митологичен свят. Той дава израз и на факта, че древната групова душа трябва да умре в един залез на боговете, също както индивидуалното съзнание на човека трябва да се прояви в Зигфрид. Всичко това действаше, живееше и тъчеше в неговата душа. Най-висшите проблеми на човечеството живееха и действаха в него и доколкото те представляват човешката вътрешна душевност, той ги представи в музикалното, а доколкото те се проявяват в човешките дела, той ги представи в драматичното.

Ние виждаме как като художник Рихард Вагнер творчески извежда от мистичното висшия път на човешкото развитие. Това го доведе също и до там – да направи от многозначителния образ на Лоенгрин централна точка на своето драматично творчество. Кой е Лоенгрин? Този Лоенгрин го

разбираме, само когато погледнем как легендата възниква всред народа по времето, когато в цяла Европа се извършват значителни социални промени. Ние разбираме какво живее в душата на онзи, който представя образа на Лоенгрин и неговото съединяване с жената, която при Рихард Вагнер е Елза фон Брабант. Ние виждаме как в цяла Европа се надига една нова епоха, епохата, в която ще се изяви търсенето на човешката индивидуалност. Ние можем да го изразим с нещо привидно напълно прозаично, зад което обаче стои нещо много дълбоко.

Във Франция, Шотландия, Англия и отвъд в Русия, навсякъде виждаме да се появява една нова формация – свободният град. Докато на село хората живееха в традициите на старите племенни общности, в града нахлуваха онези хора, които искаха да се откъснат от родовата принадлежност. Тук в града се породи индивидуалното свободолюбиво съзнание. Тук живееха хората, които искаха да разкъсат връзките на принадлежността към общността, които искаха да живеят единствено своя собствен живот. Една мощна промяна се извършваше тогава. До този момент името беше това, което показваше принадлежността на човека и неговата ценност. В града името престана да има ценност. Кой се интересуваше от какъв род произлиза човекът? Тук той беше толкова ценен, колкото сам можеше да постигне и покаже. Тук се развиваше индивидуалният човек. Развитието от безкористността, от безличностното към индивидуалността се замени с развитието, изхождащо от

индивидуалността и преминаващо към братския съюз. В средата на Средновековието това се представяше в легендата, като старото се заменяше с това, което човекът сам беше в състояние да си даде, изхождайки от своите собствени вътрешни способности.

Да погледнем назад към старите водещи свещенически родове, към онези, които бяха водачи в миналото, към онези, които произлизаха от благородническите родове, от мъдреците – всички те произлизаха от семейни общности. Тогава беше важно те да принадлежат към такива общности, да имат подходящата кръв. В бъдеще това повече няма да има значение. Този, който иска да бъде водач на човечеството, може да остане непознат по отношение на това, което го свързва с човечеството, но той ще се профанизира, ако му се даде някакво име. Оттам произлиза и идеалът за великите индивидуалности, идеалът за безименния мъдрец, който все повече се налага.

Безименният мъдрец не е нещо чрез своя произход, а чрез това, каквото той самият представлява. Той е свободната индивидуалност, която ще се признава от другите, понеже представлява единствено самата себе си, понеже не иска нищо друго, освен това, което тя е за другите. Така Лоенгрин застава пред нас като представител, като водач на човечеството към свободата. Ние виждаме средновековното градско съзнание представено в жената, която се свързва с Лоенгрин. С една от великите индивидуалности на човечеството се

свързва онзи, който стои между човечеството и великите същества, който е посредник в общуването между великите водачи на човечеството и хората. Един такъв човек винаги е имал едно определено име. В цялата тайна и духовна наука той се назовава с техническото име «лебед». Лебедът е една точно определена степен от висшето духовно развитие. Лебедът свързва обикновения човек с висшия водач на човечеството. Един отблясък на това виждаме в легендата за Лоенгрин.

Не е нужно да обхванем такива неща с понятия, които са взети от едно педантично схващане за живота. Да, ние ще проявим несправедливост, ако го направим. Ние ще достигнем до яснота, когато нашите понятия се разширят така, че нещата, които ни обясняват личността Рихард Вагнер, не остават педантични обвивки на думите, а разпалват представи, които могат да се разширят много надалеч. Разрешете ми да поставя пред вас не понятия с педантични контури, а такива, които отварят широки перспективи. Ето защо един образ като Лоенгрин трябва да бъде представен в неговото световно историческо значение и да бъде показано как в душата на Рихард Вагнер покълна разбирането за него, и как това разбиране прие художествена форма. Така Рихард Вагнер е постъпил и с идеята за Свещения Граал. В последната ми лекция – «Кои са розенкройцерите», тази идея за Свещения Граал бе представена пред душите ни. Много забележително е, че в един определен момент душата на Рихард Вагнер се озари от нещо, което беше като предчувствие за онова велико уче-

ние на Средновековието, за Свещения Граал. Това учение го озари, когато вече се беше появило и нещо друго. През 1856 година в душата на Рихард Вагнер възниква идеята, която следваше да бъде представена в драмата «Победителите». Драмата не е била завършена. Но това, което той искаше да изобрази, получи своя израз в «Парсифал». Накъде се насочи идеята, ние виждаме в концепцията на драмата «Победителите»:

Ананда е обичан от едно момиче, принадлежащо към кастата чандала. Поради кастовите предразсъдъци Ананда не отвърща на любовта на чандалското момиче. Той не бива да отговори на нейната любов. Той побеждава своята собствена природа чрез това, че става възпитаник на Буда. Като последовател на Буда той осъществява победата, открива себе си и преодолява човешките влечения, а на чандалското момиче се разкрива, че в един предишен живот тя е била момиче от кастата на брамините и е отблъснала любовта на един младеж от кастата чандала. Тогава тя също става победителка и духовно се обединява с Ананда, младежа от кастата на брамините.

По такъв начин Вагнер изрази идеята, която се приближава до антропософско-християнските възгледи за реинкарнацията и кармата. Ние сме доведени до времето, където в предишния си живот момичето само си е причинило това, което сега изживява. През 1856 година той вече е работил върху тази идея.

През 1857 година на Разпети петък той седи в отшелническата хижа «Изгнание на зеления

хълм», гледа към полето и вижда как светът на растенията избуява от земната почва. Там той получава прозрението за онези растежни сили, които под действието на слънчевите лъчи излизат от земната почва и се разпростират по целия свят, за онази движеща сила, която живее във всяко същество, но не може да остане само на това ниво. Ако иска да се издигне нагоре към все по-висши степени, тя трябва да премине през смъртта. Така точно при съзерцанието на покълващия и избуяващ растителен свят, който той съглежда, хвърляйки поглед над Цюрихското езеро и вила Везендонк, в душата му се появи противоположната идея, другата идея, идеята за смъртта, това, което Гьоте така прекрасно е изразил в последна строфа на стихотворението «Свещен копнеж»:

И докато не постигнеш
Това „Умри“ и „Възкресни“,
Ти само мрачен гост си
На тъмната Земя.

И това, което той описва в Химна за природата: «Природата е открила смъртта, понеже е искала да има повече живот, понеже тя може да създаде един по-висш духовен живот, само когато изхожда от смъртта.»

Такова беше изживяването на Рихард Вагнер на Разпети петък, когато символът на смъртта пристъпва пред човечеството и пред човешката памет. Там той усещаше връзката между смърт, живот и безсмъртие. Той насочва своето чувство

от живота, който избуява от земната почва, към смъртта на кръста, към смъртта, която същевременно е пра-изворът на вярата на християнството, така че животът да може да извоюва победата над смъртта, да се извоюва вечният живот. Животът на вечността израства от тази смърт.

Дълбокото сродство на идеята от Разпети петък, на идеята за спасението с покълващата и избуяваща природа, това живееше в Рихард Вагнер и тази идея е идентична с онова, което ние можахме да опишем като идеята на Граала, където невинното растение разтваря цветовете си към Слънцето като една противоположност на изпълнения със страсти човек. Той виждаше как човекът е обхванат от горещи желания, от страсти и разглеждаше идеала на бъдещето, когато чрез преодоляването на страстта човекът ще достигне до по-висшето съзнание, до по-висшата оплодяваща сила, която ще бъде създадена от духа. Той поглеждаше към кръста, поглеждаше как кръвта на Спасителя изтича и събрана в чашата, в Граала, се превръща в символ на идеята за спасението, която той свърза с разгръщането на природата. Тази идея премина през душата на Рихард Вагнер през 1857 година и тогава с няколко щрихи той нахвърли това, което по-късно се прояви в неговото вълшебно произведение, обрисоващо Разпети петък. Той си записа: От смъртта – израстващият растителен свят, а в смъртта на християнина – безсмъртният живот. Тук той възприе духа зад всичките неща и духа като победител над смъртта.

Рихард Вагнер първо трябваше да остави тази

идея за Парсифал да отстъпи на заден план пред другите художествени идеи в неговата душа, но в края на живота си, когато му ставаше все по-ясна, тя отново изплува навън като образ за човешкия път на познанието. Това го подтикна да представи пътя на търсенето на Свещения Граал, за да покаже как може да се стигне до просветлението на изпълнената със страсти и горещи желания човешка природа. Този идеал е изобразен в свещената чиста чаша, която представлява цветната чашка, оплодявана от слънчевия лъч, от свещеното копие на любовта, за да се превърне в чисто и невинно ново творчество.

Слънчевият лъч пронизва веществеността, както копието на Амфортас грешната кръв. То обаче предизвиква там страдание и смърт. Прочисти ли се тази грешна кръв, така че да е чиста както сока в цветната чашка на растението, но на една по-висша степен, остане ли без страсти, невинна както растителната цветна чашка, разтворена към слънчевия лъч, тогава това се проявява като път към Свещения Граал. Пътят към него може да бъде намерен само от този, който отива там с чисто сърце, без да е докоснат от това, което светът предлага, без светското знание, като един чист глупец, в когото живее въпросът за мировата тайна.

Така ние виждаме как от една мистична основа, от идеята за Свещения Граал у Рихард Вагнер се роди идеята за Парсифал. Веднъж той искаше да я изобрази, когато плануваше да изобрази цялата средновековна история като един вид историческо разглеждане в своето произведение

«Вибелунгите». Средновековната идея за кайзера следваше да се одухотвори чрез това, че Рихард Вагнер искаше да остави Барбароса да тръгне към Ориента, за да може във външното царство да се влее всичко индийско, в което героят искаше да търси първоначалната духовност на християнството. Идеята на средновековната кайзерска история се вля по-късно в легендата за Парсифал и той можа по такъв чудесен начин художествено да пресъздаде християнската традиция на Разпети петък в идеята за Парсифал, че аз смея да кажа, че Рихард Вагнер осъществи идеала си да направи изкуството религиозно. В тази художествено-новоизградена традиция на Разпети петък Рихард Вагнер изрази онази прекрасна, гениална идея за взаимното действие на мотива на вярата и мотива на Граала, онази идея, че човечеството ще бъде спасено, че усъвършенствайки се, то ще се стреми към спасението и че в това, което пронизва човечеството като дух, като по-висш аз, от който всяка душа има по една капка, всичко това предварително просветва в Христос Исус като спасение на цялото човечество.

Ето какво стоеше през онзи Разпети петък на 1857 година пред душата на Рихард Вагнер и тъкмо то му вдъхна идеята за връзката на Парсифал със Спасението чрез Христос Исус, който пронизва духовната атмосфера, в която живее човечеството и когото ние можем да почувстваме, ако съзнателно възприемаме разказа за Свещения Граал. Това отново може да събуди един конкретен духовно-душевен живот, когато в идеята на Разпе-

ти петък се почувства прехода от среднощията на Велики четвъртък, от отстъпващия свят на Велики четвъртък към Разпети петък, към победоносния символ на възкръсващата природа.

Да станат празниците отново живи, това също беше нещо, което живееше у Рихард Вагнер, след като неговото художествено произведение се роди от една непосредствена празнична идея. Празниците са възникнали от едно живо разбиране на природата. Великденът е възникнал в едно време, когато хората са знаели, че констелациите между Слънцето и Луната въздействат върху човека. Във Великденския празник това се разкрива конкретно. Днешните хора искат абстрактно да определят деня, така че повече не могат да изживяват така, както когато са били интимно свързани с природата. Когато човек чувства духовно, той възприема всичко наоколо като духовно. Ако ние още чувстваме какво ни е предала традицията като празници, тогава ще почувстваме също и нещо, което ни дава Разпети петък. Ето какво чувстваше Рихард Вагнер, но той чувстваше също какво означава словото на Спасителя «Аз съм с вас до края на света». Следвайте следите, които могат да ви заведат до висшия идеал на Свещения Граал. Тогава хората, които живеят в истината, сами ще станат спасители.

Един Спасител спаси човечеството. Рихард Вагнер обаче добавя другото слово: – Кога Спасителят е спасен? – Той е спасен, когато живее във всяко човешко сърце. Както той е слязъл във всяко човешко сърце, така всяко човешко сърце трябва

да се издигне нагоре. И Рихард Вагнер го предусети когато, изхождайки от мотива на вярата, остави да прозвучи мистичното усещане на човечеството в прекрасните думи от «Парсифал»:

«Най-висше чудо свещено: Спасение на Спасителя!»

Тези думи истински го сближават и свързват с най-висшия идеал, който човекът може да си постави – да се приближи до онази сила, която живее в света и иска да слезе долу при нас. Ако ние искаме да станем достойни за нея, нека да осъществим това, което прозвучава в края на «Парсифал» от Рихард Вагнер: «Спасение на Спасителя».

ЧЕТЕНЕ В ХРОНИКАТА АКАША. ВОЛФРАМ ФОН ЕШЕНБАХ

Берлин, 1. Юли 1904

След като миналия петък предварително ви разказах различни неща за езотериката, това, което ще ви кажа днес, няма да ви се стори така чуждо. Нека да разгледаме именно от Хрониката Акаша един откъс от историята на последните столетия. Вие знаете, че всички събития са записани по определен начин в една вечна хроника, в субстанцията на Акаша, която е много по-fino вещество от тези, които познаваме. Вие знаете, че всички събития от историята и предисторията на човечеството са отпечатани в тази субстанция. Това обаче, което на теософски език обикновено се нарича Хрониката Акаша, не са първоначалните записи, а отражения в астралното пространство на същинските записи. За да могат те да бъдат четени, са необходими известни предпоставки, от които искам да ви представя поне една.

За да чете в Хрониката Акаша, необходимо е човек да предостави своите собствени мисли на разположение на силите и съществата, които в теософската терминология ние наричаме «майстори» (учители). Учителите трябва да ни дадат необходимите указания, за да можем да прочетем написаното в символи и знаци, а не с думи от някой сега съществуващ език или такъв, който е съществувал по-рано. Докато човек прилага силата, която употребява за обикновеното мислене – а всеки човек, който не се е научил съзнателно

да изключва своя аз, непременно употребява тази сила, – дотогава той не може да чете в Хрониката Акаша. Когато се запитате: – Кой мисли? – ще си кажете: – Аз мисля. – Вие свързвате субекта с глагола, образувайки едно изречение. Докато сами свързвате отделните понятия, не сте в състояние да четете в Хрониката Акаша, защото вие свързвате мислите с вашия собствен аз. Вие трябва обаче да изключите аза, трябва да се откажете от всякакво своеволие. Трябва да изградите представите, а връзките между отделните представи да оставите да бъдат оформени чрез сили извън самите вас, чрез духа. Следователно, необходимо е да се откажете не от мисленето, а от това, сами да свързвате отделните мисли. Тогава вече може да дойде учителят и чрез духа да ви научи как вашите мисли да се свържат с това, което универсалният миров дух иска да ви покаже относно събитията и фактите, които са се разиграли в историята. Когато не се произнасяте относно фактите, тогава ви говори самият универсален миров дух, а вие му предоставяте субстанцията на вашите мисли.

Трябва да ви кажа нещо, което, може би, ще събуди някои предразсъдъци. Аз трябва да ви опиша нещо, което е добра подготовка, за да се достигне до изключване на своеволния аз и чрез това човек да се научи да чете в Хрониката Акаша. Вие знаете колко се презира днес това, което правеха монасите в Средновековието. Те принасяха в жертва интелекта. Монахът не мислеше както днешния изследовател. Монахът имаше една определена свещена наука – откровенията на све-

щената теология, чието съдържание беше дадено и не можеше да се оспорва. Теологът от Средновековието употребяваше своя разум за да обяснява и да защитава дадените откровения. Посвещаването на интелекта на дадено съдържание беше – каквото и да се мисли днес за това – едно строго обучение. Днес няма да обсъждаме, дали според съвременното разбиране това е предимство или недостатък. Тази жертва на интелекта, която принасяше монахът, изключването на произлизащото от личния аз съждение, го довеждаше дотам да се учи как мислите се поставят в служба на нещо по-висше. Постигнатото чрез такова пожертване, се проявява през следващото прераждане, довеждайки въпросния човек до обективно, непредубедено мислене и го прави един гений на съзерцанието. Добави ли се висшето ясновидство, интуицията, тогава тази способност може да се приложи, за да се четат фактите в Хрониката Акаша.

Особено интересно е от тази гледна точка още веднъж да представим онзи отрязък от време в духовното развитие на Европа, който разгледахме преди осем дни, имам предвид времето от 9. до 13., 14., 15. столетие. Когато човек е постигнал това себеотрицание по отношение на мисловното съдържание и го е свързал с това правилно чувство на уважение, обожание, божествено смирение, както трябваше да го има и мистикът, тогава това време, когато в световната история се появяват велики духове, често изглежда съвсем различно, отколкото в обикновеното историческо описание. Когато разглеждаме това време в Хрониката

Акаша, нашият поглед се спира върху един велик образ, който може да ни разкаже невероятно много за онова време, един образ, който е велик за наблюдателя и който за окултиста се представя още по-могъщ, отколкото за обикновения изследовател – Волфрам фон Ешенбах*.

Волфрам фон Ешенбах обработваше немски, романски и испански саги. Той принадлежи към големите инициирани поети, които бяха достатъчно самоотвержени, за да обработват дадените велики съдържания и които не претендираха, че сами трябва да измислят съдържанието. Великите поети като Омир, Софокъл, Еврипид, Есхил никога не е трябвало да търсят някакво съдържание. Към тези велики поети принадлежи също и Волфрам фон Ешенбах. В своите произведения той ни представя вътрешната духовна история на времето от 9. до 15. век, която се представя външно като времето на подготовка за нашата епоха, когато, както видяхме, се изучава предимно това, което принадлежи към външния сетивен свят. Това време започва с Коперник. Хората започнаха да обръщат сериозно внимание на физическия свят, а не както в миналото да го приемат като символ за по-висшите светове. Мирогледът на древните не беше погрешен, а беше един мироглед, изхождащ от друга гледна точка. Той разглеждаше събитията от външния свят като символи за състоянията в де-

* Волфрам фон Ешенбах: Знаменит немски поет на Средновековието. Неговите рождени дати не са точно известни (около 1170 до след 1220). Главното му произведение е епосът «Парсифал».

вахана (духовния свят). Коперник казваше: – Ние не искаме да разглеждаме повече физическия свят като символ, а искаме да разглеждаме физическия свят сам по себе си. – Разбира се, че чрез това целият свят получи друг образ за човека. В това време се подготви склонността към практическо-физическо-материалното. Предишните култури, при които нашият физически живот беше зависим от традиции и авторитети, бяха заменени от една култура, при която нещата опираха до личните способности и работливост. Синът на един селянин по-рано имаше определено значение, понеже беше син на един селянин. Синът на един рицар наследяваше правата на своите деди. Това се промени в новата епоха. Тя е времето, когато се създаваха градовете. Навсякъде хората от селата се обединяваха и основаваха градове; издигна се гражданството, появиха се практическите открития. Бяха открити джобният часовник, печатарското изкуство. Това обаче е външният аспект на нещата. Душите бяха насочени към практическата страна на науките. При Коперник се вижда това, което по-късно се разви по-нататък по време на Просвещението, а политически – във Френската революция. Търговското съсловие развиваше практическите интереси, необходима стана личната ангажираност. Вече не беше така важно, кой от къде произхожда. За този, който проследява нещата в Хрониката Акаша, нещата се представят така, че това, което се случва на физическия план, се насочва от по-висшите планове. Водещите духове са повлияни от посветени, които работят

на по-висшите полета. Гениални личности водят нагоре към същества, които работят зад кулисите и още по-нагоре до Бялата лежа. Физическият аспект е само външната страна. Вътрешната страна е работата на най-високо инициираните на Бялата лежа и техните пратеници, които излизат навън в света.

Аз искам накратко да охарактеризирам тази окултна йерархия. Там имаме такива същества, които никога не се оставят да бъдат виждани – майсторите, учителите. Първоначално те не са възприемаеми за хората на физическия свят. Между тях се намират «хелас», тайните ученици, които имат за задача да свалят важните поръчения на майсторите във физическия свят.

Първите, които обучават там, се наричат «хамсас», това означава «лебеди». Онези хелас, които се наричат «безотечествени хора», биват наречени така, защото тяхната родина не е в този свят, защото те произхождат от висшите измерения. Те препредават на хората обучението, което сами са получили от хамсас. Те са пратениците за гениалните хора от световната история. Така например може да се докаже, че водачите на Френската революция са били във връзка с тази духовна страна на световната история.

Великата Бяла лежа трябваше да изпрати свои пратеници, за да подготвят и обучават хората, които на физическия план могат да станат инструменти, изпълняващи волята на учителите. Такъв беше също и Волфрам фон Ешенбах. В Средновековието се знаеше, че има една Бяла лежа, която

тогава се наричаше «Замъкът на Граала». Вътре беше Бялото братство. Този, който по това време беше изпратен, за да инициира създаването на градовете във физическия свят, се казваше Лоенгрин. Той беше непосредствено обучаван от един хамса, а самият той обучаваше Хайнрих I*, който беше познат като основателят на градовете. Това означава, че съвременните души следваше да получат един импулс на «безотечествени хора».

В окултната терминология душата винаги е символизирана чрез една женска личност. Елза фон Брабант представлява душата на времето. Тя трябва да бъде сгодена за един рицар, който принадлежи към старите традиции –Телрамунд. Идва обаче един пратеник на Граала и поисква ръката на Елза фон Брабант. Волфрам фон Ешенбах характеризира това време, като описва, че Хайнрих е отведен в Рим, където вътрешното, езотеричното християнство се бори със световните врагове на християнството, със сарацините. Лоенгрин е един «безотечествен човек», който не бива да бъде запитван от къде идва. Да отговаря е против неговите задължения към ордена. Той носи на плещите си един вид Янусова глава. От една страна той трябва да се ориентира към окултното братство, а от друга страна към хората, които трябва да ръководи във физическия свят. Рихард Вагнер често намира покъртителни думи,

* Хайнрих I, 876-936. Първият немски цар от саксонския род, който сменя каролингите. Царува от 919 до 936 и спасява Германия от нападенията на унгарците.

например, когато оставя Лоенгрин да пее: – Благодаря ти, скъпи мой лебеде! – Това е моментът, когато лебедът го напуска и той става зависим от физическите условия. Той е преместен в един свят, който не е напълно подходящ за него, това не е неговият истински свят. Неговият свят е светът от другата страна, така че той трябва да бъде приет като безотечественик. Когато мисията е изпълнена, безотечественият отново изчезва там, откъдето е дошъл. Ако неговият произход бъде разкрит, той трябва да изчезне. Това е трудно за влезлия в отношения с физическия план. Затова Елза фон Брабант трябва три пъти да го попита, откъде произхожда.

Ние виждаме, че чрез инициирания Волфрам фон Ешенбах това време е характеризирано в неговата взаимовръзка с висшите измерения. Лоенгрин е пратеникът, вестителят на рицарите на Граала. Рицарите на Граала – това е Бялата лебедина на планината Монтсалват. Задачата на пратеника на Граала, на рицарите на Граала беше постоянно да обновяват старите традиции на истинското, правдивото християнство. Това се имаше предвид и там, където се говореше за замъка на Граала и за самия Свещен Граал. Хората си представяха рицарите на Граала като пазители на онова, което е дошло в света чрез истинското християнство. Това се загатва също и в Евангелието на Йоан*: – Словото стана плът. – Това, което е просветлено чрез Христос, е самото физическо битие. Той е влязъл

* Словото стана плът: Йоан 1, 14.

във физическия свят. Другите велики личности са били учители на човечеството: Буда, Заратустра, Питагор, Мойсей – те всички бяха учители. Те са «пътя и истината»; «животът» в окултен смисъл е само Христос. Затова се казва: – Никой няма да дойде до Отца, ако не mine през мен.* – Животът можеше да бъде излекуван, само когато Словото непосредствено навлезе в човешкото тяло. Това сваляне на божественото във физическото поле трябваше постоянно да бъде обновявано чрез Бялата ложа. Оттам чашата на Граала се представя като същата чаша от Тайната вечеря, от която пие Исус и в която Йосиф от Ариматия събра кръвта на Голгота. Така принципът на християнството трябва да се пази и да продължава да живее, като му се добавят нови сили чрез това, че като продължение на дейността на апостолите, дванадесет рицари на Граала се изпращат като пратеници, за да поемат новите задачи.

Възгледите на цялото Средновековие очакваха да бъде постигната една нова степен в цивилизацията. Необходимо беше един «хелас», един «лебед» да обучава хората. Волфрам фон Ешенбах виждаше и представяше историята по такъв начин. Който може да чете между редовете на Лоенгрин от Рихард Вагнер, ще открие, че Вагнер, макар и не разсъдъчно, а с чувствата си, интуитивно е чувствал, че там е заложено нещо велико. Поради това той вярваше в обновяването на изкуството чрез свързването му със свръхчовешкото. В Сред-

* Йоан 14, 6.

новековието това беше представено така, че когато Елза фон Брабант иска да задържи Лоенгрин в този свят, той се оттегля и то, както Волфрам фон Ешенбах казва, към Индия. Накрая също и замъкът на Граала бива представен, като че ли се намира в Индия. Също и за розенкройцерите се казва, че когато в края на 18. столетие са се оттеглили, те са отишли в Азия, в Ориента. Това е историята на основаването на градовете в Средновековието според записите в Хрониката Акаша. Подробности може би ще се представят от някой друг духовен изследовател по друг начин, но общо взето винаги ще има съответствие.

ГЕРМАНСКАТА МИТОЛОГИЯ

Берлин, 15. Юли 1904

Вие знаете, че когато разглеждаме назад развитието на нашия човешки род, ние стигаме до атлантската коренна раса, атлантската епоха, чието царство сега е дъното на днешния Атлантически океан. И когато отидем още по-назад, ние стигаме до лемурийската коренна раса. Това е една раса, която вие трябва да си представите като още по-различна в нейната организация от нашата днешна коренна раса и дори по-различна от атлантската. Хората живееха на един континент, който се разполагаше южно от Индия и който днес е станал морско дъно. Някои потомци на това население

все още се срещат в Австралия*. Къде обаче да търсим втората човешка коренна раса, хиперборејската епоха? Тук трябва да се вземе под внимание, че също и третата човешка коренна раса, лемурийците, са изглеждали съвсем различно от нас, а също и съвсем различно от четвъртата човешка раса, атлантите. Лемурийците са нямали това, което ние наричаме памет, представи, разум; лемурийците ги развиват само зародишно. Затова пък те са били надарени с висока духовност, която не се намираще само в главите на хората, а която трябва да си представим като едно непрекъснато откровение, давано отвън. Втората човешка раса се наричаше хиперборејска. Хиперборејците са живели около Северния полюс, в Сибир, Северна Европа и в области, които по-късно са станали море. И когато си представите тази страна с един вид тропическа температура, вие ще си създадете приблизителна представа как някога е изглеждала. Тя първоначално е била заселена от хора, които като отделни индивиди са се носели наоколо като в сън. Оставени на себе си, те не биха могли да правят нищо. В атмосферата, във въздуха се е намирала, така да се каже, мъдрост.

Едва в лемурийската епоха се извърши свързането на мъдростта с душевността, така че преди това ние трябва да си представим цялата духовност на хората като един вид мъглявина. Това бяха зародишите на мъгливия дух и зародишите

* В края на книгата е приложена карта на Атлантида според Уилям Скот Елиот.

на светлия дух. Духовността, която разцъфтя като зародиш в синовете на огнената мъгла, която ни изглежда по-близка, трябва да търсим в южните области, в Лемурия. В областите, които са били на Север от нас, живееха хора, народи, надарени с едно съноподобно съзнание, което беше по-ясно от съзнанието на питрите*. Общо взето не бива да си представяме, че хората, които са живели там, са останали там горе. Те са предприемали странствания, преселения на Юг. Тези преселения продължават още дълго през времето, когато на Юг вече беше възникнала лемурийската раса. Имаше, така да се каже, една северна лемурийска раса и една южна лемурийска раса. Проведоха се дванадесет големи преселения. Тези дванадесет велики преселения постепенно доведоха до срещи с обитателите от различните области. Тези хора достигнаха също и до области, които не са далеч от нашите, в области, които биха могли да се означат като Средна Германия, Франция, Средна Русия и други.

Вие трябва да си представите, че говорим за едно време, в което вече съществуваше това, което наричаме висши животни. Лемурийците са изглеждали като един вид великани и те дойдоха в съприкосновение с прииждащите от Север хора. Така се зародиха два рода. Появи се един нов род, който в предисторията на човечеството стана основа на атлантите. Всички тези хора се смесиха

* Името питри означава «бащи», Рудолф Щайнер изчерпателно говори за това в Берлинската лекция от 1. Октомври 1905, в Събр. Съч. 93а.

тогава в днешна Европа. Не бива да си представяме това като нещо просто, както се описва тук. От това смесване на родовете на хиперборейците с лемурийците, а по-късно също и с атлантите произлязоха посветени, които се различаваха от посветените, които днес считаме за наши учители. Те произхождаха предимно от Юг, от лемурийския континент. На Север се разви, бих казал, един вид мъглив свят и тримата главни посветени, които трябва да търсим тук на този човешки остров във времето, което се простираше чак до възникването на нашето християнство, бяха наречени Вотан, Вили и Ве. Това са тримата велики северни посветени. Техният произход може да се изведе, казано напълно правилно по популярен начин, от земното царство, в което още не беше смесено всичко това, което сега е разпределено между отделните хора. Би могло да се каже, че от тази земна област е произлязъл един човешки род, който не беше подобен на съвременното човечество. Този род беше управляван от една всеобща мъдрост. Тази всеобща мъдрост учителите-свещеници наричаха «Всеотец». След това се говори за две царства, за Небелхайм и Муспелхайм. Небелхайм е Нифелхайм на Севера, мъгливото състояние на хиперборейската коренна раса като противоположност на Муспелхайм. Описват се дванадесет потока, които се събират и след това се вледеняват. От това се поражда един човешки род, чийто представител е великанът Имир, а после и животинският вид – кравата Аудхумбла. От Имир произлизат синовете на великаните (Райфризен). Хората, които вече са

надарени с разум са произлезли по-късно, също и в смисъла на «тайното учение». И така германската легенда разказва, че потомците на Имир и Аудхумбла – Вотан, Вили и Ве вървели по брега и създавали хората. С това се имат предвид онези хора, за които говори «тайното учение», които са се появили едва по-късно и вече са били надарени с разум.

В тази пра-древна германска сага е залегнала една древна истина. Казва ни се също как по-късно е имало две големи преселения, които са преминали от далечния Изток на Запад и след това от Запад на Изток. Ние трябва да си представим, че там най-напред беше келтското население, което по това време образуваше една колония. Това първоначално келтско население изцяло се намираще под влиянието на неговите посветени. Те разпространиха първоначалното учение за Вотан, Вили и Ве, и техните свещеници.

Келтите имаха свещеници, които ние наричаме друидски свещеници. Те бяха обединени в една голяма ложа, в северната ложа. Тя се споменава в сагата за крал Артур и Кръглата маса. Тази ложа на северните посветени – свещената ложа на Церидвен* – Бялата ложа на Севера наистина съществу-

* Церидвен: Богиня на природата при друидите. Казанът на Церидвен беше символ за един особен орден сред съсловието на бардите в древна Британия – Казановият орден, който имаше своите тайни и при празници изпълняваше определени напеви. – Рудолф Щайнер говори подробно за Церидвен в Берлинската публична лекция от 06. Май 1909 «Европейските мистерии и техните посветени» (в Събр. Съч. 57), както и в Ландин на 29. Юли 1906 в лекцията «Тайната на Граала в произведенията на Рихард Вагнер» (в Събр. Съч. 97).

ваше. По-късно тя беше преименувана в Орден на бардите. Тази ложа съществуваше още дълго, до по-късните времена. Тя беше разпусната по времето на кралица Елизабет. Тогава орденът изцяло се оттегли от физическия план. Оттам произлиза всичко, което имаме като древногермански саги. Цялата германска поезия произлиза от ложата на Церидвен, която се нарича също и Вълшебният казан на Церидвен. Онзи, който беше останал да действа най-дълго, чак до първите столетия след раждането на Христос, беше великият посветен Мередин, който ни е познат под името магьосникът Мерлин*. Той беше наречен «вълшебникът на Северната ложа».

Всичко това е запазено в старите келтски тайни учения. Там се загатва за даденото от посветените на Изток. И това, което келтите са им върнали, беше сагата за Балдур, сагата за бога на светлината и бога на мрака. Така посветените на Запада донесоха тази сага на посветените на Изтока, с добронамереното желание да споделят с тях нещо важно. И с вярата, че ще трябва да последва още нещо, те прибавиха към тази сага и друго, което все още беше заложено в бъдещето, а именно предстоящия залез на боговете. Балдур не можеше да устои на гибелта. Ето защо беше подготвено едно второ течение след залеза на боговете. Беше казано, че един нов Балдур ще се появи и този «нов

* Вълшебникът (магьосникът) Мерлин: Един тайнствен образ на древнобританските легенди, според които той е бил син на дявола и на една монахиня. Мерлин е бил във връзка с Кръглата маса на крал Артур.

Балдур», който беше предизвестен на народа, не беше никой друг, освен Христос. Тук на Север тези неща не можеха веднага да се изградят както на Юг, например в Гърция. На Север хората бяха по-предани на мъжките богове, а на Юг повече на културата на красотата. На целия северен елемент беше присъщо нещо, което съществуваше от дълго време, но което същевременно беше и зародиш на упадъка – това е борбената натура.

На Север имаме Вотан, Вили, Ве и до тях Локи. Локи е страстта, горещото желание и то довежда северния свят до утвърждаването на борбената натура, която в себе си има елемента на валкюрите. Те вдъхновяват героите и ги карат да се хвърлят в битките. Те са нещо, което северният елемент винаги е имал. Локи беше син на страстта. Хаген е по-късната форма за първоначалния Локи.

А сега, още няколко думи за това което представляваше един посветен по онова време. Когато някой беше инициран и чрез това беше запознат с духовните сили, духовните власти, това се изразяваше, като се казваше: – Той предприе пътуване в царството на добрите мъртви, в царството на алфите, в Алфгард, за да си донесе оттам златото на Нифелхайм – златото е символ на мъдростта.

Зигфрид беше посветен в стария германски елемент по времето, когато се разпространяваше християнството. Той всъщност беше неуязвим, но имаше едно слабо място, където можеше да бъде ранен, понеже в това северно посвещение присъстваше още и Локи, богът на страстта, на

горещото желание в образа на Хаген. Хаген е онзи, който улучва посветения там, където е неговото слабо място. В сагата за нибелунгите Брунхилда е подобен образ на едно женско божество, каквото е била Атина Палада за гърците. На север тя е представлява въплъщението на дивия, умъртвяващ войнствен елемент. В лицето на Зигфрид имаме древния германски посветен. Борбеният елемент е представен в старото германско рицарство. Понеже той е предимно светски елемент, то светското рицарство от 8. до 11. столетие би следвало да проследи своя произход назад до Зигфрид, който беше един посветен. Произходът на това рицарско потомство води до Кръглата маса на крал Артур. Оттам произлязоха големите рицари или по-добре казано, онези, които искаха да бъдат водещи светски рицари, и трябваше да се включат в Кръглата маса на крал Артур. Там се преподаваше светска мъдрост, но тя беше примесена с борбената воля – елемента на Локи-Хаген.

В германския елемент беше специално подготвяно това, което можеше особено силно да изпъкне в северния елемент. Там можеше да се подготви това, което е в зависимост от развитието на човека на физическия план. Ние знаем, че там стана слизането на най-висшето до физическия план. Личното е образът на най-висшето на физическия план. Следователно тук се развиваше личният елемент, личната борбена способност, която може би най-високо беше изградена при Хаген.

Нека се върнем към лемурийците. При ле-

мурийците още не съществуваше това, което днешният човек нарича любов. Не съществуваше любов между мъж и жена. Сексуалността се беше появила, но любовта едва по-късно трябваше да направи сексуалността свещена. Любовта в днешен смисъл не съществуваше също и при атлантите. Чак когато личният елемент придоби важност, чак тогава можеше да се развие любовта. В края на лемурийската епоха в известни области имаше една своеобразна система. Живеещите в една определена област хора бяха разделяни на четири групи. Един човек от едната група, да кажем група А, не биваше да се жени за някой от група В. Хора от група А можеха да се женят само за хора от група С, а хора от група В, само за хора от група Д. С това се осуетяваше личната воля, това ще рече, че личното беше изключвано. Това разделяне се предприемаше в служба на цялото човечество. Някога нямаше място за лична любов. Личната воля само бавно се развиваше и в любовта. Тя беше именно любовта, която напълно слезе на физическия план, а по това време подготовката вече беше започнала*. Колкото по-назад отивате във времето, толкова повече ще откриете, че еротиката играе една нищожна роля. Също и в първите прояви на гръцките поети тя не играе

* В древните легенди и митове, които се отнасят за по-ранна епоха от споменатата тук и се говори за любов между героите на мита, не става въпрос за любов между мъж и жена, защото самите герои са образи на определени процеси от културното развитие на човечеството, или на посветени, които трябва да наложат някакъв нов елемент.

почти никаква роля. Но особено важна роля играе тя в немската поезия на Средновековието. Вие виждате там любовта в двустранен образ. Вие виждате любовта представена като Minne – любов и като страст. Съдбата, която трябваше да изстрада Зигфрид, беше последица от вмъкването на личното.

Отидете ли назад до Рим, ще видите, че бракът беше сключван там въз основа на съвсем други принципи. Също и в Гърция първоначално хората не познаваха личната любов; тя се появи по-късно.

По-късно в Европа дойде християнството. Ние видяхме, че първоначално християнството беше въведено в Средна Европа едновременно със запазването на старото. Представата за образа на Балдур бавно се превръщаше в представата за образа на Христос. Това продължи през няколко поколения, а Бонифаций* намери вече подготвената почва.

Сагата за крал Артур и неговата Кръгла маса постепенно се свързва със сагата за Свещения Граал. Тази връзка беше създадена чрез един истински посветен от 13. столетие, чрез Волфрам фон Ешенбах. Посвещението на Зигфрид все още беше едно древно посвещение. При него все още играеше роля светското рицарство, както и

* Бонифаций: (всъщност Винфрид). Произхожда от Англия, действа преди всичко за разпространението на римо-католическото християнство в Германия. Роден е около 680 и е бил пратен като мисионер във Фризланд 755 година, където е убит от фризи еретици.

опасността човек да бъде изкушен от елемента на страстта и на себелюбието. Едва когато този елемент беше преодолян, едва когато човек изцяло го отхвърли от себе си и когато от принципа на светското рицарство се премина към принципа на духовното рицарство, едва тогава можеше да се постигне духовна инициация. Волфрам фон Ешенбах представя това в Парсифал. Парсифал най-напред принадлежи към светското рицарство. Неговият баща е убит по време на поход в Ориента заради предателство. В основата на това лежи обстоятелството, че бащата се е стремил към по-висше посвещение, но понеже се е придържал още към елемента на старото посвещение, той е бил предаден. Чрез своята майка Херцелайде Парсифал е трябвало да бъде отчужден от физическия план, тя му поставя една шутовска шапка. Въпреки това Парсифал е повлечен от потока на светското рицарство и така стига до двора на крал Артур. Предопределението на Парсифал за християнското течение е загатнато чрез появата му в замъка на Свещения Граал. Той получава едно важно напътствие – да не задава много въпроси. Това не означава нищо друго, освен да се намери центърът на спокойствието в душата, да се намери вътрешно спокойствие и мир, а не с любопитство да се върви през света. Но Парсифал не задава въпроси също и тогава, когато иска да влезе в замъка. Ето защо той първо е отблъснат, но след това отива при болния Амфортас. Чрез християнското посвещение той е издигнат по-високо.

Където и да отворите книгата на Волфрам фон

Ешенбах, навсякъде ще разберете, че той е бил един посветен. Той свързва тези две саги, понеже знаеше, че това, което ние наричаме съединение на Артуровата ложа с ложата на Граала, вече е станало. Артуровата ложа изцяло се е вляла в ложата на Граала.

САГАТА ЗА ЗИГФРИД

Берлин, 21. Октомври 1904, Събр. Съч. 92 II

Поискаме ли да си създадем една жива представа за възникването на северната митология, ние трябва да обърнем особено внимание на периода през първите християнски столетия. По това време северните области на Европа бяха в състояние на очакване. Събитието, чието въздействие следваше да се разпростре над Европа – слизането на Духа, на Божия дух в един физически човек, беше известно на посветените от северните народи. Това се разказваше също и в мистериите.

В древните северни мистерии на друидите на Север се извършваха подобни инициации (посвещения), както при другите развиващи се народи на тогавашното време. Трябва обаче да изтъкнем една разлика между това, което се подготвяше на Север и това, което ставаше в другите области. За да си създадем една понятийна представа, трябва да хвърлим поглед назад към възникването на човешките раси в онези области на Земята, които

постепенно се оформяха като обиталища за хората. За една физически обитавана Земя, можем да говорим едва по времето на лемурийската коренна раса (третата епоха от развитието на Земята). Но една етерна Земя предхожда тази лемурийска епоха, към която се отнасят легендите за рая, както и легендите на различните народи в Южното и Северното полукълбо. Те са съкровището на мистериината мъдрост. Обучението в мистериите се състоеше в това, че според възможността за разбиране, постепенно се разкриваше това, което човешките души бяха в състояние да възприемат и да преработят. Следователно може да се говори за общия произход на мистериите, който лежи в имагинативното и в инспиративното познание* на техните водещи учители и за даденото поради това единство на ученията, но също и за тяхната разлика, която се дължи на различните епохи, на географското и човешко обкръжение. Те бяха пазени чрез най-строги задължения за мълчание, защото поради незрялост можеше да настъпи зло вместо добро и за предателството на мистериите от страна на незрели хора имаше смъртно наказание.

Нека сега да хвърлим светлина върху това, което като общи принципи лежи в основата на древните атлантски мистерии, които оракулите

* Рудолф Щайнер разглежда три степени в развитието на съзнанието, следващи нашето настоящо будно предметно съзнание – имагинативно (картинно-образно), инспиративно, интуитивно съзнание. Интуицията не е днешното смъртно предчувствие, а е най-висшето познание, при което човек напълно съзнателно става едно цяло с предмета на познанието.

оформяха като школи за посвещение. Опирайки се на неоплатонически извори и на Плотин, теософската литература свърза своите хронологически изследвания с констатацията, че със Сократ беше настъпил историческият момент, в който инспирираната по-рано от божествените същества и използвана от хората като средство за работа мъдрост слиза в човека, в антропоса и постепенно се превръща в негово притежание, в негова задача и задължение. Сократ трябваше да умре, защото споделяше със своите ученици истини от мистериите. Той доброволно и съзнателно прие осъждането си на смърт. Но метаморфозирането на тази мисъл за съзнателно изживяната смърт, която води към истински живот, следваше да достигне до зрялост едва при северните народи, които бавно и постепенно бяха подготвяни чрез това, което живееше в техните собствени мистерии и беше довело до по-голяма зрялост на техния душевен организъм през един дълъг период на изчакване.

Буда беше изключен от своята религиозна общност, понеже обикаляше от място на място и носеше на хората учението за освобождението чрез смъртта. Това беше една мистерийна истина, която все още не биваше да бъде разкривана. Тя можеше да се прояви едва в едно далечно бъдеще, а сега можеше да заживее само в отделни възторжени души, подготвяйки това далечно бъдеще. Нейното осъществяване можеше да стане едва чрез християнството. Но до времето на нейното реализиране някои народи трябваше да получат определено възпитание чрез техните мистерии,

които като народностна субстанция ги подготвяха за бъдещите задачи на човешката цивилизация.

Преди нас имаше четири коренни раси. Ние се намираме в петата коренна раса – следатлантската. Означенията, които бяха дадени на първите подраси (културни епохи) от следатлантската коренна раса, на немски могат приблизително да се преведат с думите: подраса на духа, на огъня и на звездите. На първата подраса, расата на духа най-напред в духовна форма чрез Ману беше дадено съдържанието на петата коренна раса; това е културата на индийския народ. Втората подраса беше расата на пламъка, на нея Заратустра даде едно религиозно вероизповедание. Третата подраса беше расата на звездите, културната епоха на халдейците, вавилонците и асирийците, от която по-късно произлезе израелската традиция. Гръцко-латинските народи, които имаха своите първи главни представители в гръцката и римската култура, бяха четвъртата културна епоха. При нея християнството пусна корени най-напред в Мала Азия, Гърция и Рим. Тя беше определена да бъде най-силно повлияна от християнството, но самата тя още не можеше да схване неговото значение, далеч надхвърлящо човешките възможности за разбиране. За това беше необходима една продължителна подготовка. Тя се осъществяваше в северните мистерии чрез формирането на легендите и митовете, които като песни и епоси се предаваха на поколенията, като съдържанието им се пееше в рапсодии и се пренасяше от страна в страна, сублимиращо до религиозна душевност.

Нашата пета културна епоха получи основното в началото на нашето летоброене християнство като традиция. Но няколко столетия преди християнството да бъде пренесено в северните области, в по-старите времена съществуваха древните посвещения на друидите. Те съществуваха дотогава, докато съвсем точно вече се разбра, че е настъпил залезът на тази подготвителна келтска култура. Вие трябва да си представите, че всички влияния, на които бяха подложени другите народи, не достигнаха до тези северни области. Всички течения, които принадлежаха към културата на пламъка и към културата на звездите не бяха проникнали до северните области. На Север бяха останали само запазените от посветените остатъци на атлантската култура.

Инициираният, посветеният на северните народи, пренесъл елементите на атлантската култура в тези области, беше Вотан.

Навсякъде в тези северни области беше в сила посвещението на друидите. Аз ви разказах, че един от основателите, може да се каже главният основател на тези посветителски школи, се казваше Зиг или Зиге. И тук в тези северни области се случи нещо подобно на това, което се случи по-късно в Палестина при основаването на християнството. Зиг напусна своето тяло и го остави на разположение на една по-висша индивидуалност. Оттам преобразеният Зиг по-късно беше наречен Один. Той беше най-висшият посветен на северните мистерии. Один беше носителят на духовната култура в това време. Следователно

на Север Зиг беше хела (ученик), който постави своето тяло на разположение на по-висшия, на по-духовния Один. Той продължи да живее като инициран учител. Зиг е един особен случай. Той не можа да основе едно течение, както това направи учителят Исус*, след като беше основано християнството. Зиг трябваше да доведе до упадък царщата тук северна култура. Той беше призван да води северните народи дотогава, докато чрез четвъртата култура на петата коренна раса до тях дойде християнството от Юг. Старият хела Зиг е този, който трябваше да поведе северните народи към техния трагичен залез. Оттам той се нарича също Зугурд, това означава този, който води към миналото. Урд е норната (богинята-орисница) на миналото. Фриид е същото, което води към покоя, към мира, това означава към смъртта, към упадъка. Това се съдържа в думата Фридохф – гробище, това, което е доведено до смърт. Същият хела, който проправи пътя на Великия посветен, трябваше да поведе северната култура към упадък. Нейното духовно съдържание залязва и се замества от изгряващото християнство. Това, което сега казах, е едно прорицание, което многократно е описвано в по-късните мистерии на северните народи: – Ние трябва да бъдем един клон от дървото на живота, който да се доведе до покой – това е зовът прозвучаващ от различните мистерии на тези северни народи. Целият бъдещ процес, който от древни

* За дейността на «Учителя Исус» в човешката история Рудолф Щайнер говори по различен начин и особено настоятелно в седма лекция на цикъла «Евангелието на Лука», Събр. Съч. 114.

времена беше описван в писмените документи, беше оповестен в северните мистерии като едно предсказание и от тези предсказания се породи това, което по-късно стана съдържание на песента за nibelunga и на сагата за Зигфрид. Във втората част на Песента за nibelunga* е даден завършекът на кармата на nibelungите.

Трябва да спомена една особеност, която в такъв случай винаги се появява в развитието на човечеството. Преди да настъпи една нова фаза на развитието, предишната фаза трябва накратко да се повтори. Точно тук на Север ясно се вижда това повторение на предишните фази. Ние виждаме как това, което се е изживяло на Север през лемурийското и атлантското време, трябваше да се преодолее, преди тези северни народи да узреят, преди да се издигнат до християнската пета културна епоха. Този, у когото живееше цялата история на северната култура, е посветеният Зигфрид. Нека накратко да разгледаме главните моменти в сагата за Зигфрид.

Най-напред ни се представя животът на тримата герои Гюнтер, Хаген и Гизелхер в двора на Вормс. Ние чуваме по-нататък как героят Зигфрид иска за Гюнтер ръката на Брунхилда. Ние чуваме,

* Създаден през 1200 на средноевропейски език поетичен епос, чийто автор е неизвестен. Първата част разглежда живота на Зигфрид, неговата женитба с Кримхилда, царицата на nibelungите, които бяха наречени «бургундци» и неговото убийство чрез Хаген. Втората част разказва как Кримхилда се омъжва за царя на хуните Етцел, Атила и с негова помощ си отмъщава, като кани царете на nibelungите в неговия двор, където те умират в кървава борба с всички придружаващи ги герои.

че в двора на Вормс Зигфрид е смятан за особена личност. Той е особен, защото е неуязвим, убива пазителя на съкровището на нибелунгите, в борба с дракона закалява тялото си, което става твърдо като рогова обвивка и завладява шапката невидимка – вълшебния шлем. Следователно той притежава способности, които инициираниите от предхристиянските времена винаги показват: Те са неуязвими и неузнаваеми. Те стават неуязвими чрез посвещението си. В Евангелието се казва: – Три са, които свидетелстват – кръвта, водата и духа*. – Кръвта и водата трябва да се победят. Това, което правеше човека неуязвим във времената, които предхождаха християнството, бяха кръвта и водата. Тези неуязвими посветени обаче можеха да бъдат ранени на едно място. Ахил ни се представя като един посветен от предхождащите времена. Той е бил потопен в реката Стикс и е бил уязвим в петата. Зигфрид е потопен в кръвта на дракона и е уязвим между плещите. Посветеният може да направи своята собствена същност непознаваема чрез това, че притежава шапката невидимка – вълшебния шлем. Той прави притежателя на тези висши окултни способности незабележим за външния свят. Такива окултни способности са имали притежателите на съкровището на нибелунгите. Те произлизаха от атлантската раса, а посветените от атлантската коренна раса притежаваха тези способности. Но те съществуваха и при посветените от петата коренна раса, следователно

* 1. Послание на св. Йоан 5,7.

също и при Зигфрид. След като Зигфрид убива дракона, той става притежател на съкровището на нибелунгите. Какво представлява съкровището на нибелунгите?

С това се казва, че северните народи дадоха, така да се каже, основата, от която може да се породи петата културна епоха. Петата културна епоха се нарича също и епохата на големите открития, която завладява физическия свят и става велика с овладяването на външния физически свят. От една страна тя трябва да притежава, а от друга страна да превърне това притежание в познание. В съкровището на нибелунгите (Nibelungenhort)* имаме едно езиково преобразуване на древната дума Нифелхайм, Небелхайм. Това е същото, което на Север беше познато като физическа Земя, Земята в момента, в който става физическа. Едно твърдо притежание е това, което тази подготвителна раса разпространява около себе си и предоставя на християнството. Златото на нибелунгите е земното владение, представител на земната собственост. Това е нещо, което посветеният притежава и което той може да притежава, защото може да го опази по съответния начин.

Вие всички знаете, че сагата за Зигфрид продължава в тази древна форма. Тя не е най-старата, но тази, която ние вземаме под внимание. Известно е, че Гюнтер иска ръката на Брунхилда

* Думата Hort означава убежище, закрила, място, където нещо се пази. Думата е близка по смисъл до дом, но дом е не само материалната къща, а цялото духовно-душевно обкръжение, което обгръща човека.

от Изенланд. Зигфрид побеждава Брунхилда два пъти. Гюнтер се бори за нея, но Зигфрид стои на страната на Гюнтер, без да бъде забелязан, въоръжен с шапката-невидимка и Брунхилда вярва, че нейният кандидат Гюнтер е победил. Зигфрид е щастлив, че тя става съпруга на Гюнтер. Но съпругата на Зигфрид Кремхилда разкрива на Брунхилда, че в действителност победител е не Гюнтер, а невидимият Зигфрид. Брунхилда се ядосва и скроява план да убие Зигфрид. Но преди това трябва да разбере как той може да бъде умъртвен. Ето защо тя използва Хаген фон Троние, който живее в двора. Хаген е образ, познат от древните мистерии на друидите. Той е едно важно име при древните посветени-друиди. Хаген е един посветен, който е представител на миналите най-висши течения на духовния живот, които се проявяват така, че предишното се противопоставя на следващото и влиза в борба с него. Зигфрид принадлежи към следващото течение, което непосредствено предхожда християнството. Хаген принадлежи към предишното друидско течение. Следователно той е доведен, за да унищожи Зигфрид. Затова Кремхилда трябва да издаде мястото, където Зигфрид е уязвим. Тук се разкрива какво означава това място. Кремхилда издава, че Зигфрид е уязвим между плешките и то точно на мястото, където трябва да се носи кръста. Той още няма кръст. Християнството още липсва при тези древни народи. На това място, където трябва да стои кръстът, за да се носи по света, там Зигфрид е уязвим – така ни говори сагата за Зигфрид, понеже християнст-

вот още липсва. Зигфрид, който умиротворява посветените от Зиг, е ранен на мястото, което християнството по-късно ще направи неранимо. Той е победен от силите, които са изостанали от предишните култури. Хаген, представителят на предишни течения, го убива. Това е един образ за смяната на предишната северна култура с петата култура. Смишълът на тази смяна е изложен в сагата за Зигфрид.

За какво всъщност се борят тези северни раси? В ролята си на проправящи пътя на християнството, те се борят срещу старото, което е останало от атлантското време. Те непрекъснато трябва да се отбраняват. Душата на северните народи трябва да се отбранява срещу това, което още приижда от миналото, от остатъците на атлантската култура. Те са една предишна степен от културното развитие, която тук прониква в петата културна епоха. Онези обаче, които са изостанали в атлантската култура, са пречка за по-нататъшното развитие. Те трябва да бъдат победени.

Проведените по-късно борби са представени в един по-стар вариант на сагата за Гудрун*. Там душата на северните народи пристъпва напред като Гудрун. Тя се бори срещу големия посветен, атлантеца Атила, Атли или Етцел, който като остатък на една от атлантските раси – туранската,

* «Гудрун» в северната митология се казва съпругата на Зигфрид, сестрата на бургундските крале. В средноевропейския епос «Нибелунгите» името е Кримхилда. Така наречената «Песен за Гудрун» или «Песен за Кудрун» принадлежи към други легенди.

идва от Азия. Историческият Атила и неговият народ бяха определяни от европейските народи като «бич божи». Атила беше посветен, който с много важни окултни сили се бореше като водач на своята народност. Поради това битката срещу хуните напълно правилно беше представена, като се казваше, че войската се бори с въздуха. За всеки, който разбира тези неща, е ясно, за какво става дума. Атила не отстъпи назад пред нищо, което се изправи пред него от страна на Европа. Той отстъпи доброволно само пред папата, представителя на християнството, защото напълно осъзнаваше, че не е в състояние да действа срещу представителя на християнството. Северните народи знаеха, че самите те трябва да се отбраняват от източните влияния, но последните не можеха да сторят нищо срещу християнството.

В по-късната сага за nibелунгите ни се казва, че Кримхилда решава да отмъсти на тези, които са убили Зигфрид. Тя се свързва с атлантския елемент, като приема предложението на царя на хуните Атила и му става съпруга. Преди това след смъртта на Зигфрид, тя живее известно време в бургундския двор. Станала притежателка на nibелунгското съкровище, тя го употребява като голяма благодетелка. Но нейните врагове, които произхождаха от предишни епохи и бяха представени от Хаген, потопяват съкровището на nibелунгите в Рейн. Кримхилда твърдо си поставя за цел да унищожи тези стари северни врагове с помощта на Атила. Nibelунгите се примамени да отидат в двора на Атила и по пътя ги среща точно тази

духовна сила, от която следва да бъдат заменени. На Дунав, в лицето на Рюдигер фон Бехларен и неговата съпруга Готелинде, срещу тях се изправя християнството.

Това е зората на християнството, това, което следва да заеме мястото на северно-европейските народни култури. Нибелунгите отиват към своя залез. Те са убити в двора на хуните. Кримхилда си отмъщава, но самата тя трябва да загине. И чрез какво загива тя? Тя, която е преобразената Гудрун, народностната душа на северната култура, се свързва с Атли-Атила-Етцел, атлантаца и си отмъщава на представителите на своята собствена култура, които са убити от посветения. И тя самата загива.

Когато разглеждате сагата само естетически, вие естествено ще се запитате: – Как става така, че накрая в двора на хуните са въведени Дитрих фон Берн, Хилдебранд и всички други герои, които принадлежат към една прослойка, току що преминала на страната на християнството? Това вече са християнски герои. – Християнството носи гибел на старата народностна душа, то преодолява древната народностна душа. Това не е нещо, което по-късно е добавено към сагата, а е нещо, което в мистериите е съществувало като прорицание дълго време преди възникването на християнството. Тези процеси са били предмет на мистерийното посвещение. Към мистерийното посвещение не принадлежи само посвещението в истините на настоящето, а също и в тези на миналото и бъдещето. Към него винаги е принадлежала и апокалиптиката.

Сагата за Зигфрид дълго време е била апокалипсиса на северния народ. Сагата не е поезия, която някак си се е родила всред народа и е била сглобена от отделни откъси, както се представят нещата в областта на филологията. Народът поезия не твори. Това може да го каже само този, който няма никакво понятие за случващото се в душата на даден народ. Сагите не са нищо друго, освен разкази за това, което се е случило в мистериите. Това, което се съдържа в сагите, в митовете и легендите, не е нищо друго, освен представяне на мистерийни събития. Един такъв процес, за който на Изток се употребяваше думата «Mysterium», на Север се наричаше «Maere», от където за по-малките процеси произлиза думата «Märchen – приказки». «Uns ist in alten maeren Wunders vil geseit* (старонемски) – Много неща са ни показани в старите приказни «чудеса». Чудото е само един знак за неща, които трябва да се взимат като процеси, извършващи се на по-висшите полета.

Северният свят на митовете е толкова интересен, защото представя нещо, което не можете да намерите в цялата южна митология. Това, което южните народи показват в техния приказен свят, винаги означава едно изкачване. Те винаги са възприемали нещо, получавали са нещо, което води нагоре към една по-висша степен. Индийските, персийските, вавилонските, халдейските народи и тези, които идват след тях, също имат трагични образи – да си припомням само мита за Кронос.

* Първи стих от песента за нибелунга.

Но трагичното е изобразявано най-вече тук на Север, понеже тези народи трябваше много дълго да чакат. Те имаха една продължителна подготвителна култура с една висша инициация, която – и това е най-важното – беше култура, слязла толкова надолу, че инициираният вече можеше да бъде и един човек. Инициираният на индийците е Бодисатавата, след това ришите, по-късно при гърците инициираният са слънчевите герои като Херакъл и Ахил. Едва по-късно, след като по стълбата на посветените беше достигнато до най-ниските стъпала, тук на Север се появи инициираният човек, на когото му липсваше само едно, именно това, което е Христос, човекът, който е станал Бог. Човекът на Севера застава срещу нас в едно очакване, той е раним на мястото, където трябва да се прояви християнството, където трябва да се понесе кръста на плещите.

Следователно ние имаме четири «епохи»:

Първо – Вотан*. Той паралелно представя това, което се развива на Юг през първата култура от петата коренна раса (петата епоха на развитието).

Второ: Один. Той паралелно представя случващото се на Юг през втората културна епоха.

Трето: Балдур, слънчевия герой. Той паралелно представя това, което на Юг се развива във вавилонско-халдейско-асирийската епоха.

Това обаче, което там е възходяща култура, на

* Вотан и Один: В германската история на древността двете имена се разглеждат като означения на едно и също божество

Север е подготвителна, очакваща култура. Балдур е инициираният на очакващата култура, в която трагичното се изразява навсякъде. Понеже старите сили отмират, ние виждаме трагичната смърт на Балдур и трагичната смърт на Зигфрид.

РИХАРД ВАГНЕР В СВЕТЛИНАТА НА ДУХОВНАТА НАУКА

Берлин, 28. Март 1905

Митовете са споделени с хората разкази на великите посветени, зад които се крият велики истини. Например Троянската война представя борбата на третата с четвъртата културна епоха. Представител на третата е Лаокоон, жрецът от древната жреческа държава, който същевременно е и цар. Представител на четвъртата е Одисей, персонифицираната хитрост, развиващата се през тази епоха мисловна сила. Ние виждаме, че също и на Север развитието се управлява чрез такива посветени. В Уелс е съществувал един съюз от посветени през езическото време – господство на жреците, чието най-висше развитие се проявява с крал Артур и неговата Кръгла маса. Насреща му стои съюзът на Свещения Граал с неговото рицарство, който работеше за оповестяването на християнството.

Изкуството, развитието на политиката, всич-

ко е свързано с великите посветени на тези два съюза, израз на езическата и християнската култура. Това влияние на общността на Граала става все по-голямо в прехода към 13. столетие. Онова време, когато се основаваха градовете, представлява особен преломен момент в европейската култура. Старата селска култура, която почива върху притежаването на земя, се сменя с градската култура. Това е една решителна промяна на целия живот и мислене. Оттам не е без значение, когато някога, по време на състезанието на певците във Вартбург*, виждаме да се появява една легенда, легендата за Лоенгрин. Какво означаваше тази легенда в Средновековието?

Днес хората нямат понятие за средновековната народностна душа. Тя беше особено чувствителна за духовните течения, които протичаха зад външната страна на нещата. Днес се смята, че легендата за Лоенгрин показва на преден план католическата гледна точка. Но наред с това, което днес ни смущава, ние трябва да се замислим, че някога легендите можеха да имат въздействие, само когато съдържанието им се обвие в това, което тогава наистина движеше душите. За да съдържа нещо от това, което живееше в народа, легендата трябваше да бъде обгърната от едно дълбоко всеотдайно благочестие. И

* Състезание на най-значителните певци от тогавашното време (Валтер фон дер Вогелвайде, Волфрам фон Ешенбах, Хайнрих фон Офтердинген и някои други) се е състояло в замъка на ландграфа на Тюрингия, наречен Вартбург, в началото на 13. столетие. Рихард Вагнер взема това събитие за тема на своята опера «Танхойзер».

така, какво означаваше легендата. Тя показва една инициация, посвещението на един хела (ученик), който става архат, на един ученик който се издига до учител. Един такъв хела първо става безотечествен човек, което означава, че той изпълнява своите задължения като всеки друг, но трябва да направи усилие, да надмогне своето себе и да усъвършенства своя висш аз. Какви са особеностите на степената на посвещение при един хела?

Първо: Преодоляване на личното, освобождение на бога в неговата душа.

Второ: Липса на всякакво съмнение и преустановяване на всякакъв скептицизъм. Нещата от духовното застават пред неговата душа като факти. Липса също и на всякакво суеверие, понеже той е в състояние да провери всичко сам и повече не изпада в заблуда. На една още по-висша степен му се поверява ключът на знанието. Казва се, че той получава говора, той става един посланик на свръхсетивния свят. Дълбочините на духовния свят му се разкриват. Това е втората степен от ученичеството. Третата степен е, когато, както в обикновения живот човекът казва «аз» за себе си, той да може да каже «аз» също и за всички същества в света. Тогава той се издига до обхващане на Всемира. Издигнатият на тази трета степен хела се обозначава в мистиката като «лебед». Той става посредник между архата, учителя и хората. Така лебедовият рицар ни се представя като посланик на Великата бяла ложа. Лоенгрин е посланик на обществото на Граала.

Тогава трябваше да бъде приет един нов им-

пулс, една нова културна посока. Вие знаете, че душата или съзнанието се представя в мистиката под женски образ. Така и тук съзнанието на новата, гражданската култура се представя под женски образ. Това навлизане на една нова култура се схваща като една по-висша проява на съзнанието. Средновековната душа е представена в лицето на Елза фон Брабант, а Лоенгрин, големият посветен, лебедът в третата степен на ученичеството му, като хела пренася новата култура, донасяйки я от общността на Граала. Той не бива да бъде разпитван. Едно профанизиране и недоразумение е, ако посветеният бъде запитан за това, което трябва да остане тайна.

Така преминаването в едно ново състояние на съзнанието винаги става чрез въздействието на великите посветени. Бих искал да ви дам един пример как действат тези посветени, като припомня за Якоб Бьоме*. Вие знаете, че Якоб Бьоме е оповестил дълбоки истини. Откъде имаше той тази мъдрост? Той разказва, че някога като чирак е бил оставен сам в работилницата на своя майстор. Тогава се появил един непознат и поискал чифт обувки. Когато майсторът не бил там, момчето не бивало да продава; чужденецът му казал още няколко думи и си тръгнал, но след известно време повикал младия Бьоме да излезе навън и му казал: – Якоб, ти още си малък, но някога ще станеш съвсем друг човек, на когото светът много ще се учудва.

* Рудолф Щайнер подробно говори за Якоб Бьоме (1575-1624) в книгата си «Мистиката в началото на духовния живот на новата епоха», Събр. Съч. 7.

Какво означава това? Тук става въпрос за едно посвещение. Представен е моментът на инициацията. В момента момчето не осъзнава какво се случва, но импулсът е даден.

Един такъв момент е представен също и в легендата за Лоенгрин. Такива легенди са важни указания, само че те са разбираеми само за този, който може да види нещата в техните взаимовръзки. Легендата за Лоенгрин, както вече споменах, се появява във връзка със състезанието на певците. Рихард Вагнер я използва в своето произведение за Лоенгрин. От това ние виждаме колко силно е вътрешното призвание на Рихард Вагнер.

В неговия «Пръстенът на нибелунга» Рихард Вагнер третира още едно пра-старо легендарно съдържание. Става въпрос за една древногерманска легенда, в която се описва началото на следатлантската епоха и съдбата на онзи народ, който като остатък от атлантското население след големия атлантски потоп се разпространява в Европа и Азия. Легендите съдържат спомена за великия посветен Вотан, бога на азите. Вотан е един посветен от атланското време, също както и всички северни богове, които не са нищо друго, освен древни велики посветени.

При заниманията на Вагнер с легендата за Зигфрид ние ясно можем да различим три степени. При първата степен виждаме едно разглеждане на модерната култура. За Рихард Вагнер хората днес са станали наемни работници на културата. Той вижда голямата разлика между човека на новото време и този от средновековната епоха. Днес

това, което се извършва от човека като работа, в по-голямата си част е машинна работа, докато през средновековната култура цялата работа беше израз на човешката душа. Къщата, селото, градът, всичко, което живееше там, беше представяно смислено и човекът изживяваше своята радост от тези неща. Какво представляват днес нашите магазини, нашите градове? Какво отношение имат те към нашата душа? Някога домът беше израз на една художествена идея. Цялият вид на града – в средата на града площадът с катедралата, която се извисяваше над всичко и към която беше насочено всичко – беше израз на душата. Вагнер усещаше това противоречие. В своето изкуство той искаше да остави човекът изцяло да се прояви поне в една област. Вагнер искаше да представи своя Зигфрид като един изцяло хармоничен човек в противовес на наемните индустриални работници. Ето какво винаги са чувствали нашите велики духове, ето какво чувстваше Гьоте, също и Хьолдерлин, който го изрази по следния начин: – Занаятчийи виждаш ти, но не хора, мислители, но не хора, свещеници, но не хора, господари и слуги, млади и солидни жители, но не хора. – Не беше възможен един външен поврат, не можеше да се върне назад цялото наше развитие. Затова Вагнер искаше да се появи един храм на изкуството, в който то да издига хората над обикновения живот. Точно новото време се нуждае от такова място за издигане, защото модерният живот е така разпокъсан. Това беше първата идея на поемата за Зигфрид, с която Вагнер се занимаваше.

Една втора степен се изправя пред душата му, когато той навлиза в още по-дълбоки слоеве на своите чувства. В ранното Средновековие имаше една древна легенда – «Вибелунгите»*.

В една такава легенда по това време живееха най-дълбоките чувства на народната душа. Който наистина изучава народната душа, може да има понятие какво живееше по това време в сърцата на хората. Такива легенди изразяваха най-дълбоки, велики истини. Например легендата за Карл Велики. Не исторически в днешен смисъл се разказва за краля, а тогава дълбоко се поглеждаше в старите взаимовръзки. Членовете на Франкския царски род се показват там като древни предци на по-късната следатлантска коренна раса. Вибелунгите бяха царе-жреци, които не само управляваха своите владения, но същевременно даваха и духовната насока. Тези легенди бяха спомен за едно велико време, което беше отзвучало. В това отношение коронясването на Карл Велики в Рим се смяташе за нещо особено важно. В пра-стари времена Вибелунгите бяха посветени царе-жреци. Споменът за това се отразяваше в немските царски легенди. Вагнер се обръщаше към тях.

Особено един от образите му изглеждаше като пример за контраста между новото време на ма-

* Вибелунгите: С всички тези легенди, както и с легендите за Фридрих Барбароса Рихард Вагнер интензивно се занимава през лятото на 1848 година. Той говори за това в статията си: «Вибелунгите, световната история в легендите». Тези негови занимания се задълбочават по-късно в неговата музикална драма – тетралогията «Пръстенът на нибелунга».

териалното притежание и средновековното време, което още имаше връзка с онази духовна култура. Вниманието му беше привлечено от легендата за Барбароса*.

Също и в лицето на Барбароса имаме един голям посветен. В легендата се разказва за неговия поход в Ориента, където Барбароса е искал да получи от тамошните посветени висшата мъдрост, познанието, Свещения Граал и да ги донесе обратно. Митът от 12. и 13. век описва как кралят е омагьосан във вътрешността на планината. Неговите гарвани му донасят известие за това, което се случва в света. Гарваните са древен символ на мистериите. В персийския мистериен език те представят най-ниската степен при посветените. Следователно те са посланици на по-висшите посветени. Какво трябваше да донесе този посветен? Рихард Вагнер искаше да представи смяната на старото време с новото, в което главното става личната собственост, притежанието. Което е живяло по-рано, се оттегля назад като Барбароса**. За него намесата на посветените кристализира в лицето на Барбароса.

Тази мисъл проблясва още в «Нибелунгите». Изхождайки от по-дълбоки основи, но схваната най-напред външно, сега тя става израз на дълбоките възгледи в Средновековието, които пред-

* Фридрих I, наречен Барбароса «червенобрадия» (1122-1190, царува от 1152 до 1190. Той взема участие във втория и третия кръстоносен поход. През последния е убит.

** За Барбароса има легенда, че той не е умрял, а в планината Кифхойзер чака часа отново да възкръсне и да спаси Германия.

ставят появата на една нова култура. Вагнер още веднъж иска по-дълбоко да обхване тази мисъл. Вместо Барбароса, той избира образа на Вотан, като проявява безкрайно и дълбоко интуитивно схващане за древните германски легенди за боговете. Те представляват смяната на атлантската култура, възникването на петата коренна раса от четвъртата. Същевременно това е развитието на интелекта. Изграждането на човешкия разум, на самосъзнанието не беше присъщо на атлантите. Те притежаваха един вид ясновидство. Чак при петата подраса на атлантите, при пра-семитите се образуваха първите елементи на комбинацията ум*, който се разви по-нататък в петата коренна раса. С това нагоре изплува азовото съзнание. Атлантецът още не наричаше себе си «аз» със същата интензивност, както хората, принадлежащи към следващата епоха. След потъването на Атлантида тази древна култура беше пренесена отвъд; европейците са по-късен клон от атлантите. Така се създава една противоположност между общата духовна култура и посветените, които действаха в сянка и инспирираха външния разум.

Джуджетата на Нифелхайм са носителите на азовото съзнание. Рихард Вагнер представя като противници Вотан – древния атлантски посветен и Алберих – носителя на егоизма от рода на джуджетата на нибелунгите, и посветения на следатлантското време. Златото има дълбоко зна-

* Виж Рудолф Щайнер «От хрониката Акаша», Събр. Съч. 11, последната глава «Нашите атлантски предци».

чение в мистиката. Златото е светлината, която излъчена, се превръща в мъдрост. Алберих донася златото, консолидираната втвърдена мъдрост, от течението на Рейн. Водите винаги са образ на душевното, астралното. От душевното се ражда егото, златото, мъдростта на аза. Течението на Рейн представлява душата на новата епоха, в която се разгръща разумът, азовото съзнание. Алберих си присвоява златото, той го отнема от дъщерите на Рейн, от женския елемент, който характеризира първоначалното състояние на съзнанието. Тази взаимовръзка живее дълбоко в душата на Вагнер. Той мощно чувства издигането на азовото съзнание в тази нова епоха, мощно го представя и в ми бемол мажорните акорди на «Рейнско злато». Това продължава музикално да живее и да действа чрез Вагнерновото «Рейнско злато». Вагнер има пред себе си поеми, които произлизат от пра-ритмите. В тези легенди живее нещо, което, изпълнено със сила и живот, пронизва душата с духовен ритъм. Това, което човекът сам изживява и представлява, се пробужда, прозвучава и пронизва хората в тези древни легенди.

ЗАГУБАТА НА АТАВИСТИЧНОТО
ЯСНОВИДСТВО И ОБРАЗНОТО МУ
ПРЕДСТАВЯНЕ В «ПРЪСТЕНЪТ НА НИБЕЛУНГА»

Берлин, 5. Май 1905

В тези лекции ще видим как Вагнер оставя образите от музикалните си драми да се издигат към боговете и отново да слизат до хората, за да изрази освобождаването и спасяването на човечеството.

Още в началото на «Пръстенът на нибелунга» пред нас се появява целият лайтмотив на петата епоха от човешкото развитие (петата коренна раса) – раждането на аза от астралния елемент, появата на самосъзнанието. Вие познавате водата като окултен представител на астралността. Ако искаме да разберем настроението, което господства при Рихард Вагнер, ние трябва да се потопим в северните митове. Без да съзнава всички подробности, той е изразил силата и символизма на това, което живее в митовете. Който се остави под въздействието на всичко, което се групира около северните богове, ще види, че в тях има нещо трагично; всичко е насочено към един край – залаза на боговете. Каква е тази основна тенденция, която доведе до едно такова чудесно произведение на изкуството като «Пръстенът на нибелунга» от Рихард Вагнер?

Нека си представим каква беше Земята по времето на северната подраса. Там вие ще намерите един тропически климат, по нищо неотстъпващ на тропическия климат днес. В тези области живееха

човекоподобни маймуни и животни, подобни на слоновете и жирафите.

Природата беше много по-различна от днешната. Всичко това постепенно беше заменено от така наречения ледников период и сега ние виждаме появата на нашите предци с тяхната примитивна култура. От последвалите въздействия на това вледеняване произлезе и по-късната германска култура. Също и на Север имаше мистерии и мистериини школи. Имаше мистерии на дротите и малко по на Север мистерии на друидите, много дълбоки мистерии. Зад тях стоеше един посветен – Вотан. Остатъци от древните мистерии на друидите се запазиха преди всичко в страните с келтското население.

В Англия се намират следи от тях чак до времето на кралица Елизабет. След това те бяха премахнати. Древните мистерии на дротите и друидите разказват за един хела (ученик) – Зиг или Зиге, който в една определена възраст се отказва от своята индивидуалност и става способен да приеме в себе си една висша индивидуалност. Това е един процес, който е описан във всички мистерии. Така също и Исус при кръщението чрез Йоан, предоставя своето тяло на една висша индивидуалност. Всичко, което е във връзка със Зиг, напомня на мистерията, че един хела може да предостави своята индивидуалност на едно висше същество. Вотан прониква в Зиг, за да подготви, каквото трябваше да се изпълни в бъдещето.

Всеки духовен ученик беше осведомяван, че северните богове ще бъдат заменени от християн-

ството. Цялата дейност на Вотан е подготовка за идващото християнство. Тук на Север бяха останали някои племена от преселението на атлантите към пустинята Гоби. Докато на Юг се развиваха четирите културни епохи (древноиндийската, древноперсийската, египетско-халдейската и гръцко-римската епоха), на Север също протичаха определени процеси. Също и тук протекоха четири фази на развитието, като последната е самият залез на боговете.

От северните митове ние узнаваме как е представено протичането на четирите подготвителни епохи. По това време Вотан четири пъти е бил най-високо инициран (посветен). При първата инициация, по време на първата културна епоха – древноиндийската, той виси девет дни на кръст, издялан от дървото на мировия ясен. Тогава Мимир пристъпва към него и му обяснява руните. Разпъването на кръста също и тук представя спасението. По време на втората инициация той получава питието на мъдростта, което Гунльод пази в една пещера. Той трябва да проникне като змия в тази подземна пещера и прекарва три дни там, за да спечели питието. През третата инициация, която отговаря на третата културна епоха, той трябва да пожертва единственото си око. Това е окото на мъдростта, което напомня на еднооките циклопи, представляващи хората от лемурийската епоха. При нас това око отдавна е закърняло. Нещо от него е останало при новородените деца, което все още се забелязва. Това е ясновиждащото око.

Защо Вотан трябва да го жертва? Във всяка коренна раса накратко се повтаря това, което вече е било изживяно. Така и през третата културна епоха ясновиждането трябваше още веднъж да бъде пожертвано, за да може да навлезе това, което първо просветна във Вотан – мъдростта на разума, характерна за европейския начин на мислене. Четвъртата инициация на Вотан е свързана със Зигфрид, божествения потомък, Вотановия потомък. За първи път човешки посветени заемат мястото на бога.

Зигфрид е инициран. Той трябва да събуди Брунхилда, висшето съзнание, като минавайки през пламъците, през огъня, трябва да се пречисти от страстите. Така той преминава през просветлението, през катарзиса. Преди това той е убил дракона, преодолял е низшата сетивност и така е станал неуязвим; единствено между плешките му е останало едно място, където може да бъде ранен. Уязвимостта на това място е символично указание, че на тази четвърта културна епоха липсва още нещо, което едва християнството ще може да донесе. Трябва да дойде Един, който е нераним там, където Зигфрид все още беше раним, да дойде Христос, който носи кръста на плещите си, там, където Зигфрид можеше да бъде убит.

Още един сблъсък, нападението на атлантите следваше да се провали срещу християнството. Народите, които предвождаше Атла – Атила, Етцел, са от атлантски произход. Тези монголски народи отстъпват пред християнството, което се изправя срещу тях в лицето на

папа Лъв I*. Християнството заменя древната култура.

В по-ранните митове развитието се представяше в символични образи. Така е и в мита за Балдур. В лицето на Балдур виждаме един посветен на Севера. Всички условия за посвещението тук са изпълнени. В тайната на Балдур се крие дълбока истина. Своеобразното място на Локи в северната сага е разбираемо само по този начин. Вие знаете, че майката на Балдур, изплашена от лоши сънища, кара всички същества да се закълнат, че няма да вредят на Балдур. Само едно незабележително растение, белият имел, бива забравено и от този бял имел, който не е положил клетва, Локи приготвя една стрела, която дава на слепия бог Хьодур, когато боговете на игра хвърлят стрели към Балдур. Богът Балдур бива убит от стрелата, която хвърля към него Хьодур.

Вие знаете, че земното развитие е предложено от едно друго – лунната епоха. Лунната материя беше подобна на живата материя. Някои от лунните растения останаха на някогашната степен на развитие и вредейки, се промъкнаха в новия по-късен свят. Те не могат да растат върху минерална почва, те могат да растат само върху друго живо същество, те са паразити.

Белият имел е едно такова лунно растение. Локи е едно божество от Луната**. Той също про-

* Лъв I. папа от 440 до 461

** Тук Луната е означение на старото състояние на Земята, преди тя да се появи в сегашната си физическо-минерална форма.

изхожда от лунната епоха. Той беше съвършен по време на лунната епоха, а сега представлява несъвършеното, злото. Сега ние разбираме, защо във Вагнеровите опери Локи се появява в двойствена природа – мъжка и женска едновременно. Както знаете, еднополовостта е във връзка с отделянето на Луната от общата планета. Новото сътворение е свързано със слънчевия бог Балдур. Стига се до сблъсък на старото с новото сътворение, между лунното царство и слънчевото царство, един сблъсък, където слънчевият представител Балдур става жертва. Слепият Хьодур е представител на сляпата природна необходимост, която живее в минералното царство. Той трябваше да поеме върху себе си вината, за да направи възможен един напредничав елемент. В мистериите Балдур отново ще бъде съживен, след като беше умъртвен от Локи чрез Хьодур.

Тези са чувствата, които ни вълнуват, когато проследяваме произведенията на Рихард Вагнер. Нека разгледаме «Рейнско злато»: Дъщерите на Рейн пазят златното съкровище. Джуджето Алберих най-напред е обхванато от страст към тях. Когато в него се събужда желанието да притежава златото, той се отрича от любовта, понеже, който иска да притежава злато и власт, трябва да се отрече от любовта. Той изковава пръстена. Какво е свързано с този пръстен? С него е свързано притежанието, собствеността, егоизмът. Докато човекът не е завършен, той не изисква нищо за себе си. Егоизмът започва първо там, където човекът е обхванат в пръстена на сетивността. Алберих трябва

да се откаже от любовта; той, представителят на самосъзнанието се обгражда с физическото. Физическото тяло се изгражда според същите закони, които управляват природата, от която е взето златото на дъщерите на Рейн. Със златото е свързан егоизмът, отделното съществуване. Златото тук не е творческата мъдрост, а мъдростта, която се постига чрез възприятието. За да бъде постигната тя, човекът първо трябва да се подготви, за да приеме тази творческа мъдрост. Нека да се завърнем назад във времето, когато човекът още не беше разделен на два пола. Тогава той още не притежаваше способността да мисли, да проявява самосъзнание чрез своето мислене. Всичко, което той създаваше, беше създавано чрез любовта. Човекът трябваше да изкупи по-висшата си духовност чрез това, че се отказа от половината на продуктивната сила, като стана еднополов.

Откъде идва всичко това? Всичко това идва от предишни творчески същества. Земята трябваше да премине в едно друго състояние, за да получи човекът своето твърдо тяло. Вотан принадлежеше към предишни епохи, епохите на подвижната огнена мъгла. Там, където на Земята още царуваха чистите огнени сили, когато Духът божествен «мътеше» над водите, оттам произхождаше Вотан. Сега Вотан трябваше да преобрази своето обиталище в един здрав замък. Земята трябваше да се вкамени. Обиталището на боговете, Валхала, беше построено от великаните. Това са хората от лемурийската раса, лемурийските великани, които още не притежаваха по-висша духовност. Великаните,

– човечеството, което още не се намираше изцяло в тесните граници на плътта – поискаха за тази цел да получат Фрея, отново един женски образ. Тя представлява съзнанието, което е необходимо, за да се запази човекът, за да се подмлади.

И сега Локи е този, който от огнения елемент може да изгради нещо, което е правилно за низшата природа. Локи освобождава Вотан от жертването на Фрея и ѝ помага да остане при боговете. Какво трябваше да постигне човекът? Пръстенът, това, което е закономерно изградената плът. А страстта, която е необходима за сетивната природа, трябва да бъде пожертвана в полза на висшата любов. Преди да настъпи най-висшето разгръщане, трябва да бъде изградена и душата. Великаните се отказват от Фрея, от любовта. Любовта остава при боговете. Великаните се задоволяват с пръстена, елемента на златото, което е прокълнато. Любовта отново ще бъде внесена едва чрез християнството.

Един трагичен полъх преминава през северната митология. Ние виждаме как на Вотан му е трудно да предаде господството на някой, който произлиза от човешкия род. Той иска да запази и по-нататък властта; опитва се да завладее пръстена. Тогава се запознава с Ерда. При Ерда той се учи на мъдрост. Ерда е духа на Земята, съзнанието на целия човешки род, развиващ се на Земята. Нейните дъщери, норните, богините орисници, оповестяват по-висшето съзнание на Земята, те представляват пра-знанието на Земята относно миналото, настоящето и бъдещето. Те

просветляват отделното познание; над единичното знание стои съзнанието, което носи характера на вечността.

Вотан оставя пръстена на великаните. Тогава между тях пламва битката. Раздвоението предизвиква спор и така възниква мотивът на меча. Мотивът на меча изразява прехода от човечеството, което досега е живяло само в общността, към новото човечество, към отделеността, към войната на един срещу друг. Вотан е наясно относно своето положение спрямо човечеството, особено относно своето отношение към петата коренна раса.

Небесната дъга води от Валхала към Земята. Небесната дъга има особено значение в окултната мъдрост. Вие познавате небесната дъждовна дъга, която се появява след потопа. Сега в северния мит отново срещаме този символ. Той означава прехода от атлантската епоха към следатлантската епоха. В онова време въздухът беше много по-гъст, а водата много по-рядка, отколкото днес. Валежите, дъждовете не съществуваха. През онова време беше невъзможно да се появи небесна дъга. Земята, където израства северният човешки род, не случайно е наречена царство на мъглата, дом на мъглата – Нифелхайм. От това царство на мъглата се образуват водните маси, които заливат континента Атлантида.

Едва в края на атлантското време, след потопа се появява небесната дъждовна дъга. Окултното изследване обяснява, какво означава тя. В Библията, в дъждовната дъга на потопа, като мост към северния мит ни се представя връзката между

хората и боговете. Фактът, че Вотан е победен от Зигфрид*, означава, че на мястото на древните богове сега застава човекът. Подготвя се задачата на петата коренна раса да издигне водачите и учителите на човечеството от самия човешки род. Предишните водачи на човечеството слизаха от висшите светове. Сега ще стане майстор, учител, този, който е преминал през всички степени на развитието на човечеството – само че по-бързо от другите хора – и като напреднал, той ще води човечеството.

Следващият път отново ще говорим за Зигфрид и още повече за това развитие. Ще видите как, за да представи най-дълбоките движещи сили в човечеството, Вагнер използва северните митове. На това се дължи и невероятно вдъхновяващото въздействие на Вагнеровите драми.

* Отнася се до мястото в «Зигфрид», където Вотан иска да препречи с копието си пътя на героя към Брунхилда, но той разцепва копието на Вотан със своя саморъчно направен меч. (III. действие, 2. сцена).

РАЖДАНЕТО НА АЗА В ТЕТРАЛОГИЯТА
НА РИХАРД ВАГНЕР. ХРИСТИЯНСКАТА
ПЕРСПЕКТИВА ПРЕД ДВАТА ПОЛА
В «ТРИСТАН И ИЗОЛДА»

Берлин, 12. Май 1905

В предишната лекция ние видяхме как големият артист Рихард Вагнер черпи от митологията, за да представи великите световни взаимовръзки. В мита за Зигфрид се намира цялото съдържание на северния мироглед до времето на християнството. Този северен мироглед носи една трагична нотка; той завършва със залеза на боговете. Какво означава това трагично настроение?

Вече казах, че на Север също имаше мистерии. В тях на ученика се обясняваше какво означава завършекът на северния мит със залеза на боговете. В тези мистерии се разкриваше нещо от това, което още е скрито и следваше да се случи едва в бъдеще. Жреците на Севера оповестяваха, че старият свят на боговете ще изчезне и от огъня, в който ще изчезне северният свят, чрез Христос той ще се издигне до просветлената любов. Старото трябваше да умре, откъдето и трагичното настроение към края. Това е, което Вагнер оставя да просветне по толкова прекрасен начин – това подготвително настроение на северните легенди, което отзвучава в залеза на боговете.

Този северен мироглед има четири фази. Човечеството е преминало през четири степени и след това е достигнало до Христос. Днес ние живеем

в петата култура на петата епоха от развитието, другите са я предхождали. Първо санскритската култура, след това персийско-медицеската и после халдейско-вавилонско-египетската култура. Гръцко-латинската културна епоха беше четвъртата и ето на Север ние имаме тевтонско-германските народи. Тук християнството прониква като една нова насока. На тази степен всичко се променя и старото умира. Това много хубаво е представено в разказа за Винфрид Бонифаций, който отсича свещения дъб. В древните мистерии «дъб» е равнозначно на «друид». Така отсичането на дъба означава унищожението на древната северна религия. Северните мистерии предсказаха това преодоляване на култа на друидите.

Докато на Юг се развиваха четирите първи културни епохи, през това време северните народи си подготвяха това развитие. И тук имаме четири фази, също и тук развитието преминава през четири степени, като последната е самият залез на боговете. Своеобразното е, че през тези четири фази се повтаря цялото предишно развитие на хората. Човечеството е преминало през различни състояния. Северният мит е един вид спомняне за цялата история на Земята; тя живее в него като митично съдържание. Тези четири степени на развитието се представят и в драмите на Вагнер, понеже той черпи своите драми от митовете. Съвсем правилно Вагнер създава именно една тетралогия. Развитие-то на хората се представя в четирите части. Петата степен ще бъде християнството.

Какъв е основният мотив в «Рейнско злато»?

А какъв е основният мотив на нашата сегашна, пета основна епоха на земното развитие? – Когато се върнем назад до полярната коренна раса, ние виждаме хора, които още не притежават самосъзнание и още не са разделени на отделни полове. Същото е и при хиперборейците – втората коренна раса, или втората основна епоха. Едва през третата коренна раса, през лемурийската епоха, човекът става еднополов. И чак през атлантската епоха, по време на петата културна епоха, настоящата, се ражда азът. Тук човекът за първи път казва «аз» за себе си. Това азово съзнание се описва в мита като джудже, като Алберих, то се чувства като издигащо се от Нифелхайм. Атлантида беше Нифелхайм и с право можеше да се нарече Небелхайм (дом на мъглата). Земната атмосфера още не беше прочистена от водните пари, още не съществуваха валежи като дъжда. От тази Нифелхайм с нейните прииждащи на вълни води и пълзящи мъгли, се ражда човешкият аз. Вагнер величествено отразява това в акордите на оркестъра в ми бемол мажор. Основният мотив на нашето съвременно човечество прокълтява от Нифелхайм.

Нека да си изясним какво се е случило на Земята през това време. Човекът дойде на Земята като едно душевно същество. Неговото тяло се роди от една етерна Земя. Човекът още не е нито мъж, нито жена и не знае нищо както за притежанието, така и за властта. Душата се означава като вода. Притежанието, което същевременно е и власт, още се пази от движещите сили на астралния свят, дъщерите на Рейн. Но бавно се подготвя това,

което ще се прояви през атлантската епоха – азът, егоизмът. Първоначалното душевно същество съдържаше нещо, от което човекът трябва да се откаже – любовта, която още не търси една външна изява, а почива в самата себе си. Алберих трябва да се откаже от тази почиваща в самата себе си любов. Той може да го направи чрез пръстена, който свързва всичко човешко. Докато двуполовостта съществува, човекът не се нуждае от пръстена; едва когато той се отказва от душевната любов, двуполовостта, пръстенът трябва да свърже това, което е разделено. Сега в съединяването с едно друго, отделно същество човекът трябва да стигне до любовта. Пръстенът е символ за свързването на отделните хора, свързването на двата пола във физическото. Когато Алберих завладява пръстена, той трябва да се откаже от любовта. Настъпва времето, когато човекът повече не може да твори в единството. Преди, тялото, душата и духът са били едно цяло. Сега божествеността сътворява тялото отвън. Половете неприятелски застават един срещу друг. Двата великани Фафнер и Фазолт са техни представители. Човешкото тяло е станало еднopolово.

В древните религии човешкото тяло е представено като храм, божествеността твори върху него отвън. Вътрешният храм, нашата душа трябва да бъде сътворена от самия човек, започвайки от времето, когато той става един аз. Любовта все още се съдържа в творещата божественост, тя все още твори «външния храм». В мита това е показано на мястото, където Вотан иска да вземе

пръстена от великаните* и където пред него се появява Ерда, като го съветва да не го прави. Ерда е образът на ясновидското всеобщо съзнание на човечеството. Богът не бива да задържи пръстена, който свързва това, което трябва да се раздели, за да е възможно на една по-висша степен, когато половете отново се неутрализират, те отново да се съединят. Така чрез пророчески-ясновидската сила на земното съзнание Вотан е спрял да завладее пръстена, който остава при великаните. Отсега нататък във всеки човек ще има само по един пол. Великанът е образ на физическата плът. Сега великаните започват да изграждат Валхала. В спора за пръстена Фазолт е убит от Фафнер, което показва противоположността между мъжкото и женското. Всеки човек най-напред убива един от половете в себе си – мъжът убива жената в себе си, а жената съответно мъжа.

От всеобхватното земно съзнание трябва да се роди по-висшето съзнание. Това става чрез свързването на Вотан с Ерда, от което се ражда Брунхилда. В нея все още се намира нещо от божествената всемъдрост на мировото съзнание. Това съзнание обаче отстъпва назад. Вместо това Вотан създава с една земна жена Зигмунд и Зиглинда. Това е душевната двуполовост, мъжката и женската душа. Никой не може да живее по-нататък сам за себе си. Женската душа, Зиглинда бива отвлечена от Хундинг; душата трябва да се подчини на физическия мозък. Започват заблудите

* Четвърта и последна сцена от «Рейнско злато».

в странстванията на Зигмунд, затворената в тялото душа. Тя не е достатъчно мощна, за да се доближи до божественото, което вече е изгубено. Боговете не могат да опазят Зигмунд, мечът му се строшава от копието на Вотан.

Вотан трябва да предаде водачеството на действащото изцяло в сетивността човешко себе, на Хаген, сина на Алберих, принца на низшия аз. Всички сили се съюзяват срещу съюза на мъжката и женската духовност. Самият Вотан трябва да покровителства Фрика. Фрика представлява мъжко-женската душа на една по-висша степен. Тя настоява Вотан да разкъса връзката между мъжката и женската душа на земната степен. В живота мъжката и женската душевност остават свързани. На Земята обаче се намесва кръвта, намесва се сетивността. Това е дълбоко предусетено в мотива за обичта между братата и сестрата.

Това, което се намесва, е непозволено и ако остане да господства, – Зигмунд и Зиглинда, – физическото трябва да умре. Ако Зиглинда беше унищожена чрез всеобхватното съзнание Брунхилда, цялото земно развитие щеше да бъде задържано. Брунхилда обаче я подкрепя и ѝ дава коня Гране, който пренася човека през земните събития. Брунхилда се оттегля в изгнание, Ваберлое обхваща нейната скала. Сега ясновидското съзнание е обградено от огъня, през който човекът първо трябва да премине, за да се пречисти, ако иска отново да достигне до всеобхватното съзнание.

Зиглинда обаче, душевно женската същност, ражда Зигфрид, човешкото съзнание, което следва

отново да се издигне до висшето. Той израства скрито под грижите на Миме. Зигфрид трябва да победи низшата природа, дракона, за да спечели мощта. Той побеждава също и Миме. Кой е Миме? Миме може да дари нещо, което прави човека невидим – шапката невидимка, вълшебния шлем, нещо от онази сила, която е невидима за обикновените хора. Шапката невидимка е символ на магьосника – и то както на белия, така и на черния магьосник, – който видимо се движи между нас, но като такъв е невидим. Миме е магьосникът, който може да даде шапката невидимка, изхождайки от земните, от черните сили. Той иска да направи Зигфрид черен магьосник, но Зигфрид не позволява. Той е убил дракона, поел е в себе си капка от кръвта, символ на страстите и затова е в състояние да разбира езика на птиците, на сетивно-земното. Той може да поеме пътя на висшия посветен, като му се показва пътят към Брунхилда, всеобхватното съзнание.

Досега имаме три фази на северното развитие: Първо джуджето, след това великана и накрая човека. Валкюрата означаваше втората фаза. А в Зигфрид вече имаме раждането на самия човек. Затворен в плътта, той най-напред трябва да намери пътя, водещ до чистата мъдрост. В четвъртата фаза, в залеза на боговете е отразено, че човекът от северния свят още не беше узрял, още не беше получил пълното посвещение. Зигфрид все още е уязвим на едно единствено място, там, където Христос е носил кръста. Зигфрид още не можеше да поеме кръста върху себе си. Тук имаме един дъл-

бок израз за това, което още липсваше на северния народ – християнството да му стане необходимост. Зигфрид не може да се съедини с Брунхилда. Той е човешката душа, създадена от земната жена, от съединението на Зигмунд и Зиглинде. Брунхилда е девствената любима, по-висшето съзнание.

В последната фаза трябва да бъде постигнато висшето познание. Понеже човекът все още не е постигнал способността да се съединява с девствената мъдрост, той изпитва стремежа към по-висшето познание като копнеж. И понеже той иска да се съедини с Брунхилда, воден от земните желания, се стига до размяна на богатата – тя дава жребца, той пръстена.

Преди човекът да може да се съедини с висшия аз, остава в сила и пръстенът, външната принуда. Човекът потъва в низшето съзнание, той ослепява. Зигфрид забравя Брунхилда, той се свързва с Гудрун, низшето съзнание. Той дори иска да получи ръката на Брунхилда за недостойния, за другия, за Гюнтер. Това означава, че в последната фаза преди настъпването на християнството, човекът още веднъж изпада под влиянието на тъмните сили, той не поема правилния път. Непозволената връзка на Брунхилда с Гюнтер е причината за пропадането на Зигфрид. Той трябва да намери смъртта чрез низшите сили, под чиято власт е изпаднал.

Наближава последната фаза. Още веднъж се появяват трите норни, богините орисници. Това е фазата, когато всеобхватното съзнание е изгубено:

Настъпи краят, вечна мъдрост*!
Не мъдрите вече света обясняват –
Нагоре към майката, нагоре!

Висшата мъдрост, която преди беше дадена на божиите синове, е изгубена за Земята. Тя се завръща във вечността. Човечеството е оставено на самото себе си.

За този, който може да навлезе в дълбините, музикалната драма «Тристан и Изолда» още веднъж показва все по-ясното Вагнерово разбиране на проблема за двата пола. Мъжкото и женското имат значение само за физическия план. В Тристан живее копнежът повече да не бъде отделно същество, да намери уравновесяването, да има едно съзнание, което да не е повече мъжко или женско. Този копнеж витае и пронизва драмата: Да не бъде повече азовият Тристан, а да приеме Изолда в себе си; Изолда да не бъде повече азовата Изолда, а да бъде Изолда и Тристан едновременно. Съзнанието за това разделяне е изгубено и за двамата. Освобожданието от единичното, изолираното битие прозвучава в думите от края на поемата:

Във прилива бурен**
На море от блаженство,
Във звучащия тътен
На уханни вълни,

* Заключителна партия на трите норни от първата сцена на «Залезът на боговете».

** Заключителни строфи на умиращата Изолда от трето действие на «Тристан и Изолда». Превод Димитър Димчев.

Във полъха всемирен
На дихание безкрайно,
Потъвам –
Пропадам –
В несвят
Във наслада най-висша!

Тук всяка дума е извлечена от едно дълбоко знание. Астралният свят е това вълнуващо се море на насладата, кънтящият в уханни тонове свят е деваханът. Жизненият принцип е мировото дишане, в него всичко трябва да се уравни. Не повече разделен в съзнанието, а несъзнаващ да потънеш и да се удавиш в недиференцираното – ето най-висшата наслада. – Най-висшата наслада за земното наистина е да се преодолее сетивността, като се изхожда от духовното. Насладата, която се стреми към унищожението на земното, облагородява. Тя е преодоляването на това, което сама носи в себе си. Този е проблемът, който Вагнер се опитва да разреши в «Тристан и Изолда».

Всички тези мисли не живеят съзнателно, абстрактно във Вагнер, а живеят в митовете и Вагнер ги извлича оттам. Не е необходимо отделният човек на изкуството абстрактно да схваща тези мисли. Както растението расте според законите, без да ги познава, така мировите сили живеят в мита като символичен образ на божествената вечна истина.

Вагнеровият Зигфрид още е вплетен в земното, където трябва да намери гибелта си. Брунхилда познава взаимовръзките и разбира за какво става

дума. Тя връща пръстена на дъщерите на Рейн, на елемента, който не е проникнал в играта на този свят. Цялото развитие на човечеството достига назад до първоначалната девствена материя.

Един нов мироглед застава на мястото на древния северен мироглед, който не апелира повече към външното, сетивното, а само към това, което е останало девствено, към душата. Брунхилда, която също остава вплетена във външното, в сетивното, чрез нейното свързване със Зигфрид влиза в огъня. Оттам ще бъде родена любовта. Това е една мисъл, която още е трагична за Севера, защото това, което хората тогава са били в състояние да разбират – ще намери гибелта си. Родена от духа, издигнала се от огненото море на първоначалната девствена материя, ще бъде любовта. «*Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria virgine*»*. От същия елемент, от който преди се е родил егоизмът, сетивната любов, сега ще се роди едно ново чувство, което ще се издигне над всичко, което остава вплетено във физическия план. Мъдростта се оттегля, за да позволи на любовта да се възроди от тази част на елемента, който е запазил девствената си непорочност. Това е Христос, Христовият принцип, себеотдайната любов като противоположност на себичната любов. Това е голямата еволюция, която ще бъде откупена с тайнствената инволюция на смъртта, упадъка на физическото. Поставени строго една срещу друга, тук имаме двете противоположности на живота и смъртта.

* Четвъртото изречение на католическото кредо.

Дървото е пресъхналият живот, а от това дърво покълва новото, вечният живот, от който сега ще бъде родена новата епоха. Един нов, духовен живот произлиза от залеза на боговете.

След като беше преминал през четирите фази на северния живот, Рихард Вагнер копнееше да представи този Христов принцип в неговата дълбочина и той го постигна в своя Парсифал – петата фаза.

Понеже Вагнер изживява това, което беше трагично в северното развитие, за него се превърна в една необходимост да прослави християнството.

ЛЕГЕНДАТА ЗА ПАРСИФАЛ В ТВОРБИТЕ НА ВОЛФРАМ ФОН ЕШЕНБАХ И РИХАРД ВАГНЕР

Берлин, 19. Май 1905

Колкото по-дълбоко се навлиза в произведенията на Рихард Вагнер, толкова по-дълбоко се прониква и в теософско-мистичните въпроси и загадките на живота. Нещо извънредно значително е, че след като в тетралогията «Пръстенът на нибелунга» Рихард Вагнер излага в четири степени цялата предистория на европейските народи, той създава една изключително дълбока християнска драма

– произведението «Парсифал»*, с което всъщност завършва своя творчески път. Трябва да се проникне в цялата личност на Вагнер, ако човек иска да разбере какво всъщност живее в «Парсифал».

Образът на Исус от Назарет се подготвяше в неговото съзнание още от четиридесетте години. Той искаше – от това са останали фрагменти– да напише една драма «Исус от Назарет»** , едно произведение, в което да покаже безкрайната любов, проявяваща се в Исус от Назарет и обхващаща цялото човечество. Той искаше да пресъздаде това, но не е надхвърлил основните мисли. През петдесетте години Вагнер скицира драмата «Победителите». При тези драми можем да видим от какви дълбини черпи интуициите си този поет, когато разглежда света.

Нека накратко да разгледаме съдържанието на драмата «Победителите»: Ананда, един младеж от висшата каста, е обичан страстно от Пракрити, едно момиче от кастата чандала, следователно момиче от презряната каста. Той обаче се отказва от всяка сетивна земна любов и става ученик на

* В епоса на Волфрам фон Ешенбах името се пише Parzival. Рихард Вагнер приема начина на изписване «Parsifal» от учения и писателя Йоханес Йозеф фон Гьорес. Той обяснява произхода на името от персийски като значението му е «чист глупак». това тълкуване на името Рихард Вагнер влага и в думите на Кундри, когато тя заговаря Парсифал във вълшебната градина на Клингзор: «Теб те нарекох глупав невинник “Fal parsi”, теб, невинния глупак Парсифал» в края на второ действие.

** В «Един призив към моите приятели» Рихард Вагнер описва какви обстоятелства и мисли го довеждат да нахвърли драмата и после да я остави недовършена.

Буда. Чандалското момиче, според намеренията на Вагнер, в едно предишно раждане е принадлежало към кастата на брамините и тогава с високомерно презрение е отблъснало любовта на един чандалски младеж. Кармическото наказание е тя да се прероди в кастата чандала. След като се е развила така, че е успяла да преодолее своята любов, тя също става ученичка на Буда.

Вие виждате, че Вагнер е схванал кармическия проблем в цялата негова дълбочина, когато в средата на петдесетте години искаше да създаде една толкова дълбокомислена музикална драма като «Победителите». Всички тези мисли най-накрая са се втели в «Парсифал». Но в центъра на «Парсифал» същевременно стои Христовият проблем.

Историята на Средновековието има един важен момент в поврата от 12. към 13. век. Тогава твореше Волфрам фон Ешенбах, който поетично преработи мистерията на Парсифал, изхождайки от най-дълбоката духовност на Средновековието. През Средновековието у хората, които имаха духовен живот, живееше нещо, което в посветените кръгове наричаха извисяване на любовта. Минизингери, певци за любовта, имаше преди и след това. Но между това, което по-рано се е схващало като светска сетивна любов и това, което по-късно се проявява в християнството като пречистена, просветлена любов, съществува голяма разлика. Един важен паметник за тази повратна точка в духовния живот през Средновековието ни е останал в «Бедният Хайнрих» на

Хартман фон Ауе*. Това дълбоко спиритуално стихотворение е проникнато от духовни учения, които рицарите са донесли от кръстоносните походи в Ориента. Нека разгледаме съдържанието на «Бедният Хайнрих»: Един рицар от швабски род, който досега винаги е живял добре, се разболява от неизлечима болест, проказа, и може да бъде излекуван само чрез жертвената смърт на една чиста девица. Една девица пожелава да се жертва за него. Те отиват в Салермо, в Италия при един прочут лекар. Девицата е трябвало да бъде пожертвана, но в последния момент Хайнрих отказва да приеме жертвата. Девицата остава жива, а Хайнрих оздравява и те се оженват.

Тук ние отново виждаме образа на чистата девица, която се жертва за един живял само в сетивното човек, който е спасен чрез нея. От гледната точка на Средновековието тук лежи една мистерия. Минизингерството се приписваше на едно древно течение, което се проявява през четири последователни стадии на европейското културно развитие и което застава пред нас в легендите, които Рихард Вагнер представя в своята тетралогия. Любовта, произлизаща само от сетивното, в онази епоха се смята за нещо, което следва да бъде преодоляно. Прояснено чрез висшата духовна сила на християнството минизингерството трябва да възкръсне в един нов образ.

* Биографичните данни и произходът на поета не са точно известни. Вероятно е роден около 1165 година и е починал след 1210. Освен «Бедният Хайнрих» той е написал много други поеми като минезингерски песни и песни за кръста.

Ако искаме да разберем случващото се там, ние трябва да съберем всички фактори, за да си представим отпечатъка, физиономията на онова време. Тогава можем да разберем какво е подтикнало Вагнер да изобрази тази легенда. Има една древна легенда, една пра-легенда, която можем да намерим при старите германски народи, а под малко по-различна форма в Италия и в други страни. Нека да си изясним сюжета на тази легенда: Един опознал радостите на света човек по някакъв начин проникнал в подземна пещера. Там срещнал една жена с много голяма привлекателна сила. Той изживял райски удоволствия, но скоро бил обзет от копнеж по горния свят. След известно време той отново се завърнал в планината. Това особено ясно е изложено в легендата за Танхойзер. В тази легенда имаме един хубав символ за стария любовен стремеж в германските страни преди онзи голям поврат, за който споменах: Действията на човека в сетивния свят, отдаването на удоволствията на любовта – разбирана в стария смисъл, – които хората си представяха като въплътени в богинята Венера и отдръпването от работата във външния свят чрез любовта като един вид райско усещане. В тази форма легендата няма правилна отправна точка. Тя няма нищо, което да ни насочва към по-висшето. Тя е възникнала от предишните възгледи, от предишния образ на любовта. По-късно, в началото на духовното извисяване на любовта чрез християнството, възникна и стремежът да се хвърли светлина върху предишните времена

и да се покаже противоположността между този рай и представата за рая в християнството.

Ако искаме да разберем Вагнер, трябва да вникнем още по-дълбоко в тези неща. Ние разгледахме нашата пета основна епоха от развитието на човечеството. След като водите потопяват Атлантида, една след друга възникват културните епохи – пра-индийската, пра-персийската, египетско-вавилоно-асирийско-халдейската, след това гръцко-латинската и след преминаването на римската култура започва нашата пета културна епоха, в която живеем днес и която има своето значение всъщност за християнска Европа. Не че Рихард Вагнер е знаел всичко това, което казах. Но той имаше абсолютно сигурното чувство за световното положение на петата културна епоха и усещаше задачата на настоящето като една религиозна задача, която също и в теософията не може да се формулира по-добре.

Вие знаете, че всяка от тези «коренни раси» или епохи от развитието на човечеството се инспирира от велики посветени и че пра-инспирацията на петата атлантска раса произлиза от така наречените прасемити. Вие знаете, че когато Атлантида беше погълната от потопа, онези, които се преселиха и бяха запазени от изчезването на расата, бяха поведени към Азия в пустинята Гоби от един божествен водач – Ману. Оттам произлязоха културни импулси, разпространяващи се най-напред в Индия, след това в Предна Азия, Персия, Асирия, Египет, след това в Южна Европа, в Гърция, Рим, а по-късно също и в нашите области.

Историята вече не може да проследи двата семитски културни импулса, които получи праиндийската и пра-персийската епоха. Но когато разглеждаме халдейско-египетската културна епоха, трябва да кажем, че там е проникнал един велик семитски импулс, от което израелският народ е получил името си. Християнството се простира назад до един такъв семитски импулс, после прониква в гръцко-латинската култура. Когато проследим по-нататък тези културни импулси, ние откриваме как семитски обогрето въздействие преминава всред мавританските народи, които са проникнали в Испания, как се разпространява в цяла Европа, като дори самите християнски монаси не можеха да му устоят. Така пра-семитският импулс се разпростира до петата културна епоха. Ние виждаме как пра-културата пет пъти е повлиявана от едно велико течение.

От Юг имаме единият голям духовен поток, на който се противопоставя другото течение, което на Север преминава през четири степени на пра-културата до сливането на двете течения. Един светски-наивен народ се повлиява от произлизащата от Юг възхождаща култура в поврата от 12. до 13. столетие. Навлизането на една нова култура се чувства като едно духовно въздушно течение. Волфрам фон Ешенбах изцяло стоеше под влиянието на това духовно течение.

Северната култура е символизирана в легендата за Танхойзер, където импулсът също идва от Юг. Навсякъде откриваме нещо, което можем да означим като семитски импулс. Но особено

силно се усещаше, че германската раса е последният етап от едно развитие, че следваше да дойде нещо съвсем ново, че за петата културна епоха се подготвя нещо напълно различно. Това е висшето послание на християнството. През онова време в германските страни се чувстваше копнеж за един нов вид християнство. Трябваше да се появи едно ново християнство, което да е освободено от това, през което е преминало на Юг. Християнството трябваше да се пресъздаде още веднъж в по-чист образ. По времето на кръстоносните походи възникваше едно противоречие между Рим и Йерусалим. Кръстоносците воюваха под бойните възгласи «Nie Rom» и «Nie Jerusalem». Едната страна се опираше на римското християнство, което вече беше само една черупка, другата върху едно чисто християнство, което трябваше да бъде обновено и за което в Йерусалим изглеждаше като един духовен център. Така мислеха големите схоластици, така и за Данте Йерусалим беше централна точка в неговата «Божествена комедия»*, но повече в духовен, отколкото във външен смисъл. Така петата културна епоха беше усещана като предвестник на бъдещето. Старите влияния бяха престанали, следваше да дойде нещо съвсем ново, започваше един нов вихър на световната култура. Това беше само един опит да се основе правилното християнство, но от тази обвивка трябваше да бъде освободена сърцевината на истинското християнство. В пов-

* Представата за Йерусалим като център на света се загатва в първите строфи на втория напев в *Purgatorium*.

рата на Средновековието се чувстваше как нещо привършва, отива си това, което изглеждаше като нещо добро и същевременно се чувстваше нещо възвисяващо в копнежа по новото. Всичко това живееше у Волфрам фон Ешенбах.

Разгледайте новото време. Представете си това чувство, обновено по едно време, когато беше настъпил упадъкът и ще откриете нещо от това, което живееше в Рихард Вагнер. Междувременно беше настъпило много от това, което по-рано се чувстваше като упадък на расата. Още от началото на своя съзнателен живот Рихард Вагнер живо чувстваше този упадъчен елемент. За него имаше много симптоми, показващи, че упадъкът е настъпил и че трябва да настъпи нещо ново. Хаосът, който в много отношения днес ни заобикаля, начинът и видът, по който в наше време обикновеният народ повече вегетира, отколкото живее, мизерията на големите европейски народни маси, които са лишени от всякакво образование, чийто духовен живот остава в тъмнината, не го е чувствал никой по-дълбоко от самия Рихард Вагнер и поради това той стана революционер през 1848 година. Не бива да си представяме Вагнер като един обикновен революционер, а трябва да схванем как върху душата му тежи мисълта, че в наши ръце днес стои изборът, дали да съдействаме за ускоряването на упадъка като завъртим колелото надолу или да го поведем нагоре. Революцията от 1848 беше само една външна възможност за него.

Когато добре схванем всичко това, ние ще разберем как Рихард Вагнер е достигнал до свои-

те идеи за расите, как ги е изразил в своята проза. В своята статия «Религия и изкуство»* той казва приблизително следното: – Оттатък в Азия, в индийския народ имаме нещо от първоначалната сила на арийската раса. Там живее нещо от висшата сила на духовния живот, но само за един елит, за брамините. Изключени от това учение са низшите касти, но в браминството е постигната една висша духовна гледна точка, която е израз на пра-културата. Погледнем ли оттатък на Север – така казва Рихард Вагнер, – имаме една наивна раса, която сама е преминала през четири степени на развитието, един ловуващ народ, за когото човек трябва да си представи, че като ловец се радва да убива своите врагове. – Задоволството от убиването на живите същества** за Вагнер е симптом на декадентност, на упадък. Един дълбок окултен факт е, че животът и смъртта по забележителен начин са свързани с развитието на човека към висшето, чистото, духовното. Всичко, което човекът причинява като мъка,

* Отнася се вероятно за следното изречение: «В това отношение ние можем да разглеждаме като една възвишена способност на християнската религия, че чрез нея най-дълбоката истина се разкрива за утеха и спасението на “бедните в духа”; противоположно на учението на брамините, което принадлежеше изключително на «знаещите», затова “богатите в духа” гледаха на останалите, които не бяха надрасли природата, като изключени от възможностите, които дава познанието...»

** В спомената статия «Религия и изкуство» Рихард Вагнер свързва «упадъка на човешкия род» с отдалечаването от «учението на брамините за греха на убиването на живота». Той също посочва появилите се по негово време движения на вегетарианците, сдруженията за закрила на животните и на въздържателите, за които обаче казва, че «с тяхната разпокъсаност те нямат нужното въздействие».

като унищожение на живота, отнема духовна сила от неговата душа. Човек може да мисли за отделните културни явления каквото си иска – всяко унищожение на живота е свързано с лишаване от духовни сили. Оттам и онзи, който поема «черния път», трябва да унищожавя живот. Това например е показано в романа «Флита» от Мейбъл Колинс*. Тя описва историята на една черна магьосница, която унищожавя нероден живот, понеже се нуждае от това за нейните тъмни сили. Съществува дълбока връзка между живота, смъртта и развитието на човека. Това е един урок, който трябва да се изучава и изживява от народите. Нещо друго е, когато в едно определено време от развитието се е убивало по наивен начин. Някога чрез убиването се опознаваше силата, която се намира в хората, – в това положение бяха древногерманските ловуващи народи.

Но след като беше дошло християнството, нещата се промениха. Християнското учение съдържа забраната да се убива, убийството е грях. Тук трябва да се търси произходът на мирогледа, който доведе Вагнер до едно строго вегетарианство. За него храненето с месо е знак за упадъка на дадена раса и той обсъжда преминаването към една храна, която не принуждава хората да убиват, като единствена възможност за издигане.

Чувството, че трябва да се появи един нов

* Рудолф Щайнер обсъжда това произведение в списанието «Lucifer-Gnosis» от месец Март 1905 година под заглавието «Флита. Истинската история на една черна магьосница». Статията е поместена в Събр. Съч. 34, стр. 512.

импулс, беше повод за изказванията на Вагнер относно влиянието на юдейството върху днешната култура. Вагнер не беше антисемит в безсмислен, грозен смисъл, както би могло да се помисли днес. Той чувстваше, че юдейството, като такова беше изиграло своята роля, че семитските влияния върху сегашната култура трябваше да угаснат и на тяхно място трябваше да настъпи нещо ново. Оттам произлиза неговият призив за обновяване. Това е във връзка със схващането, което той имаше за нашата настояща епоха. Той си казваше: – Ние трябва да правим разлика между расово развитие и душевно развитие. – Тази разлика трябва да се прави, ако човек изобщо иска да разбере развитието.

Някога всички ние бяхме въплътени в атлантската раса. Но докато душите се развиваха по-нататък и се издигаха нагоре, расата навлезе в упадък. Всеки възход обаче е свързан с един упадък. За всеки, който се облагородява, има един падащ надолу. Има разлика между душата в расовото тяло и самото расово тяло. Колкото повече човекът е еднакъв с расата, толкова повече обича това, което е временно, преходно, свързано с качествата на расата и толкова повече принадлежи към нейния упадък. Колкото повече той се освобождава, издига се над расовите качества, толкова повече душата има възможност да се издига нагоре при въплъщаването. Един такъв дух като Вагнер, който прави разлика между душевно развитие и расово развитие, не може да бъде антисемит. Той знае, че не са душите тези, които са проиграли живота си, а че расите са приключили своите за-

дачи в голямото световно развитие. Това е, което Вагнер постоянно изтъква в своите статии, когато говори за «семитизъм». Вагнер усеща потъването, упадък на расите и необходимостта от издигането на душите. Тази необходимост усещаха също и средновековни души като Волфрам фон Ешенбах и Хартман фон Ауе.

Нека още веднъж да се върнем към легендата за бедния Хайнрих. Нека още по-дълбоко да разгледаме какво означава бедният Хайнрих да бъде излекуван чрез жертвата на една чиста девица. Хайнрих се разболява поради това, че първоначално е живял само в сетивното; неговият аз е роден от неговата раса, от това, което в тази епоха действа сетивно. Този аз, който е роден от действащото в сетивното, се разболява, когато към него – към човечеството – достига призивът да се развива към по-висшето. Душата се разболява, когато се свързва с това, което живее само в расата. То е характеризирано чрез това, как любовта се проявява по светски начин. От живеещата в расата низша любов обаче следва да се развие висшата любов. Живеещото в расата трябва да бъде заменено от нещо висше, от по-висшата чиста любов, която се жертва за стремящата се душа на човека чрез това, което Гьоте нарича «вечно женственото, което ни привлича».

Вие знаете – аз често съм го казвал, – че във всеки човек живее мъжката и женската същност, и поради това, че те са разделени, се намесва сетивното. Спасението чрез «вечно женственото» означава да се преодолее сетивното. Това е

представено в «Тристан и Изолда». Историческият израз на това преодоляване за Волфрам фон Ешенбах, както и за Рихард Вагнер, е «Парсифал», който е представител на новото християнство. Парсифал става крал на Свещения Граал, защото освобождава, спасява това, което преди е страдало под робството на сетивното и защото той внася в света един нов принцип на любовта.

Какво изобщо лежи в основата на Парсифал? Какво означава Свещеният Граал? Пра-легендата, която ние виждаме да се появява в средата на Средновековието, ни разказва, че Свещеният Граал е чашата, от която Христос пие на тайната вечеря и в която Йосиф от Ариматия събира кръвта, изтичаща от раните на Христос Исус. Тази чаша и копието, причинило раните, са издигнати от ангелите и са се носели във въздуха дотогава, докато се е намерил Титурел, който в планината Монтсалвеш – това е планината на спасението, на доброто, на лечебното – изгражда един замък, в който тази чаша се съхранява като светиња за духовното рицарство. Дванадесет рицари са събрани, за да служат на Свещения Граал. Той има силата да отблъсне смъртта от тези рицари и да им даде това, от което се нуждаят, като насочи техните души към духовното. Съглеждайки го, те винаги получават в дар нови духовни сили.

Нека да преминем към образа, който Рихард Вагнер дава на легендата за Парсифал. В същността си тя е същата както при Волфрам фон Ешенбах. От една страна имаме храма на Граала с неговите рицари, а от друга, вълшебния замък на Клингзор

и неговите рицари, които са истинските врагове на рицарството на Граала. Противопоставени са два вида християнство— едното представя рицарството на Граала, другото – Клингзор с неговите рицари. Клингзор е онзи, който се е осакатил, за да не попадне под властта на сетивността. Но желанието не е преодоляно от него, той е направил невъзможно само неговото задоволяване. Така той продължава да живее в царството на сетивността. Служат му вълшебни момичета. Кундри е същинската изкусителка в това царство. Тя привлича всички идващи при Клингзор откъм сетивната страна, от това, което би трябвало да принадлежи на миналото. В Клингзор е персонифицирано християнството на Средновековието, което е станало аскетично, което умъртвява сетивността, но не и желанието. То не спасява човека от изкусителната сила на сетивната любов, която е персонифицирана в лицето на Кундри. Нещо по-висше се крие в силата на въздържанието при висшата спиритуалност, която не подтиква насилствено сетивността, а я облагородява чрез по-висше духовно познание и се издига в царството на пречистената любов. Амфортас и рицарството на Граала се стремят към нея, но дотогава не е било възможно да се създаде това царство. Това не се получи. Амфортас се подава на изкушението на Кундри, понеже истинската духовна сила още не се е появила; висшата нагласа на Амфортас става жертва на низшата нагласа на Клингзор.

Така легендата за Парсифал поставя пред нас две явления – от една страна християнството, което е станало аскетично, но не можеше

да постигне висшето духовно познание чрез умъртвяването на сетивността и от друга страна представителите на духовното рицарство, които, докато не се е появил спасителят, който да победи Клингзор, ще се поддават на неговото изкушение. Амфортас е ранен, губи свещеното копие, което Клингзор му отнема и трябва да пази Граала като един измъчван от болки цар. Така боледува и страда също и по-висшето християнство. То трябва в страдания да пази същинските тайни, мистериите на християнството, които са свързани със Свещения Граал, докато се появи един спасител под нов образ – и този спасител се появява в лицето на Парсифал. Парсифал трябва първо да научи своите уроци. Той преминава през изпитания, пречиства се и се издига до онази духовна сила, до чувството за великото единство на всичко съществуващо. Вагнер отново несъзнателно ни представя дълбоки окултни истини в лицето на Парсифал. Парсифал преминава най-напред през степеня, на която се учи на състрадание към нашите по-стари братя – животните. В бурния си порив да се присъедини към рицарството, той напуска своята майка Херцелайде, която умира от мъка. Той се бори и убива едно животно. Под въздействието на умиращия поглед на животното усеща какво означава да се убива. Това е първата степен на неговото просветление.

Втората степен се състои в това, че той се научава да преодолява копнежа на тялото, без външно да умъртвява органите на сетивното желание. Той стига до Свещения Граал, но още не осъзнава своя-

та задача. Разбира я, когато получава инициацията на живота. Привидно се подава на изкушението чрез Кундри, но издържа изпита. В момента, когато е готов да се подаде на изкушението, той се изтръгва от властта на страстта. В него се появява една нова, чиста любов, подобна на изгряващо лъчисто слънце. Проблясва това, което виждаме да се поражда в залеза на боговете: «*Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria virgine*», роден от светия Дух чрез дева Мария. Това е висшата сила на любовта, не родена от проникнатата със сетивност душа, а тази, която просветлява, пречиства и облагородява. Човекът трябва да събуди в себе си една такава душа, която не умъртвява сетивните органи, а облагородява всичко сетивно, понеже азът, Христос се ражда от девствената материя. Христос се ражда в Парсифал. Една по-висша девствена сила се изправя пред изкушителката Кундри. Кундри, онази женственост, която сваля човешкия аз в сферата на пола, трябва да бъде преодоляна. В лицето на Кундри ни се представя инкарнацията на това, което представено като другия пол смъква човека надолу. Кундри вече ни е позната като Иродиада, която изисква главата на Йоан Кръстител. Тя ни е позната по един сходен начин и като Ахасвер, един образ, който не може да намери покой, който навсякъде търси своето лично спасение в сетивната любов.

Освобождаването от сетивната любов е това, което Рихард Вагнер несъзнателно влага в своя Парсифал. Ние виждаме как тази мисъл се прокрадва в неговите произведения. Още в

«Летящият холандец» той е доведен до същия проблем от интуитивната сила на своето същество: Един мъж, който постоянно се носи по моретата, е спасен от своите безкрайни лутания чрез жертвата на една девица. Този е и проблемът в «Танхойзер». Вагнер представя състезанието, войната на певците във Вартбург, като борба между певеца на старата сетивна любов Хайнрих фон Офтердинген и Волфрам фон Ешенбах, който представя обновеното духовно християнство. В тази легенда за борбата между певците във Вартбург именно Хайнрих фон Офтердинген е този, който извиква на помощ магьосника Клингзор от Унгария. Но и двамата са победени чрез силата, която се излъчва от Волфрам фон Ешенбах. Ние дълбоко разбираме Тристан и Изолда, понеже знаем, че умъртвяването на любовта не е това, за което става дума, а само проясняването и пречистването на живеещата в тях любов.

Тръгвайки от Шопенхауеровото* отрицание на волята, Вагнер се издига до преобразяването и пречистването на волята, водещо до висшите сфери. Той дори дава израз на това пречистване в една драма, където привидно то не се съдържа – в «Нюрнбергските майстори певци». Така да се каже, вие имате между редовете пречистването на Ханс Закс от изкушението да спечели Ева за самия себе си. Това се намира не толкова в самия текст, колкото в музиката. Когато слушате музиката на «Нюрнбергските майстори певци», вие усещате нещо от това просветление.

* Артур Шопенхауер, 1788-1860.

За Рихард Вагнер всичко това се съсредоточва в неговия «Парсифал». Той поглежда назад към браминския пра-идеал. С тъга и болка вижда симптомите на упадъка в настоящата епоха. И със своето изкуство той иска да даде един нов импулс – спасението на расата чрез едно ново духовно съдържание, – който да се прояви чрез неговите музикални фестивални празници.

Изхождайки от този дух, докато общуваше с Вагнер, също и Ницше* пишеше за Дионисиевото изкуство. Той чувстваше, че в музикалните фестивални празници живее нещо като спомен за мистерийните тържества на древна Гърция. «Дионисиевите празници» на Есхил и Софокъл**, които ни връщат назад до началото на четвъртата културна епоха, бяха нещо, което допринесе за изгряването на културното течение на петата културна епоха. В дълбините на мистерийния храм на Дионисий можеше да се предусети спасението на човека. Но това, което някога се разиграваше в мистерийните храмове, се прояви

* Фридрих Ницше (1844-1900) беше дългогодишен приятел на Рихард Вагнер и първоначално имаше положително отношение към неговото художествено творчество. За това свидетелства малката му книжка «Рихард Вагнер в Байройт». През годините 1878-1880 той напълно скъсва с байройтския маестро. Неговото противопоставяне той показва с две произведения: «Случаят Вагнер» и «Ницше против Вагнер».

** Празници, които в Гърция са били отбелязвани два пъти в годината – през пролетта и през есента в чест на бог Дионисий. В Атина бяха важни преди всичко големите дионисиеви празници, които всяка година са се провеждали през Март. Тогава са се изнасяли трагични и сатирични представления. Есхил, 525-456 пр. Хр., Софокъл, 496-406 пр. Хр.

едва в европейските страни. Ние заставаме пред един Дионисий, който се въплътява в материята, който празнува своето възкресение и своето възнесение в човека. В мистерийните храмове гръцкият посветен посрещаше слизащия Бог. Нещо като тъга прозираше в тези гръцки мистерии, когато се говореше, че в бъдеще Богът отново ще възкръсне в човешките сърца. А в северната легенда посветените, друидите говореха за залаза на боговете, от който ще произлезе един нов род. Християнството беше предсказано в древните мистерии на дротите и друидите. Рихард Вагнер видя да се приближава времето, когато трябва да се прояви християнството, което се беше породило през четвъртата и се бе разпространило през петата културна епоха, времето, когато това християнство ще заговори своя собствен първоначален език. Сега тези, които някога са вярвали, отново ще станат виждащи.

Рихард Вагнер изживя пулса на земното развитие също както и Едуард Шуре, който изхождайки от този импулс, възроди старата мистерийна драма на елевзинските мистерии*. Така събитията

* Мари фон Сиверс, по-късно Мари Щайнер в края на 19. столетие се запознава с драмите на Едуард Шуре 1841-1929 и със самия него. Чрез него тя е била насочена към Теософското общество и към Рудолф Щайнер. Превела е на немски някои книги от Едуард Шуре. За прадрамата в Елевзин Рудолф Щайнер говори в статията «Аристотел за мистерийната драма», отпечатана в «Луцифер-Гносис, събрани статии 1903-1908», Събр. Съч. 34. Важни изказвания се намират също и в том «Мари Щайнер фон Сиверс – Един живот за антропософията», стр. 69. – Драмата за Елевзин се намира в книгата на Шуре «Sanctuaires d'Orient».

в Байройт ни показват сливането на две културни течения – възраждането на древногръцките мистерии на Гърция и едно ново християнство. Рихард Вагнер и тези, които се намираха около него, включително и Едуард Шуре, чувстваха това изкуство като едно първо предизвестие за обединяването на това, което някога е било разделено. В прадрамата (от Елевзин) религията, изкуството и науката бяха съединени в едно дотогава, докато те се разделиха. Обособи се изкуството – Есхил и Софокъл. Религията и науката също поеха по своите собствени пътища. Три течения са произлезли от общия извор на гръцките мистерии. Всяко от тези течения можа да стане велико чрез това, че първоначално пое свой собствен път. Времето намери един особен религиозен израз за душевността, един художествен израз за сетивата и един научен израз за разума. Така трябваше да стане, защото, само когато човекът е в състояние да разгърне всяка от тези способности поотделно, той може да стигне до съвършенство. Когато религията се издигне до висотата на християнския мироглед, тя ще бъде готова отново да се съедини с изкуството и науката. Поезията, изобразителното, ваятелското изкуство и музиката ще достигнат своята висота, когато отново се обединят с истинската религия. А науката беше тази, която едва в новото време достигна до пълното си разгръщане, и в действителност даде импулса за обединението на тези три течения.

Сега чрез Рихард Вагнер, който пръв почувства импулса за едно ново обединение на изкуството,

науката и религията, това обединение се представя като една нова, свята задача пред човечеството. Той чувстваше, че християнството е призвано отново да обедини това, което някога беше разделено и го вложи в образа на своя Парсифал. Като велико звучене на една нова култура прокълнява в ушите ни онова вълшебство на Разпети петък, в което Вагнер вложи своето пред-великденско настроение. Той разбра, че душевното развитие и расовото развитие трябва да тръгнат по различни пътища, че е важно душите да се издигнат и да се спасят, че трябва да се достигне до възкресението на душите, въпреки трагичната съдба – човек да бъде свързан с тялото на расата, с това, което върви към упадък. Чрез тържествата в Байройт, Рихард Вагнер искаше светът да прозвучи с онези музикални тонове, които очертават едно ново бъдеще. Поне една малка част от човечеството трябваше да чуе тази музика на бъдещето. Това е един жив художествен апокалипсис, който Вагнер оповести на своето време като истински пророк, който знаеше, че скоро ще трябва да настъпи едно ново време. Неговото жизнено дело прозвуча така:

– Аз искам да ви оповестя предсказанията, които ми се явиха, а времето, в което те ще се осъществят, ще дойде.

ПАРСИФАЛ И ЛОЕНГРИН

Кьолн 3. Декември 1905

Днес искаме да отправим поглед към легендарния свят на Средновековието от гледната точка на антропософския мироглед. Две важни легенди са характерни за духовното развитие в Средновековието, две легенди, които се отнасят за Свещения Граал.

През старите времена знаещите са се обръщали посредством легенди и митове към народа, споделяйки най-дълбоките истини. Ако такива понятия, каквито днес имаме в антропософския мироглед биха се поднесли на хората, които някога живееха там, където се намира днес Северна и Средна Европа, те нямаше да ги разберат. Мъдреците говореха на всеки народ и епоха така, както народът и епохата можеха да ги разбират. При това те винаги изхождаха от закона за прераждането или реинкарнацията.

Мъдреците, които разкриваха мировите тайни на народите в Северна и Средна Европа, бяха друидите. «Друид» означава дъб. Когато се казва, че германците са празнували своите богослужения «под дъбовете», не означава само, че те наистина са празнували богослуженията под природните дъбове, а че са били ръководени от друидите. А когато се казва, че Бонифаций «е отсякъл дъба»*, това означава, че старото друидско богослуже-

* С отсичането на дъба, посветен на германския бог Донар дъб, Бонифаций дава израз на победата на християнството над езическата религия.

ние е било преодоляно от християнството. Под формата на легенда са показвани действителни събития. Чрез легендите друидът е давал израз на реалните факти. Друидските жреци наистина са говорили на всичките души, които днес приемат нашите възгледи. Той е говорил така, както е било подходящо за тогавашното време. Всички ние, които приемаме антропософския мироглед, някога сме слушали същото под формата на митове и приказки, иначе не бихме могли да го разбираме днес. Това е тайната на големите учители. Те напълно съзнават, че се намират между хора, които постоянно се прераждат.

През цялото Средновековие основните истини на средноевропейската германска култура живееха в една велика легенда. Когато опознаем тази легенда, ще разберем какво се е случвало през Средновековието. Жреците-друиди запазваха в съзнанието си, че някога далеч на Запад съществуваше една висока култура. Тази култура беше разпространена в една страна, която беше означавана като Нифелхайм или Нибелунгенхайм. Тази Нифелхайм е древната Атлантида. Някога, поради нейните своеобразни атмосферни отношения, които бяха съвсем различни от нашите, тя беше един дом на мъглата.

Легендата на германския народ наистина показва реалната истина. Тя посочва една древна страна, която някога се простираше между Европа и Америка, там, където днес се намира Атлантическият океан. Тази прастара страна Атлантида е потънала и с нея са потънали съкровищата на

силата и мъдростта. Тези съкровища се означаваха като злато и в легендата се разказва за тяхното потъване като потъване на златото от съкровището на нибелунгите. Съкровището на нибелунгите следва да се извади и по нов начин да се събуди на Изток – в Европа. Най-напред Вотан, след това Зигфрид са посветените, на които се падна задачата да донесат на днешна Европа древното съкровище, да направят съкровището на нибелунгите в известна степен плодносно за новата култура. Това, че в легендата пред нас застава един посветен – Вотан, ни помага да погледнем дълбоко в една друга древна култура. Буквите В и Б си съответстват. Вотан, Водан е същото както Бодха, Буддха, Буда. Вотан действително е германският вариант на думата буда*. Тук ние стигаме до един общ извор на европейската Вотан-религия и азиатската Буда-религия. Будистката религия не се разпространяваше толкова в Индия, колкото сред онези народи на Азия, които имаха нещо, останало от атлантската култура. Също и хората на Вотан донесоха своите възгледи от атлантската култура. Тяхното по-нататъшно развитие се изразяваше в легендите, които им бяха давани от друидските жреци. Те особено сполучливо показват спасяването на съкровището на нибелунгите – атлантската култура – от Вотан и Зигфрид.

* Буда е степен в развитието и в иницирането на човека. Предхождащата степен е «бодисатва», а «буда» е степен, при която един посветен се издига толкова високо в развитието си, че повече не е нужно да се преражда. Той поема други мирови задачи – отвън да ръководи човешките съдбини.

През тези легенди, които могат да се намерят в Русия, Германия, Франция, а също и в Англия, преминава едно трагично пророческо настроение, което се открива навсякъде, където се обучаваха друидските жреци. Пророчески се казваше: – Ще дойде залезът на боговете. Ние сме остатък от атлантската култура. Ние трябва да умрем, за да може да настъпи нещо по-добро. Нашите посветени са пророци на това, което идва. – При всички, които са били посветени, както Зигфрид, личи един определен трагизъм. Песента за нибелунга ни разкрива една прастара форма на посвещение – нуждата на нибелунгите, жалбата на нибелунгите. На най-интимните ученици се е казвало, че ще дойде един друг, който ще донесе духовния живот. Навсякъде се разпространяваше настроението, свързано със залеза на боговете. Всички са живели с чувството, а посветените ученици с увереността: – Ще дойде Един, който ще бъде съвсем различен от нашите посветени. – Това легендата показва чрез Зигфрид. В Скандинавия и Русия съществуваха мистериите на друидите, съответно дротите. Дроти е една друга форма на друиди. Навсякъде в старите мистерии името Зиг е име на първоначалните велики посветени. Всички имена, които са комбинирани със «зиг», водят назад до Зиг, като например Зигурд, Зигмунд, Зиглинде и т.н.. Зигфрид беше един посветен, който в посвещението намери спокойствие и мир. Friede – мир, покой означава това, което води човека до преодоляване на всяко съмнение, то е удовлетворяването на копнежа за знание, сила и мощ. Във

всички образи Зигфрид е представен като неуязвим. Ахил, гръцкият посветен е останал уязвим само на едно място, в петата. След побеждаването на дракона, Зигфрид е станал неуязвим, освен на едно място, в плещите. То е там, където Христос е носил кръста. Този символ играеше важна роля в древните мистерии. Там се казваше: – Всички вие сте раними на мястото, на което Един ще носи кръста. Онзи, който на това място понесе кръста, кръстоносецът, той ще бъде великият посветен, който повече няма да е уязвим. – Ето в какво се състои великото значение на северната легенда. Тази мъдрост беше една апокалиптична мъдрост.

Всички окултисти знаят, че тази мъдрост произлиза от един централен оракул от дванадесет посветени, от така наречената «Бяла ложа». От там мъдростта се разпространява по света. Всеки отделен посветен знае, че се намира във връзка с другите посветени. Навсякъде е имало дванадесет членове на ложата. Такива са също и дванадесетте апостоли. Съзнанието на предчувстващия и мъдростта на знаещия водят назад към Кръглата маса на крал Артур. Това не е нищо друго, освен великата Бяла ложа, която с инициацията на Зигфрид обясни на народите онова, което имаше да сподели с тях. Членове на Кръглата маса, която съществуваше в Уелс до времето на кралица Елизабет от Англия бяха Велики посветени. След това ложата беше премахната по политически причини.

Средновековното съзнание свързваше с тези прастари времена две напълно определени по-

литически течения. Във франкския народ, който имаше щастието да завладее Западна Европа, има един владетелски род, който всъщност води началото си от времето на Атлантида. Наричаха го «Вибелунги» или «Нибелунги» – оттам произлиза по-късната дума «Гхибелинен»*. Там съществуваше стар спомен за един въздигащ се във франкския народ владетелски род, който произхожда от древната страна на нибелунгите, обединяващ в себе си светската мощ и свещеническата власт. Ето защо Карл Велики опита да се короняса в Рим за да прибави един духовен елемент към светския.

Първоначално всичко, което предполагаше сила и власт, произлизаше от това, което беше дошло от Атлантида. Поради предчувствието за залеза на боговете, известно трагично настроение се свърза също и с владетелския род. Казваше се: – Тези, които искат да знаят, биха могли наистина да станат посветени, но те трябва да бъдат замесени от нещо друго. – Това настроение първо намери израз в известната легенда за Барбароса. По-късно към нея се прибави и нещо друго, което не съществуваше в обикновената легенда. Барбароса наистина беше смятан за приемник на старите франкски владетели. Родовете Хоенщауфен бяха Гхибелинен, Вайблинген, Вибелунген, Нибелунген, противно на Вайфен, Гвелфен. По-задълбоченият разказ добавя към легендата за Барбароса,

* От времето на царете Хоенщауфен (1138-1254) така са били наричани привържениците на немския кайзер, като противоположност на «Гвелфите», които са държали на папата. Историците не са наясно за произхода на името.

че Барбароса е донесъл Свещения Граал от Азия в Европа. Самият той, като физическа личност умира и сега чака да дойде неговото време. В това се отразява цялото настроение на Средновековието по отношение на старото езичество и новото християнство.

Хората започнаха да разглеждат собствената си народностна душа и си казваха: – Ние донесохме нашата култура от древна Атлантида. Тя обаче е осъдена да угасне. На нейно място трябва да настъпи християнството. Но чрез християнството тя отново ще се издигне просветлена, пречистена, възвишена. – Започна изграждането на един преход от края на упадъка към началото на възхода. Хората започнаха да си представят напредъка на по-дълбоката германска духовна култура и как ясновидското атлантско съзнание ще бъде заменено от нещо, което би трябвало да дойде. По един нов начин трябваше отново да се овладеят естествената смелост, благочестието, морала. Съществуваха три представи – представите за три определени сили: Вотан, Вили и Ве. Вотан е интуитивната сила, както тя се представя в посветения Вили е самата воля. Ве е изпадналата в трагично настроение душевност, която става апокалиптична. Сега трябваше да дойде едно друго време. Чрез християнското учение следваше да се спечели преходният момент и отново да започне изкачването към това, което съществуваше преди залеза на боговете.

Че Барбароса седи в планината, означава, че той е посветен. «Планината» е място за посве-

щение. Христос отива със своите апостоли «на планината», в мистерията. Гарваните означават посвещението на Барбароса. В персийския инициационен ритуал се различават седем степени на посвещението. «Гарваните» представляват първата степен на личното посвещение. Те означават съществуващата още връзка на посветения с околния свят. Нека да си спомним за гарваните на свети Илия. Също и при Вотан виждаме гарвани. Те са посредници в неговата връзка с обкръжението. Така също и посветеният Барбароса има гарвани около себе си, които още го свързват със света.

Барбароса донася Свещения Граал от Ориента. Този Свещен Граал е съхраняван на Mons salvationis, планината на спасението. Сега го заобикалят последователите на Кръглата маса на крал Артур, дванадесетте рицари, които към старата езическа инициация получиха и християнската инициация. Граалът е символичен образ на християнската инициация. Който искаше да бъде посветен в тайните на Свещения Граал, ставаше християнски посветен. Християнски посветен се става чрез това, че човек най-напред минава през всяко съмнение и тогава във връзката със самия Христос той получава една здрава опора. Едно е необходимо за тази цел – непосредственото доверие в Христос. Първите апостоли придаваха особено значение на това, че Христос е там. Те казваха: – Ние искаме да свидетелстваме за това, че бяхме заедно с него. Ние докосвахме неговите ръце и неговите рани. Каквото самите ние видяхме и чухме, това оповестяваме. – Павел е апостол,

защото той наистина духовно видя Възкръсналия. Тук е важно изживяването, което се придобива непосредствено, а не чрез познание и логика.

За нас е ясно какво Парсифал трябва да постигне при своите странствания. Майката на Парсифал се казва Херцелайде*. Когато се чете Парсифал на Волфрам фон Ешенбах, който беше голям посветен и дълбоко се възприема намиращото се между редовете и думите, се вижда, че името Херцелайде е един израз на трагичното настроение, което лежеше в немската душевност. Онзи, който не изминава пътя на Парсифал, носи страдание в сърцето си; той е трябвало да си извоюва покоя, мира. Волфрам фон Ешенбах знаеше как да облече легендата в една прекрасна форма.

С този единствен факт той представи един дълбок вътрешен символ – женската личност винаги представлява съзнанието. Херцелайде е онова състояние на съзнанието, от което Парсифал изхожда. Първоначално той има едно трагично съзнание. За да стигне до Свещения Граал с наивното, простоватото съзнание, той преминава през всичко, което може да му предложи светското рицарство.

Ние трябва да разглеждаме този факт заедно с легендата за Барбароса. Барбароса отива в Азия, за да търси тайните на Свещения Граал, посвещението на християнството. Но той пропада по пътя към Свещения Граал. Той трябва да чака

* Херцелайде, от Herz - сърце и Leid - страдание, болка.

«в планината», докато християнството може да се свърже с предишното посвещение. Барбароса донася християнството, но той не достига до дълбокото посвещение на християнството.

Парсифал е новия християнски посветен, големият символ, който заменя посвещението на Зигфрид. Зигфрид е преодолял низшата природа, дракона, змията. Парсифал става посветения на Свещения Граал, който разпознава този, който е неуязвим там, където Зигфрид все още можеше да бъде ранен. В образа на Парсифал се дава израз на първоначалната идея на християнството. Днес то вече не познава идеята за прераждането. Животът между раждането и смъртта се счита за единствен. Ценното е едната инкарнация. Повече не се поглежда нагоре към Манас, Будхи, Атма (Светия дух, Сина, Бог-Отец). Инициацията на Парсифал достига само дотам, да се постигне съзнание за връзката с Христос, да се разглежда едната инкарнация, в която чрез състраданието човекът стига до познание, а не чрез познание до състраданието, както става при антрософията. Антропософията ни учи да опознаваме как всички ние, хората сме една общност. Тя ни учи, че човекът сам е отговорен за това, което върши неговият брат. Антропософията води чрез познание към състрадание. Но човечеството все още трябваше да преминава през такъв период на развитие, през който да стига до познание чрез състраданието. То трябваше да се спусне в дълбините на състраданието, понеже там също може да се стигне до знание. Това трябва да бъде така,

за да могат хората да опознаят този земен свят в цялата му значимост. Християнството следваше да възпита човечеството така, че то да обхване също и земното в цялото му значение. Затова в морално отношение човекът трябваше първо да бъде насочен към физическия живот. Едва тогава той можеше да стигне до великите постижения, започващи с градската култура.

Развитието на Средновековието се описва от митовете в прехода от легендата за Парсифал към легендата за Лоенгрин. Тази легенда се появява по времето, когато навсякъде в Европа се основават градове, които служат предимно на пробуждащото се гражданство, те вече не са изградени въз основа на духовния живот, а на материалния. В градовете се подготвят всички материални постижения, например книгопечатането. Без градската култура модерната наука нямаше да може да се развие по начина, по който се разви. Също и университетите са едно следствие от тази култура. Без нея не би било възможно да се появят Коперник, Кеплер, Нютон и др. Също и Дантевата «Божествена комедия», и художниците на Ренесанса ни водят назад към градската култура.

Легендата за връзката между бащата Парсифал и сина Лоенгрин насочва към значението на градската култура. Елза фон Брабант е представителка на градовете, на градското съзнание. В старата мистика това, което противостои на физическия свят се представя в женски образ. Гьоте говори за «вечно женственото»; в този смисъл в Египет обожаваха Изис.

Нека да разгледаме степенята на инициацията на хела (ученика). Хела първоначално трябва да преодолее три степени. Първата степен е тази на безотечествения човек, при която човекът се изтръгва от физическия свят. Той обективно се изправя пред физическия свят. Той трябва да се отучи от пристрастията си, трябва да се научи да обича еднакво всички. Не да бъде предпазлив в любовта си, а да я отправя към всичко, което заслужава да бъде обичано. Втората степен се постига, когато хела строи дом. Той намира едно ново отечество. Апостолите на планината* са постигнали тази степен. Те са извън пространството и времето, те виждат свети Илия и Мойсей. Затова казват: – Нека да построим дом. – Третата степен е тази на лебеда. Един лебед е онзи ученик, който е стигнал толкова далеч, че всички неща му говорят, също и тези, чието съзнание се намира във висшите полета. На физическото поле само човекът има аз. Съзнанието на животното се намира на астралното поле, на растението – на менталното поле (рупа), на минерала – на по-висшето ментално поле (арупа). Човекът трябва да се издигне до по-висшите светове, за да намери аза, името на другите същества; там нещата откриват на ученика своето собствено име. Тогава за ученика светът звучи навсякъде. Въз основа на този факт Гьоте казва:

* «Преображението», описано в трите синоптични Евангелия. Матей 17, 1-13; Марко 9, 2-13; Лука 9, 28-36.

Пей слънцето старинна песен*
В надвара с братски светове
И с гръм завършва път небесен,
Предначертан от векове.

Това указание от «Пролог в небето» той повтаря там, където Фауст преминава в по-висшите светове:

Звучащ е за уши духовни**
Роденият отново ден.
Скалисти порти с гръм отварят се.
На Фьобус колелата шумно се търкалят.
Ехтят тромпети, бият барабани,
очите премигват, ухото – удивено:
Недоловимото може да се чуе.

Не е без значение, че «Пролог в небето» от първата част на «Фауст», както и втората част така започва. Там Гьоте ни насочва към нещо напълно определено: Това е третата степен на ученичеството, когато светът около нас звучи и всички неща ни откриват имената си. До тази степен беше достигнал Исус, когато трябваше да приеме Христос в себе си. В Бялата лежа тази степен се означава като лебед. Лебеди бяха тези, които не биваше да издават своите имена, на които обаче нещата от

* Гьоте, «Фауст» I, стих 243-246. Тези думи се изговарят от архангел Рафаил в началото на «Пролог в небето». Превод от немски: Димитър Статков.

** Гьоте, «Фауст» II., стих 4667-4674. Думи на духа на въздуха Ариел.

целият свят разкриваха имената си.

Лоенгрин, синът на Парсифал е онзи посветен, който основа градската култура, който беше изпратен от великата ложа на Граала, за да оплоди съзнанието на средновековното човечество. Елза фон Брабант олицетворява устрема на човешкото съзнание, което се опложда от обкръжението, от мъжкия елемент. Представеното чрез Елза градско съзнание следва да бъде оплодено от Лоенгрин чрез Свещения Граал. Връзката на Лоенгрин с Елза фон Брабант е връзката на материалната култура с духовната задача на петата култура. Лебедът е посветеният на трета степен, който е под въздействието на учителя от Великата ложа. Човекът трябва да се остави под въздействията на учителя, без да пита за неговата същност. Елза фон Брабант трябва да вземе като дар това, което той ѝ дава. В момента, когато тя пита от любопитство, посветеният изчезва. Всичко това намира своя израз в легендата за Лоенгрин.

Рицарите темплиери донасят от Ориента посветителската мъдрост на Свещения Граал в Планината на спасението – *Mons salvationis*, посветителското място на християнството. Една церемония на посвещение директно насочва към бъдещето на целия човешки род. Казваше се, че ще дойде времето, когато християнството ще премине в една нова фаза. От незапомнени времена напредъкът на човешката духовна култура съзнателно се определяше чрез движението на Слънцето. До около 800-та година пр. Хр., в продължение на 2200 години Слънцето преминаваше през съзвез-

дието Телец. Тогава в Азия се боготвореше Телеца – бика. Преди това на същите основания в Персия хората обожаваха Близнаците, проявяващи се в дуализма, доброто и злото. Около 800-та година пр. Хр. Слънцето навлезе в съзвездието Овен, агнето. Към това ни насочва митът за Язон и златното руно. Христос сам се нарича Агнец божи, понеже се появява под този знак.

Днес Слънцето се намира в съзвездието Риби*. Рицарите темплиери ни насочват към следващото съзвездие. Тогава Слънцето ще навлезе в съзвездието Водолей. Едва тогава християнството ще се прояви истински; езичеството ще се свърже с християнството. Тази култура ще събуди един нов Йоан. Този момент ще настъпи, когато Слънцето застане пред знака на Водолея. Йоан, Йоханес означава Водолей, воден мъж. Той ще бъде вестителят на една нова епоха от християнството. Казва се, че темплиерите са говорили за Йоан Кръстител, а не за Христос. Но Йоханес, Йоан, за когото те са говорили, е Водолеят.

Последната фаза на християнството, започваща от посветения Лоенгрин, донесе периода на ползата, на собствеността, който днес е достигнал до своята кулминационна точка. Антропософското движение иска да бъде последовател на такива

* Точката на изгряването на Слънцето в момента на пролетното равноденствие се намира в съзвездието Риби. Тя постепенно се измества, но в продължение на около 2200 години остава в същото съзвездие, макар и приближавайки се към съзвездието Водолей. От момента, когато тя се установи в областта на съзвездието Водолей, започва епохата на Водолея. Бел. пр.

движения, каквото беше движението на Парсифал и на това, което е започнало от посветения Лоенгрин. Съвременният материализъм също дължи своя произход на великите посветени, но той трябва да бъде заменен от една нова фаза, от един нов цикъл. Това иска да внесе антропософията. Но винаги иницирираните са тези, които казват кога следва да се прояви един нов културен импулс.

ТАЙНАТА НА ГРААЛА В ПРОИЗВЕДЕНИЯТА НА РИХАРД ВАГНЕР

Ландин (Марк), 29.Юли1906

Във връзка с художественото произведение на Рихард Вагнер «Парсифал» искам да изнеса някои окултни и духовно-научни истини. Съществува една важна, дълбока връзка между значителното художествено явление Рихард Вагнер и днешното духовно движение, което се нарича антропософия. Това, че в Рихард Вагнер и в неговите художествени произведения изобщо се въплъщава невероятен сбор от окултни сили, е нещо, което вече почти достига до съзнанието на човечеството. Но в бъдеще ще стане ясно, че в лицето на Рихард Вагнер имаме едно явление, в което живее нещо много повече, отколкото самият той можеше да знае. Това е тайната на много значителни и особени художествени явления, – а именно, че в тях живее една сила, която самите те не познават.

Когато от една страна си изясним, че в Рихард Вагнер живее нещо много повече, отколкото самият той осъзнаваше, не бива да забравяме, че от друга страна той не можа да достигне до последната степен на познанието и поради това творчеството на Рихард Вагнер има особено значение за окултиста. Разглеждайки художествените произведения на Рихард Вагнер, би трябвало да си кажем: – В основата на всичко това има нещо много повече, тук живее нещо

тайнствено. – Извънредно важно е в основата на това да се видят дълбоките духовни течения. Рихард Щраус веднъж каза, че при Вагнер може да се открие много повече, отколкото обикновено се смята. Към това той прибавя следното: – Онези, които винаги твърдят, че не бива да се разсъждава повече за това, което е създал Рихард Вагнер, ми изглеждат като хората, които застанали пред едно цвете, също не искат да знаят нищо повече за него. Такива хора обаче никога няма да разкрият тайната на цветето. Нещо подобно се случва и с тези, които, застанали пред произведенията на един велик художник, не могат да си представят нищо. – Рихард Вагнер се докосна до съдържания от особено високо значение. При него винаги се срещат имена, които са свързани с пра-древни свещени традиции. Постигнатото от него в «Парсифал» е тясно свързано със силата, която така забележително действаше през 19. век.

Ние трябва да хвърлим поглед в някои дълбоки тайни от човешкото развитие, за да разберем неговите образи и мотиви. За тази цел нека да погледнем назад в историята няколко столетия преди нашето време. В продължение на целия си живот Рихард Вагнер най-задълбочено е изучавал взаимовръзките в човешкия живот и тайните на човешката душа. В своята младост той се стремеше да изследва тайната на прераждането, реинкарнацията. Това личи от един проект за драма, който е изработил през 1856 година. Тази драма

се казва «Победителите»*. По-късно Вагнер се отказва от изпълнението на тази драма, понеже за него проблемът на «Победителите» не можеше да бъде разрешен музикално. Драматично би било напълно възможно той да бъде разрешен. Тази драма има следното съдържание:

Един младеж от далечна Индия, наречен Ананда, принадлежащ към кастата на брамините, е обичан от едно чандалско момиче от по-низшата каста на име Пракрити. Ананда става ученик на Буда. Той не отвърща на любовта на Пракрити. Поради това тя изпада в дълбока тъга. Ананда се отдръпва от света и се посвещава на религиозния живот. Чандалското момиче научава от един бра-

* «Победителите»: Скица, Цюрих, Май 1856, в «Събрани статии и поезия», на Рихард Вагнер, Лайпциг 1911, том 11. Вагнер пише за това на Матилде Везендонк от Париж в началото на Август 1860: «Само дълбокомисленото предположение за прераждането на душите можеше да ми покаже утешителната точка, в която накрая всичко се слива до същата висота на спасението, след като различните житейски пътища, които във времето протичат отделени един от друг, се докосват с разбиране извън времето. Според хубавото будистко предположение неопетнената чистота на Лоенгрин става обяснима просто от това, че той е продължението на Парсифал, който си извоюва най-напред чистотата. Също така и Елза би достигнала Лоенгрин в нейното прераждане. С това планът на моите „Победители“ ми изглежда като завършващото продължение на Лоенгрин. Тук Савитри (Елза) напълно достига Ананда. Така цялата ужасна трагичност на живота би се намирала само в разделеното протичане на време и пространство; но понеже времето и пространството са само наши представи и извън нас нямат никаква реалност, за съвършения ясновидец даже и най-голямата трагична болка би трябвало да може да се обясни като заблуждение на индивида. Аз вярвам, че е така! И наистина става въпрос само за чистотата и благородството, което само по себе си е безболезнено.» «Рихард Вагнер на Матилда Везендонк. Дневник и писма. 1853-1871», 36. издание, Берлин 1909, стр. 242.

мин, защо има тази съдба. В един предишен живот тя е била брамин и е презряла любовта на същото момче, което тогава е принадлежало на кастата чандала. Под въздействието на тези сведения, тя се обръща към Буда и двамата стават ученици на този учител.

Това съдържание Вагнер скицира и иска да го разработи през 1856. Това, което не му се е удало, застава пред душата му по друг начин една година по-късно. През 1857 година в него изплува великата идея за «Парсифал». Забележително е как в един миг цялата мистерия на «Парсифал» изпълва душата на Рихард Вагнер. Това става на Разпети петък 1857 година във вила Везендонк до Цюрихското езеро. Той гледа навън поклъващата, раззеленяваща се и разцъфваща природа. И в този миг му става ясна взаимната връзка между избуяващата природа и смъртта на Христос на кръста. Тази връзка е самата тайна на Свещения Граал. В този момент през душата на Рихард Вагнер преминава мисълта, че той трябва да поднесе на света тайната на Свещения Граал в музикална форма.

Ако искаме да разберем това своеобразно изживяване в душата на Рихард Вагнер, трябва да погледнем няколко хиляди години назад в историята. Израз на своите прекрасни мисли за човешката еволюция Рихард Вагнер даде в произведението си «Езичество и християнство». Относно това, първоначално искаме да вземем под внимание формата на учението, което беше преподавано във всички мистерийни общества в Европа през всички времена до 16. или 17. век.

Мистерийни школи е имало през всички времена. В тях се получаваше знание, което същевременно беше религия и религия, която същевременно беше знание, мъдрост. Истинското понятие за една мистерия, съответно мистерийна школа, изобщо не може да разбере някой, който няма понятие за духовния свят.

Около нас на степени се разпростират различните природни царства – минерали, растения, животни, хора. Ние приемаме човешкото царство като най-висшето между тези четири царства. Както около човека се намират царства, които стоят под него, така също и над човека има висши същества, стоящи на различни степени. От незапомнени времена стоящите на различни степени над човека същества се обозначаваха като богове. Според вида на мъдростта, по начина, по който в мистериите истината беше споделяна с определен човек, и този човек беше довеждан до съзнателно общуване с боговете. Там, където е имало мистерии, един такъв човек винаги се наричаше посветен. Той получаваше не само словесна мъдрост, но узнаваше факти, които непосредствено изживяваше в мистериите. Също и днес все още има мистерии, но те са от друг характер, различни от онези в древните времена и Средновековието.

По времето, когато започват кръстоносните походи и малко преди това, в една област на Северна Испания ние виждаме една значителна мистерия. Съществуващите тогава мистерии бяха наричани късни готически мистерии. Посветените по това време в тях се наричаха темпелисти или

темпейайсти (темплиери)*, или рицари на Свещенния Граал. Към тях принадлежеше и Лоенгрин. Рицарите на Граала в своята общност представляват нещо, което е различно от една друга рицарска общност. Тази друга рицарска общност имаше своето седалище в Англия, в Уелс. Всичко, което в Средновековието се разказва за крал Артур и неговата Кръгла маса, е свързано с тази друга общност от поветени.

В древни времена, дълго преди възникването на християнството, един човешки поток премина от Запад на Изток. Това е станало преди много дълго време. На мястото на част от Атлантическия океан някога се простираше континентът Атлантида, който беше обитаван от нашите много далечни предци, атлантите**. Всички хора, които населиха Европа и Азия чак до Индия, бяха потомци на атлантите. Атлантите живееха при съвсем различни условия от тези, в които хората живееха по-късно. Те живееха йерархично под водачеството на такива мистерийни школи. Всяко управление и господство по това време се изпълняваше от поветени. Една известна школа за посвещение се намираше на Север, в днешна Русия. Тамошните поветени се наричаха троти или дроти. Други инициационни школи се намираха в европейския Запад, където поветените се наричаха друиди. От тези поветени произлязоха всички социални уредби, внасящи ред в човешките взаимоотношения.

* Tempel на немски е храм.

** Самите ние в предишни възплъщения.

Да надникнем в тези най-древни школи. Какви тайни бяха преподавани там? Само формата на такива обучения се променя през различните времена. Много забележително е, че тайната, която предусети Рихард Вагнер, там е била доведена до най-дълбокото разбиране, а именно как избуяващата пролетна природа е свързана с тайната на кръста.

Става въпрос за това, човек първо да си изясни, че цялата сила на възпроизвеждането, която лежи извън животинското и човешкото царство, се вижда също и в растителното царство. През пролетта божествената творческа сила избуява от майката Земя. Трябва да се разбере, че съществува непосредствена връзка между силата, която се проявява навън, когато Земята се покрива със зелен килим и божествената творческа сила. На учениците се казваше: – Там навън, в разцъфтяващия цвят виждате една сила, която се концентрира в семената. От цвета ще произлязат безброй семена, които, положени в Земята, ще могат да възпроизведат нещо ново. Сега ще почувствате как това, което става навън в природата, не е по-различно от това, което протича също в човешкото и в животинското царство, но при растението то протича без намесата на страстта и желанията, то протича безстрастно. – Безграничната невинност и безстрастност, която дреме в кошничката на цветовете на растенията трябваше да изпълни душата на ученика. По-нататък му се казваше: – Цветовете се отварят срещу слънчевия лъч. Той извлича силата навън от цветовете. Две неща се срещат там – разтварящото се цвете и

слънчевият лъч. Между растителния свят и божественния свят стоят другите царства – животинското и човешкото царство. Тези царства са само един преход от растителното царство към божествените царства. В божественото царство също откриваме едно царство на невинност и безстрастност, както е в растителното. В животинското и човешкото царство ние виждаме царствата на желанията и страстите.

След това се посочваше бъдещето: – Един ден всички желания за наслада и всички страсти постепенно ще изчезнат. Тогава отгоре ще се разтвори съдът, чашата, както се разтваря съдчето, чашката на цветето и ще погледне надолу към човека. Както слънчевият лъч се потапя в цветето, така собствената просветлена сила на човека ще се съедини с този божествен съд. В духовен смисъл, като един вид обърната цветна чашка, сега слънчевият лъч може да се отправи от човека нагоре към небето. Тази обърната цветна чашка, както фактически се представя в мистериите, се наричаше Свещеният Граал. В действителност цветната чашка на растението е обърнатият Свещен Граал. Това, което представлява слънчевият лъч, е обект на познание от всеки, който в окултизма среща така наречената вълшебна пръчка. Вълшебната пръчка е суеверно наложилият се символ на една духовна действителност. Тази вълшебна пръчка в мистериите се наричаше кървавото копие. Този израз подсказва от една страна произхода на Граала, а от друга – на кървавото копие – първоначалната вълшебна пръчка на истинските окултисти.

Това са малки загатвания за невероятната дълбочина на великите истини и събития, разигрвали се в областите на Северна и Западна Европа. Рихард Вагнер е почувствал много от тези истини, а също и неговият приятел, дълбокомисленият граф *Гобиньо**.

Когато искаме да изразим залегналото досега в основата на споменатите мистерии, ние трябва да кажем, че нещата опират до познаването на това, което тече в артериите на животното и човека. С пълно право в Гьотевия «Фауст» се казва: «Кръвта е съвсем особен сок.» Кръвта е свързана с извънредно много неща. Ние ще разберем какво означава кръвта, когато ни стане ясно и понятно какво голямо преобразуване се извършва в мистериите. В древните времена всред европейското население се знаеше, че нещо много специфично зависи от кръвното родство на хората. Оттук следва и фактът, че в тогавашните времена напредващото развитие никога не е било предоставяно на случайността. Всички тези неща се регулираха въз основа на окултното познание.

Знаеше се, че когато в една малка родова общност напредващото развитие се пази така, че не се допускат външни лица при хората, които се раждат в така запазената общност, се появяват определени висши сили. В мистериите се познаваше следствието от взаимодействието на различно устроената кръв. Също съвсем точно се знаеше, кое племе е подходящо за дадена област. Знаеше

* Йозеф Артур граф Гобиньо, 1816-1882, «Essai sur l'inegalite des races humaines», 4 тома 1853-1855.

се, че в общата кръв е даден носителът на определени човешки сили*.

Когато пра-старото кръвно родство се наруши, сред мистериите се случи нещо особено. Каквото някога беше постигано чрез кръвното родство, във висшите мистерии вече се замени от две определени духовни субстанции. В низшите мистерии съществуваха външните символи за това. Тези външни символи са хлябът и виното. Какво представляват тези две субстанции? Те бяха субстанции, които духовно предизвикваха нещо подобно на това, което кръвта прави физически в артериите. Когато старото ясновидство изчезна, то се замени с приемането на тези субстанции. Някога, когато човек изучаваше цялата теософска мъдрост, получаваше тези символи от купата на *Церидвен*** . Това беше, което като пречистена кръв можеше да се даде на човека от разтварящия се отгоре надолу съд. Това е, което съществуващо като същинската тайна, по-късно е било поверено на една много малка общност.

* Това е важало само до определено историческо време. Сега важи точно обратният принцип, който е свързан с извоюването на човешката свобода.

** Церидвен: Виж Х. В. Хекетрон, «Тайни общества, тайни съюзи и тайни учения», Лайпциг 1900, стр. 60: «По своето време в онези страни друидството обхващаше всички познати религиозни и философски изследвания. Главните божества се разделят на две групи: мъжки и женски, Великият баща и Великата майка: Ху и Церидвен, които във всяко отношение съответстват на Озирис и Изис или на Бакхус и Церес, и др.» Сравни Рудолф Щайнер в публичната му лекция Берлин, 6. Май 1909, «Европейските мистерии и техните посветени», в Събр. Съч. 57, в която се обясняват Ху и Церидвен – духът на Слънцето и търсещата и издигащата се душа.

В други области на Европа мистериите навлизат в упадък и са били профанизирани по един отвратителен, отблъскващ начин. Там като символ на жертвата виждаме един съд, в който е положена една кървяща глава. Смятало се е, че чрез виждането на тази глава в човека е можело нещо да бъде събудено. Извършващото се там, е черна магия. То е противоположността на тайната на Свещения Граал. Тогава се знаеше, че това, което в чашката на цветето тече нагоре, живее в човешката кръв. То отново трябва да стане чисто и безстрастно като сока на цветята. В изродените мистерии това е било принижено до една груба материалистическа форма. В мистериите на Север като символ беше приета сублимиралата кръв, а в елевзинските мистерии – виното на Дионисий и хлябът на Деметра. Така изродената чаша на Граала с кървящата глава виждаме при Иродиада с главата на Йоан. Тя се надсмива над профанизираните мистерии.

Същинската тайна на висшите мистерии се е прехвърлила върху храмовите рицари в Северна Испания, пазителите на Граала. Докато рицарите на Артур се занимаваха повече със светските неща, темплиерите можеха да бъдат подготвени, за да приемат една още по-висша тайна, а именно да разберат великата тайна на Голгота, световно-историческата мистерия.

Християнството е произлязло от най-голямата

* Галилейците, от които произлиза Натановия Исус, са представлявали една смесица от различни народности, за разлика от ревностно отстояващите своите кръвни връзки съседни евреи.

народностна смесица – галилейците*, от тези, които стоят съвсем чужди настрана, извън всякаква кръвна общност. Спасителят е Онзи, който със своето царство повече изобщо не се обляга върху старата кръвно-родова общност, а основава онова царство, което лежи извън всяка кръвна общност. Сублимиралата пречистена кръв извира от жертвената смърт, от процеса на пречистването. Кръвта, която е пронизана от желаня и страсти, трябва да бъде пожертвана, да изтече.

Свещената чаша с пречистената кръв беше донесена в Европа при темплиерите от планината Монтсалват. Титурел, избраният предводител, родоначалникът получава Граала. Сега се извършва преодоляването на кръвта. Чисто физическите свойства на кръвта се преодоляват чрез духовността.

Само когато кръвта не се разглежда материалистически като съставена от химически съставни части, само тогава може да се разбере какво се е извършило на Голгота. Във висша степен е забележително, че Рихард Вагнер можа да достигне до религиозното настроение на «Парсифал», защото знаеше, че не се касае само до смъртта на Спасителя, а и до кръвта, която беше пречистена, която беше станала нещо различно от обикновената кръв. Сам той говори за връзката между кръвта на Спасителя и цялото човечество: «Ако в кръвта на така наречената бяла раса открием, че във висока степен ѝ е присъща способността за съзнателното страдание, то в кръвта на Спасителя би трябвало сега да познаем самото олицетворение на съзна-

телно избраното страдание, което като божествено състрадание, като негов праизвор, се излива над човешкия род.»

Рихард Вагнер казва още: «Така кръвта във вените на Спасителя, израз на най-висшето усилие, което устремената към избавление воля можеше да прояви за спасението на изнемогващото в неговите най-благородни раси човечество тя трябваше да потече като божествен сублимат от самия човешки род»

Понеже Спасителят е произлязъл от най-голямото смесване на народите, неговата кръв беше сублимат на цялата човешка кръв, самата човешка кръв в пречистено състояние.

Рихард Вагнер се доближи до пра-древната тайна както никой друг. Точно силата, с която той постигна това, го прави велик артист. Той не бива да се взима само като един обикновен музикант, а трябва да се приеме като дълбок познавач, който отново искаше да даде плът, субстанция на дълбоките тайни на Свещения Граал за съвременното човечество. Преди Рихард Вагнер да създаде «Парсифал», в Германия не се знаеше особено много за мистериите и образите, които изобразяват този мит.

При въвеждането в мистериите се отличаваха три степени, през които човекът е трябвало да премине. Първата степен беше «смътно, апатично състояние», втората степен беше «съмнение», третата степен «вътрешно блаженство».

Първата степен беше тази, при която човекът се отдръпваше от всички предразсъдъци на све-

та, насочваше се към силата на своята собствена душа, на своята собствена сила да обича, за да може да види блясъка на вътрешната светлина. Втората степен беше съмнението. Това съмнение във всичко се появява при втората степен на посвещението и на една по-висша степен се издига до вътрешното блаженство = Saelde. Това е третата степен – съзнателното общуване с боговете.

– Парсифал прониква през долината! – в Средновековието така бяха наричани поелите към посвещението. Парсифал трябваше да узнае всичко това като непосредствено изживяване. Чрез една забележителна гениалност през онзи Разпети петък на 1857 година Рихард Вагнер беше почувствал това, което като лайтмотив трябваше да премине през цялото развитие на Парсифал.

Темплиерите бяха тези, които защитаваха вътрешното, истинското християнство, за разлика от църковното християнство. Навсякъде в «Парсифал» на Волфрам фон Ешенбах може да се види как той искаше да постави духа на вътрешното християнство редом до църковното християнство.

В Средновековието все още се срещаха остатъци от древните профанизирани мистерии. Всичко, което принадлежи към тях, е обобщено под името Клингзор. Той е черният магьосник в противовес на бялата магия на Свещения Граал.

Рихард Вагнер също го противопоставя на храмовите рицари. Кундри е възродената Иродиада. Тя символизира възпроизвеждащата сила на природата, която може да бъде непорочна и пороч-

на, но неовладяна. В основата на непорочността и порочността стои нещо общо. Продуктивната сила, която се извява в цъфтежа на растенията и преминава също през другите царства, е същата, която имаме в Свещения Граал. Тя трябва само да получи просветлението в най-чистата благородна форма на християнството, както това е показано в «Парсифал».

Кундри трябва да остане една черна магьосница, докато Парсифал я спаси. Цялото противопоставяне на Кундри с Парсифал носи полъха на най-дълбоката мъдрост. Повече от всеки друг Рихард Вагнер се погрижи човекът да възприеме това, без да е знаещ. Рихард Вагнер беше един мисионер, който трябваше да предаде на света най-значителната истина на човечеството, без самото то да знае за нея.

Волфрам фон Ешенбах написа един скромнен епос, «Парсифал». Това беше достатъчно за неговата епоха. Тогава имаше хора, които притежаваха известна способност за ясновидство и те разбираха Волфрам фон Ешенбах. Но през 19. век не беше възможно драматически да се обясни на хората най-дълбокото значение на този процес. Има обаче едно средство да се въздейства върху разбирането и то без думи, без понятия, без идеи. Това средство е музиката. Вагнеровата музика съдържа всичко, което като истини лежи в «Парсифал». Чрез своеобразната Вагнерова музика слушателите приемат съвсем особени трептения в етерното си тяло. Тук е залегнала тайната на Вагнеровата музика. Изобщо не е необходимо не-

щата да се разбират конкретно, а човек да приема техните благотворни въздействия чрез етерното тяло. Етерното тяло е във връзка с всички вълнения на кръвта. Рихард Вагнер е разбрал тайната на пречистената кръв. В неговите мелодии лежат трептения, които трябва да се намират в етерното тяло на човека, когато той се пречисти, както е необходимо, за да приеме тайната на Свещения Граал. Своеобразният начин, по който Рихард Вагнер пише своите произведения, може да бъде разбран, само ако човек направи усилие да проникне в това, което стоеше зад Вагнер. Той беше наясно, че човешката воля получава от духа едно съвсем особено просветляване. Той казваше, че първоначално волята е грубото, инстинктивното, но по-късно тя става все по-фина. Интелектът хвърля своята светлина върху волята и човекът става съзнателен за страданието, а чрез осъзнаването на страданието той получава просветление. Позовавайки се на своя приятел граф Гобиньо, той казва: «Ако при разглеждането на всички раси е невъзможно да не видим единството на човешкия род и ако бихме могли в най-благороден смисъл да означим същността му като способност за съзнателно страдание, но в тази способност да съзрем и зародиша за най-висшето морално развитие, ние питаме в какво може да се потърси предимството на бялата раса, ако трябва да я поставим по-високо над другите. Със сигурност Гобиньо го вижда не в едно извънредно развитие на нейните морални качества, а в един по-голям запас от основни своеобразности, които извираат от нея. Тях би трябвало

да потърсим в по-бурната и при това по-нежна чувствителност на волята, проявяваща се в една богата организация, свързана с необходимия за това по-остър интелект. При това става въпрос, дали чрез подтика на изпълнената с потребности воля интелектът прераста до ясновидство, което хвърля своята собствена светлина върху волята и в този случай чрез обуздаване на последната се превръща в морален подтик.»

Рихард Вагнер говори тук за същинското въздействие на интелекта върху волята, която позволява на човека да стане ясновиждащ.

В творчеството на Рихард Вагнер става въпрос за едно религиозно задълбочаване на изкуството, но като крайна цел стои дълбокото разбиране на християнството. Той знаеше, че християнството може да се прояви най-добре в музикалния образ. Чрез издигането на човека до вътрешните тайни на мирозданието от една страна се получава знанието, а от друга страна се стига до истинската религиозност. Има едно човешко развитие, което се учи да разбира значението на този факт на християнството.

МУЗИКАТА НА «ПАРСИФАЛ»
КАТО ИЗРАЗ НА СВРЪХСЕТИВНОТО

Касел, 16. Януари 1907

«Защото тук на търсенето мое покоя аз намерих, Ванфрид да бъде този дом от мен наречен»

Тези думи Рихард Вагнер написва на стената на къщата, която си построи в Байройт. Той дълбоко копнееше за този дом. Целият си живот той бе усещал като стремеж, като вътрешно търсене и лутане. Покоят, мирът, достигнат като завършек на този вътрешен стремеж, той постигна в сценично-просветителското си произведение «Парсифал».

Най-често хората вярват, че едно художествено произведение като «Парсифал» възниква, когато артистът съзнателно влага вътре всички мисли, които могат да се породят у него. Но един мистик никога не схваща създаденото от него произведение по този начин. Също и растението не познава законите, които ботаникът намира в него. Невидими сили се носеха над Рихард Вагнер. От тях произхожда това, което лежи в «Парсифал». Във Вагнер живееше много от това, което наричаме тайно обучение. Ние получаваме чудесни впечатления, когато проследим развитието на неговата личност през целия му живот и виждаме как в него просветват истини, които в продължение на столетия систематично бяха пазени в тайните школи.

Нека погледнем по какъв начин тайният ученик беше въвеждан в такива мистерии, каквито по-късно инстинктивно оживяха във Вагнер. В

тях се правеха разнообразни телесни и душевни упражнения, чрез които настъпваше едно интимно вътрешно формиране на окултната способност за мислене и представяне. Както при човека зад една усмивка се възприема радостта на душата, зад сълзите – едно друго чувство, така ученикът беше насочван да опознае съответствията между физиономията и душевността също и в природата. Окултист е този, който със своите чувства може напълно да достигне до конкретното в тези неща. При съзерцаването на природата, на ученика се казваше: – Всичко е физиономия и израз на нещо духовно. – Едно цвете с лъчисти багри изглежда като смеещото се лице на духа на Земята, друго е израз на тъжния земен дух. Така окултистът носи чувствени впечатления през целия свят.

Кристалът безкористно пропуска светлината. Неговата материя не е проникната от силни желания, очаквания и копнежи. Човешката натура е по-съвършена, но е проникната от болка и радост, копнежи и страсти. Някога човешката природа ще стане също така безстрастна и благородна, както е тази на кристала. Така душевността на ученика беше обучавана да вижда в природата примери за бъдещето развитие на човешката природа. Със същата обективност, с която математикът използва въображението си, душевно си представя пространствени фигури, пред окултиста се появяват предметите на външния свят като израз на мировата душа. Както е невъзможно двама математици да научат различни неща за един и същ математически закон, също така е невъзможно хора, които

наистина са проникнали във висшето познание, да чувстват различно. Не може да се спори относно мистичното, също както не може да се спори при математиката.

Когато ученикът се упражняваше така и накрая се намираше за достатъчно зрял, му се даваше една друга задача. Той трябваше да опознае най-красивото, най-чистото и въпреки това най-уязвимото. На него му се казваше: – Наблюдавай растението. Неговият цвят е обърнат към Слънцето. То се повлиява и развива под въздействието на слънчевия лъч. То непорочно разтваря своите възпроизводителни органи към Слънцето. Това, което при човека и при животното е срамно прикрито, при растението непорочно и безстрастно е обърнато към Слънцето. Погледни назад към пра-древните времена. Тогава човекът се намираше на тази степен, на която днешното растение е изостанало. Тогава също и той насочваше своите възпроизводителни органи към Слънцето, а главата, корените му бяха в Земята.

Мистиците винаги са знаели, че човекът е едно обърнато растение. Той е напреднал едва в хода на развитието. Първоначално човекът беше поставен на Земята хоризонтално, както днешното животно, а по-късно прие сегашния си изправен човешки стоеж. Той премина през растителното и животинското царство, и достигна до човешкото царство. Това загатваше Платон, казвайки: – Световната душа е разпъната на кръста на световното тяло. – Човекът обаче все още не е достигнал края на своето развитие. Докато не преодолее страстите

и горещите си желания, и не се издигне до една по-висша духовност, той ще се намира в преходен стадий. В това, което го отклонява от Слънцето, той трябва да преодолее страстта и да достигне до една висша духовност. Тогава човекът ще стане така чист и непорочен като растението, което разтваря цветната чашка на своето съществуване към висшето духовно Слънце.

Този идеал на одухотворената чашка на цветето се поставяше пред очите на тези, които бяха ученици на Свещения Граал. Онази свещена чаша е растителната чашка, която е преминала през животинската природа и отново е пречистена духовно. На ученика беше казвано: – Тази чаша, която приема в себе си лъчите на духовното Слънце, е заложена в човешкия организъм. – Човекът има вече завършени органи, както и такива, които ще бъдат изградени едва в бъдеще. Както днес чрез думите ние създаваме въздушни вълни, така в далечно бъдеще човекът ще създава своите себеподобни. Когато човекът се беше проникнал с такива усещания, на Разпети петък и Великден – онези тайнствени празници – той можеше да почувства как от растенията нагоре избуява една сила, която занапред пречистена и просветлена, ще се прояви също и в човека. Това избуяване беше усещано особено на Великден, едновременно с чувството, че чрез жертвената смърт на Христос е дадена гаранцията, че човекът би могъл да се издигне до притежанието на Свещения Граал. Кръвният сок Христов пречиства човека, както растението е пронизано от чистия сок. Това изживяваха уче-

ниците в най-тържествените мигове. Тогава те се чувстваха знаещи. Мисълта за спасението заставаше ясно пред тях, когато те чувстваха връзката между жертвената Христова смърт и избуяващото растение. Тази идея винаги е стояла пред Рихард Вагнер.

Вагнер представя раждането на аза и на егоизма в образа на Алберих. Той използва за това ми бемол мажор*.

През 1856 година той се опита да изобрази загадката на земния живот в скицата на произведението си «Победителите»: Един младеж бил обичан от едно чандалско момиче. Разликите в кастите обаче били толкова големи, че той бил принуден да се откаже от момичето и да стане ученик на Буда. От голямата болка, която момичето изживяло, му станало ясно, че в един предишен живот тя е била брамин и тогава е отблъснала ръката на едно момиче от кастата чандала. Така Вагнер търсеше израз за разбирането на мировите мисли.

На Разпети петък през 1857 година Вагнер стои пред вила Везендонк до Цюрих и погледът му е насочен навън към Цюрихското езеро и нивята. Гледайки избуяващите растения, той е пронизан от мисълта за взаимната връзка между спасението и растителното съществуване. В сърцето му, като една картина, изплува чувството за идеала на чашата, който са имали учениците на Граала. По-късно той търси тоновете, за да изрази разви-

* Въведението към «Рейнско злато».

тието от чашката на цветето до чашата на Граала. С това Вагнер намира умиротворението на своето вътрешно търсене.

Идеята за Парсифал – като зародиш – винаги скрито е съществувала в по-новата култура. В своето стихотворение «Тайните» Гьоте описва как един младеж отива в един манастир в гората, където е приет в общността на посветените. Този младеж изглежда като Парсифал, който странства към замъка на Граала. По-късно Гьоте дава следното обяснение на един студент, който го запитва за тълкуването на това стихотворение: – В света има много религиозни мирогледи. Всеки от дванадесетте мъже в манастира, в който идва брат Марко, е представител на един от тях. Тринадесетият всред тях е водачът. – В това поетично произведение Гьоте е представил една окултна ложа, в която няма разногласия в мненията, а съществува любов. Когато идва в манастира, странникът вижда над манастирската порта един кръст, обвит с рози. Той пита: «Кой прибави рози към кръста?» Знакът на кръста с розите изразява една мисъл, която преминава през цялото мирово развитие. Който разбира идеала и символа, може да ги намери навсякъде. Старата легенда разказва как Каин е търсил достъп до рая. Но не той, а Сет е бил допуснат там. Сет вижда там вплетени едно в друго дървото на познанието и дървото на живота. Той взема три семена от тях и ги полага върху езика на умиращия Адам. Израства едно дърво. Това е същото дърво, в което Мойсей възприема пламъците и чува думите: «Аз съм, който

беше, който е и който ще бъде.» От това дърво е направен жезълът на Мойсей. От неговата дървесина е изработена портата на Соломоновия храм, мостът, по който минава Христос, когато отива на Маслиновата планина и накрая Голготският кръст. Мирогледът на Граала прибавя към това следното: – Когато дървото изсъхва и се превръща в кръст, то дава живи издънки като гаранция за вечния живот. – Ето какво виждаше ученикът на Граала в образа на розите. Тук минало и бъдеще си подават ръце. Гьоте докосва тази тайна в следните стихове:

«Не казвай го на никого, освен на мъдрия,
понеже тълпата ще го охули.»

Това настроение лежи в основата на думите: «Кой прибави рози към кръста?»

Тази степен на еволюцията Вагнер представи най-интензивно в «Парсифал». Всичко, което Парсифал прави, има своя смисъл. Той не извършва нищо външно. На него му е позволено да действа в свръхсетивния свят. Той постига най-много там, където достига най-висшата степен на своето вътрешно развитие.

Това чудесно прозвучава във Вагнеровото последно произведение. Когато видим онази свещена общност, която се е събрала около Граала, а там също и Парсифал – той застрелва лебеда, след което става спасител, – ние разбираме какво има предвид Вагнер с думите «тук където на търсенето мое покоя аз намерих». Той искаше да покаже, че с музиката се постига това, което с драматичното

изкуство не може да се постигне. До този момент музиката е дала израз само на вътрешните чувства. От друга страна думата «драма» е била чувствана като натрапена. Най-дълбоките чувства започват там, където думите замлъкват. Вагнер търсеше една свързваща брънка. Това трябваше да бъде музикалната драма. Външната дума трябваше да замлъкне в даден момент и да освободи пространство за музиката. Без «Парсифал» Вагнер не би могъл да постигне идеала на своя стремеж. Там, където проникна най-дълбоко в свръхсетивното, той се нуждаеше от интимността на музиката. В «Парсифал» той намери най-чистия музикален израз за това. Като драматург и музикант той се опита да изобрази това, което живееше в него като в един мистик.

ЗИГФРИД И ЗАЛЕЗЪТ НА БОГОВЕТЕ

Берлин, 22. Март 1906

Беше един вид изненада, когато през 18. век немските учени откриха легендата от старите времена – сагата за нибелунгите. Тази легенда, която ние дължим на представите на европейските народи за техния произход, за тяхното начало, е лежала столетия наред в забрава. Почти нищо не се знаеше за това, което в древните времена германците са разказали за зората на тяхното съществуване. Почти никой не знаеше за това през времето от 12. до 18. век и духовете, които бяха в състояние да оценят цялото значение на такова откритие за душевния живот на немския народ като Гьоте, придаваха най-голямо значение особено на стиховете за нибелунгите. По-късно се разбра, че намерените ръкописи от 12., 13. столетие, са преписи от още по-стари народни поеми. В песните на Еда бяха открити тези по-древни първоизточници на германската легенда от древността, които същевременно бяха пренесени на Север, но по-късно отново се завърнаха обратно – най-напред чрез образованите хора – и през втората половина на 19. век дадоха основата за истински великото обновяване на изкуството чрез поета-музикант Рихард Вагнер. Рихард Вагнер се стремеше към обновление на изкуството като потърси образи, показващи най-дълбоките основи на човешката съдба, а също и като използва обстоятелството, че тези образи – притежавайки една необикновена съдба – можеха да предизвикат у хората един

особен интерес. Той не ги потърси в ежедневието, а избра свръхчовешките идеализирани образи от древността. Той добре знаеше, че каквото се крие като тайни в човешкото сърце, в човешката душа, не може да бъде показано с образи или събития от ежедневието, той знаеше, че точно митът, легендата могат да са отражение на това, което протича в дълбините на човешката душа. Ежедневието също ни показва как всеки човек всъщност е една загадка и в себе си крие безкрайно много, което ние не можем да възприемем само с обикновените сетива и разум. Ние знаем, че имаме задължението – ако можем да признаем едно такова идеално задължение – да разглеждаме хората като една загадка и никога да не се ограничаваме с една едностранчива преценка за тях. Когато се оставим под продължителните въздействия, които даден човек упражнява върху нас, тогава неговият образ действително се разширява в свръхчовешкото. Ние можем да си представим човека само като по правилен начин уголемим отделни черти, като търсим характерното, а не карикатурното. В това се състои истинското изкуство за вътрешното характеризиране на човека.

Както Вагнер беше наясно, че човечеството някога – днес, разбира се, това все още не е възможно – ще може да достигне до състоянието да изразява най-висшето чрез обикновеното слово. Както беше наясно, че за възвишения елемент на израза трябва да се прибегне към музиката, за да се разкрие дълбочината на душата, така той беше също наясно, че надхвърляйки ежедневието, трябва

ва да се изкачи до мистичното. Силата, вътрешното чувстване и реалността живеещи в този мит, по изненадващ начин се изправят пред нас в този обновител на изкуството. Именно Вагнеровото изкуство спомага много за задълбочаването в този легендарен свят. Ние ще се опитаме също и днес да проникнем от духовно-научна гледна точка в действителността на този привидно недействителен свят и вие ще видите, че антропософията или духовната наука има какво да каже за дълбокото съдържание на тези легенди. Започвайки от Ницше и стигайки до другите тълкуватели на Вагнер, ние виждаме как много от тях се ограничават в символичното схващане на легендата. Това произлиза оттам, че в нашето време на материалистическо мислене, всъщност се изискват усилия, за да бъде признато в мита символичното загатване за големите вътрешни човешки истини. Естествено не е възможно днес да разгърна пред вас всички въпроси в мита за Зигфрид. Ще дам само някои гледни точки, за да покажа как, разглеждан от страна на едно задълбочено духовно познание, този мит се изпълва с живот и действителност.

Образът на Зигфрид е познат най-напред от немската версия на песента за nibelunga. Вие знаете, че Зигфрид можеше да става невидим. Той притежаваше съкровището на nibelungите, златото, с което са свързани много неща – външното земно щастие и същевременно известно проклятие, една зла участ. Вие знаете също, че той се сгодява с Брунхилда. Това е нещо, което не стои в немския мит, но без което немският мит е

почти неразбираем. Вие знаете, че скоро след като е сключил брак с Кримхилда, той чрез измама завоюва Брунхилда за Гюнтер, именно чрез това, че се появява под чужд образ, което после става негова зла участ и довежда до смъртта му. Вие знаете, че Зигфрид бива отмъстен в хунския двор на Етцел или Атила от своята съпруга.

Това са главните линии в образа на Зигфрид. Основните линии в немската легенда намират съществено задълбочаване в северната легенда, която ни разказва и нещо друго.

В немската легенда виждаме Зигфрид, притежаващ вълшебния шлем, шапката невидимка, с която може да става невидим. В немската легенда образът на Зигфрид или Зигурд ни въвежда в света на боговете. Този мит за боговете е пълен с мистерии и тайни. Ние узнаваме – тук мога да загатна това само най-общо, – че боговете сами са принудени да предадат на великаните златото, което са придобили от нибелунгите, като заплащане за една вина, която те са допуснали. Под образа на дракон, един от великаните пази това съкровище. Много е важно, че Зигфрид, потомъкът на старите богове и така да се каже, роднина на самия Вотан, като младеж е призван да победи дракона, пазача на златото. Поради това той получава сила, чрез която придобива своята мощ. Чрез няколкото капки от кръвта на дракона, които оросяват устните му, той започва да разбира езика на птиците, следователно той може да погледне дълбоко в същността на природата и да поеме в себе си скритата там мъдрост. Чрез това усъвър-

шенстване той е в състояние да се приближи до обкръжената с пламъци Брунхилда и да се сгоди за нея; той самият, който е извоювал съкровището на нибелунгите в борбата срещу дракона.

Този Зигфрид е митологичен образ, който многократно се изправя пред нас в произведенията на световната литература. Той е победителят в борбата с един дракон, потапя се в кръвта му и чрез това достига особено съвършенство и способността да става невидим, доближава се до един женски образ, до който се достига само през огън и пламъци.

При описанието на потомството на боговете, в отделните фази скрито са залегнали пра-стари съзерцания, които отчасти се изплъзват от всякакво публично обяснение, понеже водят в области, които принадлежат към най-дълбокия окултизъм.

В образа на Зигфрид учените многократно са виждали символа на един слънчев герой и то така, както науката схваща такива символи – Слънцето, като победител над облаците и така нататък. Още преди четиринадесет дни аз посочих колко малко може да съответства на фактите една такава външна символика, как точно чрез изследванията на *Людвик Лайстнер** върху загадките на сфинкса стана ясно, че народът не употребява символите по такъв начин. Ние ще разберем германския свят

* Людвиг Лайстнер: «Загадката на сфинкса. Основни черти на една митична история», 2 тома Берлин 1889. Сравни за него Рудолф Щайнер в «Моят жизнен път», XV. глава, както и «Вътрешната същност на човека и живота между смъртта и новото раждане», 4. лекция, Събр. Съч. 153.

на боговете и легендата за Зигфрид, само ако също приемем, че във всички тези отношения се проявява действителното възприемане на боговете.

Преди четирнадесет дни видяхме, че в германското минало се намира нещо като възприемане на по-висшите душевни и духовни светове, и как развитието на хората се състоеше точно в това, че от астралното виждане на миналото, от възприемането на духовния свят човекът се разви до нашите обикновени ежедневни възприятия, при които ние наблюдаваме нещата с външните сетива. Нашите предци в Средна Европа си спомняха, че някога хората са виждали в духовния свят, който сега е потопен в тъмнина и мрак, след като човечеството все повече усъвършенства външното физическо виждане. Това, което днес още живее като легенди и митове, е остатък от едно такова висше духовно виждане. Боговете изискват по-висши опитности, те са истински същества от онзи свят, в който човекът навлиза, след като развие по-висшите си сетива. Една права линия води от съня до най-висшите астрално-духовни изживявания на душата.

За да сме напълно наясно с това, нека да хвърлим поглед върху разликата между така нареченото нощно и дневно съзнание.

Дневното съзнание на нормалния човек, чрез което е създадена културата, е придобито. То се появява затова, защото душата възприема външния свят чрез сетивата и обработва възприятията с разума и силата на въображението. Но когато през нощта душата се освободи от тялото, портите на

сетивата се затварят, душата е в самата себе си и живее в едно друго духовно обкръжение. Но тя не може да го възприема, понеже няма необходимите сетива, също както един човек, който е изгубил очите, ушите или изобщо всички сетива, може да живее, но без да възприема нищо от обкръжението си. Някога душата имаше способността да вижда в света, в който човекът се пренася, когато заспи. Той виждаше в духовния свят и отраженията на духовния свят са залегнали в митовете, те са истински изживявания. Ето защо на хората в Средна Европа им се струваше, че някога са възприемали една светлина, която сега е потънала в тъмнината на нощта. Има една светлина, която може да просветли нощта, една светлина, която помага да се видят определени духовни и душевни същества, следователно онези неща, които се намират описани в митовете и легендите. Това потъване на астралното съзнание е представено толкова хубаво и могъщо в образа на Балдур. Само една фантазия на немските учени е твърдението, че Балдур е Слънцето. Балдур е древната астрална светлина, която прониква в духовно-душевния свят, но която изчезва в хода на развитието, когато възниква един човешки род, за който духовната светлина потъва в тъмнината. Този род, за когото старите германци наистина биха могли да кажат, че „светлината светеше в мрака, но мракът я не позна“, е родът на нибелунгите, обитателите на Нифелхайм. Какво се има предвид под този род, за когото духовното е мрак, а само сетивното е светло? Какво се е преобразувало заедно с него?

Старите сили, които пламтяха в пространството и живееха навсякъде, силите на любовта, от които е произлязло всичко, бяха – ето какво си спомняха хората – по-дълбокия животворен извор по онова време, когато все още можеше да се вижда в духовния свят, когато изобщо се живееше по друг начин. На мястото на любовта, която управляваше всичко, която възвисяваше всяко общуване между съществата, която водеше едно същество към друго и беше в основата на всички взаимоотношения, с налагането на външния сетивен свят навлезе егоизмът. Онзи човешки род, който все още възприемаше духовния свят, сега насочи своите възприятия към чисто външно физическото, към физическото притежание, физическата собственост – желанието да се притежава някакво късче от сетивния свят. Това е «златото», външното физическо притежание. В самия немски народ дори и в най-дребните неща винаги съществуваше малък спомен за онова време, когато земите още принадлежаха на цялата селска общност. Тези, които притежаваха нещо общо, бяха естествено свързани, кръвта беше в основата на родството. Но дойде едно друго време. Общата собственост, която същевременно създаваше известно единомислие, една обща любов, беше заменена от частната собственост, от стремежа за лична собственост. Това развитие, през което преминаха почти всички народи, важеше също и за старите германци. Те чувстваха новите отношения като противоположност на старите; като че ли на мястото на вътрешното беше застанало външното, като че ли по-рано в действията си хората следва-

ха порива на любовта, която живееше в душата, а сега те следват егоизма. В последствие също и това, което свързва хората, трябваше да се урежда с договори и законни правила, вместо както преди чрез естествените роднински отношения. Настъпи един нов световен ред с новите богове, които бяха подходящи за външната сетивна действителност. Такъв беше нашият божествен род в старите времена. Тези богове обаче се появиха също и под нов образ, сякаш бяха онези свръхсетивни сили над сетивния свят, които все още извличаха от старото по-добрата му част, екстракта.

Хората се заплитаха все по-дълбоко в сетивността. Този обаче, който трябваше да бъде водач, ръководител на човечеството, както навсякъде другаде, така също и в германската древност, беше един посветен, виждащ дълбоко навътре в изворите на битието и можеше да прониква до божествените творчески сили. Един такъв посветен трябва да е преодолял това, което свързва човека със сетивността. Той трябва да е в състояние да свърже цялото си мислене и всичките си стремежи само с вечното, с това, което се намира зад сетивните неща. Той трябва да се извиси над борбата с ежедневието. Но всеки човек се намира вътре в тази борба на ежедневието, намесвайки своите желания и своите обикновени представи. Той трябва да преодолее всичко това, иначе не е възможно едно наистина дълбоко проникване в нещата. Понеже днес това не се разбира достатъчно, не може да се възприеме и истинската реална мъдрост; иначе щеше да се знае, че преди човек

да достигне до познанието, необходимо е той да стане достоен за него, да чувства, че това, което разсъждението и разумът могат да обхванат, това, което ние можем да мислим, са божествените мисли, според които е създаден светът.

Не става дума за това, което посветените знаят, а за това как го узнават. Те стават знаещи, понеже са преодолели низшето в човека. С онова познание, което е свързано с преобразяването на цялата душа, знанието се превръща в мъдрост.

Според своя характер народите имаха различни посветени. Това ще разберем, когато разберем смисъла на посвещението. Каква задача всъщност има посветеният? Преди всичко посветените дадоха на народите увереността в безсмъртието на човешката душа. Да се издигне човек до мъдростта, означава да изживее действителността на душата. Човекът наистина я опознава, когато успее да вижда в онзи свят, който е просветлен от астралната светлина. Там безсмъртието на душата се проявява като свойство на душата. Понеже още в сегашното си битие посветеният може да пристъпи в световите, където има вечен живот, той може да разкрие човешката съдбата както преди раждането, така и след смъртта. Да изясни как душата се издига от тленното сетивно битие в духовния свят, е било задачата на посветените във всички времена. Навсякъде, където съществува една основана на дълбокото познание и опит вяра, се казва нещо подобно на това, което в по-новото време за първи път се споменава в духовно-научното движение. Колкото повече човекът преобразява сетивното

битие чрез развитието на различните морални качества и способности, толкова повече той пренася в едно друго съществуване това, което е вечно. Гърците наричаха душата пчела, която лети, за да събира мед и после отново се завръща в пчелния кошер. Същото е и с душата. Тя лети във физическия свят, събира опит и изживявания, и ги пренася обратно в духовния свят, където те се превръщат в нейно постоянно притежание. Навсякъде, където в основата са залегнали мистични факти, душата е била представяна под женски образ. Гъоте например представя като «вечно женственото» душата, която постоянно приема сили от обкръжението и се оплодява от тях. Противно на това Космосът е мъжки, когато се разглежда с оглед на душата. При нейното общуване с външния свят всяко събитие е едно оплождане. Оттам и на човека, който може да възприема това, издигането на душата към безсмъртието изглежда като едно съединяване, защото тя се свързва с нейната по-висша природа, която същевременно се доближава към нея, когато е подготвена за тази по-висша степен. Понеже за германеца храбростта беше най-висшето качество, в германския мит като отговор на валкюрата идва извоюваното безсмъртие на бойното поле. Валкюрата не е нищо друго, освен безсмъртната човешка душа. Когато воинът е изградил качеството, което води до безсмъртие, тогава той се съединява с валкюрата. Който не беше паднал на бойното поле, умираше от безславна смърт и после трябваше да слезе в царството на Хей, което беше лишено от всякаква духовна светлина.

Посветен е този, който още приживе е изживял срещата с душата. Така Зигфрид е посветеният от германската древност, който преодолява низшата природа – дракона, изкачва се нагоре и си спечелва правото като всеки посветен да вижда в света, в който хората пристъпват, след като прекратят портата на смъртта. Такива посветени винаги бяха невидими за физическите очи на хората. Те винаги имаха една шапка невидимка. За всеки е разбираемо, че ако днес в някой съвременен град се появи един посветен, например Исус Христос, той ще остане скрит като такъв. Защото дори и да не го затворят, хората щяха да почувстват това, което биха могли да възприемат само с духовните очи като нещо напълно невероятно. Така става с всички посветени, също и със Зигфрид. Този, който се издигне до едно по-висше познаване на мъдростта, не само трябва да победи дракона, но също и да се премине през някои опасности, достигайки до едно по-висше съзнание. Пламъците, с които е обградена валкюрата, наистина са действителни. Преди човекът да може да възприема във висшия свят, висшата природа винаги е примесена с низшата, тя държи низшата настрана и обуздава това, което иска да се прояви от низшите бушуващи страсти. Но когато висшата природа се издигне нагоре, низшата първоначално е изоставена сама. Ето защо тези, които преди това не са укрепили основно характера си, но са достигнали до ясновидски способности и искат да се издигнат в духовния свят, често пъти са застрашени от пропадане в злото. Тогава огънят на

страстите започва лесно да се разгаря. Пламъците се пораждаат чрез висшето съзнание, а посветеният първо трябва да премине през тях. Тук вие имате церемонията по посвещението на Зигфрид. Някога имаше такива посветени. Те бяха древните жреци-мъдреци, които обединяваха в себе си храбростта и мъдростта. Те бяха царе и същевременно жреци. Този беше идеалът на човека, който живееше в паметта на древния германец и стоеше пред душата му именно в момента, когато тази поема се появи като един спомен. Сега това се е променило. Храбростта вече не е част от посвещението, а мъдростта е получила светски характер. На мястото на войнствеността, която същевременно беше едно свещеническо рицарство, сега има едно свещеничество, което не знае нищо за посвещенията.

Постигането на това по-висше съзнание от посветения свещеник-мъдрец се представя с факта, че Зигфрид, който вече е обвързан, сгоден е с валкюрата Брунхилда, изпива питието на забравата, което означава, че той самият е поставен в света, който повече не знае нищо за древните времена и че спечелва Брунхилда за някого, който вече не е един жрец-мъдрец, а е изоставил храбростта, следователно това, с което се достига висшата душа. Брунхилда следва да бъде спечелена за този, който вече не е древна издънка на боговете, вече не е един посветен.

Ето как развитието на духовната култура е показано по чудесен начин в легендата за Зигфрид. Времената, когато храбростта и дълбоката мъдрост бяха качества на посветения, са отми-

нали. Съединението с валкюрата повече не е свързано с посвещение. Тези, които по известен начин сега постигат безсмъртие чрез храбростта, са потомци на миналото. Връзката със стария свят на боговете беше изгубена. Останал беше само сетивният живот, който е свързан със златото. За едно такова време – това е било ясно за мистичното мислене тогава – висшето съзнание означава нещо опасно. При посветения, който е победил дракона, възможността да се съедини с висшето съзнание и да се изпълни с него, е била налице. Низшата природа не може да го отклони, защото той я е преодолял. При онзи обаче, при когото изпитанията предстоят и който не е преодолял низшата природа, това може да бъде опасно. Ето какво трябваше да бъде представено пред очите на древните германци. Защото съединението с валкюрата е разрушително, ако то не е свързано с едно вътрешно достойнство. То става разрушителна мощ, когато се проявява само по себе си. Така Брунхилда остава сама, след като трябваше да принадлежи на мъжа, който не беше преминал през посвещението и на когото тя беше присъдена по непозволен начин. Поради това висшето съзнание трябва да действа разрушително. С това ни се обяснява, кое накрая довежда до гибелта на Брунхилда. Брунхилда, произлизащото от древните богове висше съзнание, трябва да повлече след себе си в разрушението и самите древни богове. Равностоен беше само потомъкът на боговете. В древните времена беше правилно валкюрите да осенят бойците, понеже между

тях имаше и посветени, които поради много победи в своя живот си бяха спечелили правото за съединяване с Брунхилда. Онова съзнание, дар на древните богове, което първоначално беше давано на посветените, по-късно беше стигнало също и до тези, които не бяха посветени, където то можеше да действа разрушително и тогава по необходимост трябваше да повлече след себе си древния свят на боговете, да причини залеза на боговете. Не случайно, а изхождайки от най-дълбока мъдрост, в германската версия на песента за нибелунга, там където народът отива в двора на цар Етцел, Атила, за да намери своята гибел, се появява новото християнство. Християнството засиява в древния свят. Светът е произлязъл от любовта. Нека символично да си припомним древната любов, която по-късно беше заменена със закони, основани на златото. Времето на златото доведе дотам, че висшето съзнание на Брунхилда започна да действа разрушително. И времето, когато древните богове отмират, е представено космически като онази епоха, когато астралното виждане отстъпва пред физическото виждане, което се превръща в едно отражение на космическия процес.

Като нов елемент на мястото на правилата трябва да възкръсне именно любовта. Дори и това е символично загатнато в мита със следния факт: Когато Зигфрид е предаден, неговата жена означава с кръст мястото, където той може да бъде наранен. Всеки посветен е душевно неуязвим от земно-сетивното, дори тялото му да бъде

разкъсано на парчета. Душата му се е издигнала до по-висшия живот. Но посветеният все още не е можел да постигне едно нещо. Зигфрид е останал уязвим на мястото, където божествено пречистената морална закономерност ще се възпламени в любовта. Това възпламеняване на обожествения морал в любовта е същността на християнството. То все още не беше част от посвещението на Зигфрид. След като залезът на боговете отмина, между древните воители пристъпи един друг герой, който стои по-високо от Зигфрид, който е неуязвим на мястото, където Зигфрид можеше да бъде ранен. Кръстът, който Кремхилда можеше само да начертае, Великият го носеше на плещите си. Вие виждате какви дълбини, какъв духовен образ на живота се намира в тази древна легенда. Загадката на човечеството отвсякъде звучи към нас.

Всички знаете, че Рихард Вагнер не се задоволи само с образа на Зигфрид от песента за нибелунга, а посегна към северната легенда, като малко променя отделните мотиви и личности. Той представя Зигфрид като душата, която чрез умъртвяването на дракона преминава през посвещението, като едно същество, което разбира езика на птиците, което вижда и чува не само в сетивния свят. А в «Залеза на боговете» той ни оставя да прозрем връзката, която в лицето на Брунхилда символизира древния свят на боговете, който потъва в дълбините, от които тогава се издига християнската любов, заставаща на мястото на стария свят на боговете.

Аз не искам да твърдя, че Рихард Вагнер е носил в себе си тези мисли по някакъв абстрактен начин; но това изобщо не е необходимо за един човек на изкуството. Хората така лекомислено говорят за «несъзнателното» творчество на артиста. Не е правилно да се говори така. Ако човекът мисли с абстрактни понятия, с бледи сянкаобразни представи, то човекът на изкуството се изразява в образи. Една висша невъзпитаност на суетните учени и на разума е, един такъв живот и творчество в имагинации и образи да се означават като «несъзнателност». В основата на това се намира нещо повече. Какво представлява изкуството с неговите творчески образи, с това, че то ни открива един по-висш свят? От дълбоко значение е, че точно с възобновяването на мита започва и обновяването на изкуството. Ако за обикновения човек митът е само един символ, за посветения той е духовна действителност, израз на изживяването в един по-висш духовен свят; едно толкова пълноценно съзнание, че обикновеното ясно дневно съзнание не може да го обхване. Един смътен отблясък на това е останал в мита и ние имаме нещо подобно, когато си представим как един посветен е въвеждал своите ученици в древните мистерии, било то гръцки, персийски, египетски, или тези, за които ни разказва германската праистория. Ние имаме посветения, който разполага с властта да отвори очите на своите ученици за този по-висш свят. Те виждат в този духовен свят; пред тях се разиграват сцени от по-висши събития не между хора, а между богове. Едно по-късно време е запазило

формата на това разиграване на сцени като един сенчест образ и то в изкуството. Изкуството е като един сън или като един мъглив образ, спомен от едно предишно ясновидство и предсказание за бъдещето ясновидство на цялото човечество.

Една велика епоха, един последен отзвук от онези древни времена беше изваден наяве чрез Рихард Вагнер в немския мит, за да бъде намерена отново връзката между изкуството и съзерцанието. Художествените произведения на Рихард Вагнер имат пророческо значение. Те са едно велико, превъзходно възпитателно средство на новото време. Чрез звука на музиката и чрез разиграващите се пред очите свръхчовешки събития те ще възобновят мита за човека и ще помогнат да се събудят душевните сили. А антропософският или духовно-научният миросглед, който работи за това бъдеще на човечеството, може да разглежда възроденото от мита изкуство като една своя истинска сестра. Така от духовната наука по известен начин е възможно да се постигне едно по-нататъшно задълбочаване на изкуството, което ни остави Рихард Вагнер. Живостта на духовното проникване, към което се стреми духовната наука, ще трябва да застане на мястото на голата абстрактна ученост, която си присвои тълкуването на древните легенди и митове. Чрез мита се представят дълбоките истини на висши духовни изживявания и когато духовното изследване, което се различава от обикновеното изследване, пробуди съзнанието за тези духовни изживявания, то ще доведе също и до разбирането на мита в неговата дълбочина.

Тогава легендите за зората на човечеството отново ще оживеят.

Хората са изразявали истината под най-различни форми. Но формата на истината разбира само този, който има разбиране за нейната същност и за нейния жив извор. Да се търси същността на тази истина, е задачата на духовно-научния миросглед и чрез тази нагласа, която е най-същественото в духовно-научната област, точно от духовните съкровища на миналото ще може да изплува на повърхността възможно най-доброто за днешния образователен живот.

ПАРСИФАЛ И ЛОЕНГРИН

Берлин, 29. Март 1906

Преди осем дни аз можах да говоря пред вас за онази езотерична същност, за онова духовно съдържание на великите легенди, в което се отразява немското или изобщо средноевропейското мислене и чувстване от първата третина на Средновековието, чрез чието обновяване Рихард Вагнер същевременно постигна нещо пророческо за нашето изкуство. Днес ще ни занимават един друг тип легенди, две легенди, които също са обновени от Рихард Вагнер и по един значителен начин са спечелени за изкуството на днешното време. Днес ние ще се занимаем с легендите за Парсифал и

Лоенгрин. С тези две легенди ние се докосваме до една по-различна област от тази, която ни занимаваше преди осем дни. С няколко думи искам още веднъж да охарактеризирам с какво всъщност са свързани легендите за Зигфрид и нибелунгите, и какво живее в тях. В тях се отразява споменът на средноевропейското население за едно древно духовно изживяване на предците, което е потънало в мрака на времето, а по-късно тези легенди бяха изместени от обикновеното ежедневно сетивно възприятие. В тях е отразено е едно древно духовно изживяване, което все още живееше като отзвук в света на легендите за боговете.

Ако легендата за нибелунгите и Зигфрид е отзвук от древно езическо време с неговите тайни учения, с неговите възгледи за посвещението на древните водачи на народа и ако в самия Зигфрид имаме един велик посветен, живеещ, така да се каже, незабелязано сред древните германци, то в Лоенгрин и Парсифал имаме индивидуалности от съвсем друг тип. С тях ние пристъпваме в онова време, когато се разпространява и утвърждава християнството, един съвсем нов мироглед за областите на Средна Европа. Цялата същност на нововъзникващото християнство и всичко, което се появява като следствие от това възникващо християнство, живее в тези две легенди – в легендата за Парсифал и в легендата за Лоенгрин. Нека да си представим как в този легендарен свят се проявява същността на средновековното европейско развитие. Преди осем дни ние подчертахме, че легендите за Зигфрид и нибелунгите ни посочват едно древно

минало, в което едни естествени връзки на любов свързват отделните племена, отделните части от населението. Нещо като отзвук от тези времена се намира в това, което споделя Тацит*, когато казва, че германците са обожавали един дърен племенен бог, към когото са поглеждали като към един баща, с когото са били свързани чрез фамилни връзки, обхващащи цялата племенна общност. Любовта, изграждаща тези връзки, беше дадена чрез кръвта, чрез естественото родство. Всяко отделно племе имаше такъв племенен бог, имаше един вид родоначалник. Тази естествена любов, която е следствие от кръвното родство, се носи като полъх над тези древни времена и точно споменът за тези древни времена и племенни общности, за произхождащата от кръвта древна любов е това, което се проявява в различните легенди за нибелунгите.

Ние видяхме, че характерно е точно това, че тази песен за нибелунгите, този вид легенда се е появила в едно време, когато племенната любов вече е отпаднала. Друго нещо е заело мястото – стремежът към притежание, всичко онова злато и свързаният с него егоизъм. Определяща не е вече древната, основана върху кръвното родство любов, а едни нови връзки, основаващи се на правила, договори и закони. Тази промяна е отразена съвсем точно в това, което живее в легендата за нибелунгите.

Отново изминава известно време и на мястото на тези древни общности се появиха нови цели,

* Тацит: «De origine situ moribus ac populis germanorum», «Германия».

които бяха изградени върху основата на златото, притежанието и бойната рицарска храброст, които държаха сметка за собствеността. Там постепенно се появиха нови цели, други идеали. Те се появиха с християнството. Може би никъде другаде не се проявява така мощно и грандиозно това, което е най-вътрешната същност на християнството, както в легендите, с които постепенно ще се занимаем и в които символично е показана задачата на християнството в Средна Европа – това е легендата за Лоенгрин и тази за Парсифал.

Какъв всъщност беше жизненият еликсир на християнството? Абсолютното равенство на всички хора. Поне така беше чувствано християнството през тогавашното време. Свобода, равенство по отношение на най-висшето, което човекът може да си представи, това беше усещано като сърцевината, като същинското послание и мисия на християнството. Предците на германците бяха горди с името на своите деди, с името на дадено племе или с някое фамилно име. Те се позоваваха на това, когато искаха да си припишат някаква ценност в света. Във времето, което замени племенната любов, те се позоваваха на закона, титлите и имената. Постепенно и двете изгубиха значението си и стана важен самият човек, който се чувстваше значим в своята същност. Човекът без титли, без име беше християнският идеал. С това беше изразено нещо велико. Това се появи и в легендите за Лоенгрин и Парсифал.

Доколко то намира израз в тези две легенди? Когато вземем легендата за Парсифал, необходимо

е да разгледаме само структурата, както тя живееше в Средновековието, както живееше у Волфрам фон Ешенбах. Там имаме работа с един младеж, който израства изтръгнат от всякаква общност, изтръгнат от това, което през онова време придава ценност и тежест на човека. Майката Херцелайде разбира, че страданията и болките могат да бъдат свързани със стария ред, който се основаваше на титли, достойнства и имена. Старият ред води нейния мъж в Ориента, където той загива. Тя решава да възпита сина си далеч от всичко, което е присъщо на епохата. Той не бива да знае нищо за стремежите, които има светският рицар. Но един ден той среща точно такива светски рицари. Тогава сам решава да замине и поема по пътя на своите приключения. Ние знаем, че тези странствания го отвеждат до две места, които трябва да смятаме за нещо особено важно за духовните представи в средата на Средновековието.

Първото място, където Парсифал попада, е замъкът на крал Артур. Другото е замъкът на Свещения Граал. Какво представляват те? За представите на Средновековието Кръглата маса на крал Артур означава една общност, от която водят началото си всички духовни сили на светското рицарство в Средновековието преди утвърждаването на християнството.

Ние поглеждаме назад към пра-древните времена, онези времена, които последния път можахме вече да посочим в лекцията за песента на нибелунга. Германците, предците на немските и англосаксонските народи в Европа, заемаха една

област, която в пра-древни времена беше обитава-на от други народи – от келтите. Исторически се знае малко за келтите. Историята разказва малко за онова далечно минало на Европа, в което този забележителен народ имаше силно влияние, но по-късно беше изтласкан на Запад от прииждащите германци, а след известно време като народ беше изтикан и оттам . Като народ келтите бяха изместени, но тяхното влияние остана. От това древно келтско време в Европа е останала една духовна почва. От това келтско време, в което хората все още можеха да виждат ясновидски в духовните области, са останали представите за духовния свят.

Келтите, на които беше присъщо древното ясновидство, имаха непосредственото съзнание, че човекът може да се издигне до изживявания в божествено-духовния свят. Разказите и драматичните действия до голяма степен са отзвук от указанията, които посветените келтски жреци са давали на своите ученици и чрез учениците си на целия народ. Там сме насочени към онези пра-древни времена в Европа, когато на европейска земя имаше истински посветени – посветените на древното келтско езичество.

Това, което ви разказах за посвещението на Зигфрид, Вотан и т.н., води назад до древните инициации или посвещения чрез древните келтски свещеници. В духовен смисъл голяма част от тези келтски жреци бяха подобни на владетелите жреци-мъдреци в древен Египет, древна Халдея или древна Персия. Всичко, което се случваше,

което принадлежеше на външната организация, всъщност се правеше под указанията на жреците-мъдреци. Нямаше нищо в държавата, нищо в обществото, което да не произхождаше от мъдростта на тези пра-учители в Европа.

Крал Артур, за когото се казва, че заедно със своите рицари на Кръглата маса се е оттеглил в Уелс живее и царува там, в действителност беше обученият ръководител на тези мъдреци, които образуваха един духовен център, един вид духовна монархия. Човек усещаше, че този духовен център, този – бих искал да кажа «пра-учител» с неговия избран антураж от обикновено дванадесет души, наистина се намираше там. Има достатъчно основания да смятаме, че това е било точно така. Казват, че в Уелс крал Артур не е бил нищо друго, освен един последовател на онези управляващи мъдреци, на древните келтски жреци. И с това ние ясно разбираме, че на древна Европа е дадено това, което в духовното изследване наричаме Велика ложа.

Сега нека да си изясним понятието Велика ложа. Вие знаете – тук често е говорено за духовно-научни неща и затова мога да говоря и за по-интимни неща, – че ние напълно сериозно приемаме развитието, че има развитие на човечеството и човечеството ще се издига все по-нагоре и по-нагоре, и всеки отделен човек ще се изкачи по пътя на познанието до онези степени, където той сам ще може да вижда в духовните светове, където ще му бъде разкрито това, което като пра-основа стои зад света. Когато говорим за възможността

за развитие на човечеството, може да ни стане ясно, че днес вече има по-високо развити индивидуалности, които са изпреварили останалото човечество и чрез един изпълнен с лишения живот са изминали пътя на познанието и мъдростта, за да могат да бъдат водачи на днешното човечество. Днес, когато всичко се приравнява, когато хората не искат да признаят нищо, когато се говори за развитие, но не се вярва в него, подобна идея не се допуска. Но във времената, когато се знаеше нещо за това, действително се говореше за съществуващото развитие.

Според един природен закон съществуват дванадесет различни духовни сили. Аз казах, че самият Гьоте говори за едно тайно братство, което той нарича розенкройцери. За една такава Велика бяла ложа се говореше и в Средновековието. От нея произхождаха нишките, които организираха живота и го управляваха. И този, който направляваше всичко това, беше виждан в лицето на живеещия в Уелс крал Артур. Около него бяха неговите рицари, които не бяха достигнали напълно висотата на някогашните жреци от древното келтско време; за тях времето на любовта се беше превърнало във време на егоизма, когато с меч в ръката те завладяваха нови земи. Те обаче все още бяха под водачеството на Бялата ложа.

Разбира се, лесно може да бъде зададен въпросът: – Щом има такива ложи – също и днес, – защо те не се появяват външно? – Аз често съм казвал, че нещата не зависят само от това някой да излезе на показ, а от това, той да може да

бъде разпознат. Вероятно също и Исус не би бил разпознат днес. Трудно е да се познае и признае един мъдрец в неговото собствено съвремие. Антропософското или духовно-научното движение иска отново да внесе всред човечеството именно това. Който намери достъп до него, ще разбере какво представлява Кръглата маса на крал Артур, направляващата Бяла ложа.

Това беше свързаното с крал Артур. Другото е замъкът на Свещения Граал. С него можем само бегло да се занимаем. Говори се, че Свещеният Граал е чашата, от която Христос Исус със своите апостоли е пил виното на Тайната вечеря и в която по-късно е събрана неговата кръв. Тогава в Европа е пренесено и копието, с което Исус е бил прободен. Чашата се намира в Монтсалват, където е построен един свещен замък. Свещеният Граал има способността да дарява вечна младост, изобщо силата на вечния живот на този, който е запознат с неговите чудеса, който живее със слънцето на неговата милост.

Отново има дванадесет, но сега християнски, духовни рицари. Старите храмови рицари пазят Свещения Граал и силите, които те поемат при тази стража, им служат, за да излеят над Европа духовното рицарство на сърцето, на вътрешния живот. Така срещу Бялата ложа на светското рицарство, която се премести в Уелс, стои духовното рицарство в замъка на Свещения Граал, който се намира в испанската планина Монтсалват.

Каква задача имаха рицарите от замъка на Свещения Граал? Задачата на рицарите на Све-

щения Граал не се състоеше в придобиването на външна собственост или в присвояването на земи, а в извисяването на душевния живот. Ако за съкровището на нибелунгите, за златото ни се разказва като за символ на притежанието, като за жадувана цел на нибелунгите, то Свещеният Граал е одухотвореното нибелунгово съкровище, съкровището на душата. Коя е в действителност силата, която се излъчва от Свещения Граал? Какво правят онези дванадесет рицари, които са събрани в техния замък? Както често се подчертава в антропософския мироглед, във всеки човек живее една искра от божественото. Мистиците на Средновековието имаха своите велики идеи по същото време, когато са се породили тези легенди. Те твърдяха, че човекът е едно четиричленно същество. Първо имаме външният физически човек, който живее в този свят и се стреми да притежава, който преследва златото в този свят. Вторият, душевният човек страда и се радва, има пориви, страсти и чувства, които постепенно трябва да облагороди. Третият човек е още по-вътрешен. Той е духовният човек, човекът, който постепенно достига до духовния свят. Най-вътрешният човек е божественият човек. Той е онзи, който днес – и това особено се чувстваше през Средновековието – съществува само в най-първоначалните си заложи. Стремещт в посвещението на древното езичество беше постепенно да се развият тези заложи на божествения пламък, за да се издигне човекът нагоре във висшите светове. Сега в християнския свят човек се стреми към това по един

нов начин. Християнското посвещение също се е задълбочило.

От предишни лекции вие си спомняте, какви бяха церемониите на посвещението в древните времена, как човекът трябваше да извършва различни процедури, които извеждаха вътрешната душа извън физическото тяло, така че той навлизаше във висшия свят и сам можеше да бъде свидетел на това, което му беше присъщо. Необходимо беше една външна процедура, за да се извърши всичко това. Християнството трябваше да донесе едно посвещение, което се извършваше само в най-дълбоката вътрешност, в светинята на душата. Там трябваше да се търси Бога, който с проливането на кръвта си, донесе спасението за християните. Този Бог следваше да бъде намерен от всеки отделен човек в неговата собствена душа. Наистина отделният човек трябваше да постигне това, което по-късно Ангелиус Силезиус, големият християнски мистик, изрази с думите: «Ако се издигнеш над себе си и оставиш Бог да твори в теб, в твоя дух ще се извърши Възнесението.» Да се развие това, което като вътрешна божествена жизнена искра е заложено в човека, беше задачата на рицарите на Свещения Граал. Свещеният Граал не беше нищо друго, освен най-дълбоката вътрешност на човешката природа. Той беше нещо единно, понеже вътрешната човешка природа е единна, понеже един прекаран в преследване на мъдростта живот, събужда надеждата, че човек би могъл да разбере какво се има предвид с великото единство, с великата божествена искра.

Рицарите там бяха като братя на Свещения Граал. Парсифал искаше да намери пътя към Свещения Граал. Легендата ни разказва, че когато стига до Свещения Граал, той вижда кървящия тогавашен цар Амфортас. Било му е казано да не задава много въпроси и да не казва нищо погрешно. Ето защо той не разпитва за раните на царя и за значението на Граала. Поради това е отхвърлен. Той трябваше да попита за свойствата на Свещения Граал и за раните на царя. Да се задават въпроси е присъщо на изживяванията, които човекът има в божествения живот. Той трябва да изпитва копнеж към това. Той е там, Свещеният Граал, за да бъде намерен, за да бъде даден на всеки, но той не се натрапва. Той няма да дойде към нас, ние трябва да почувстваме в душата си порива към този Свещен Граал, вътрешната светиня, божествената жизнена искра в човешката душа. Ние трябва да имаме порива да попитаме за него. Издигне ли се човешката душа към Бог, тогава Бог слиза надолу към нея.

Тази е тайната на самия Граал, слизането на Бога тогава, когато човекът се издигне нагоре до божественото. Това се изобразява така, както когато при кръщението на Исус от Йоан един гълъб слиза и каца на главата му, а глас от висините възвестява: «Този е моят многообичан син!» Свещеният Граал символично се представя и в образа на гълъб.

При своето първо посещение в замъка на Граала Парсифал още не е достатъчно зрял, за да изживее това, което току що описахме. Когато

той се почувства отблъснат, в душата му изплува нещо, което някога трябва да се появи във всяка душа, ако тя в истински смисъл иска да узрее за последните степени на познанието. В душата на Парсифал възниква съмнението, отричането на вярата, вътрешният душевен мрак. Разбира се онзи, който иска да се изкачи към познанието, все някога трябва да получи строгия урок на съмнението. Едва когато човек се е съмнявал, преминал е през мъките и през всичко, което може да се появи чрез съмнението, едва когато е преминал през това, той постига сигурността в своята душа, че познанието никога повече няма да го напусне. Съмнението е един зъл, но пречистващ, просветляващ брат. Сега Парсифал изпитва това съмнение и се бори за едно познание, което се състои в нещо различно от това, което обикновено се нарича познание на разсъдъка или на разума. Едно познание, което Рихард Вагнер изразява с една грандиозна точност, може би не съвсем философски и психологически правилно, но смислово вярно, когато той нарича Парсифал «невинен глупак», който постига познание чрез състрадание.

Така ние стигаме до описанието на пътя, който има да измине този, който трябва да направи усилието да се издигне до по-висшите степени на познанието. Вие знаете, че това е пътят на ученика и че там се различават три степени. Когато някой е постигнал качествата, които подготовката изисква, когато се е пречистил от неконтролираните представи и води един чист живот, тогава той е узрял да стане хела (ученик), тогава е узрял да получи

един предводител, един духовен водач. Първата степен на пътя към висшето познание се състои в това, човек да се научи да разбира как да се отнася към света напълно обективно, да упражнява любов без ни най-малката следа от предразсъдък. Поради какво най-вече обичаме хората в обикновения си живот? Поради кръвното родство, поради това, че отдавна сме свързани чрез някакви връзки. Това е правилно. Но който иска да тръгне по пътя на познанието, трябва да изпитва един друг вид любов. Нищо, което по някакъв особен начин ме свързва с даден човек, не бива да му дава предимство в моята любов. Аз трябва да се стремя само към това, което се намира извън мен. Има ли предимство този, който ми е брат или роднина? Не! С това не се казва нищо срещу роднинската любов, а става въпрос само за характеровите качества на даден човек. Дори когато той ни е съвсем чужд, ние можем да разберем дали е достоен за нашата обич и тогава да го обичаме като някой, който от дълго време е свързан с нас. Един такъв човек се намира на първата степен на ученичеството. Ние го наричаме безотечествен, понеже в идеалния смисъл на думата той е загубил това, което се нарича отечество. Това има предвид също и изречението, което се намира в Евангелието: «Който заради мен не напусне жена и дете, майка и брат, той не може да бъде мой ученик.*» Християнството в Средна Европа беше възприемано по този начин. Никакво име и никакъв ранг не би трябвало да има право

* Лука 14, 26; Матей 10, 37; Марко 10, 29.

на предимство в любовта. Единствено човекът с неговото най-вътрешно достойнство и стойност следва да предизвика обич у някой, който се е издигнал по пътя на познанието.

Когато човекът е постигнал първите степени по пътя на познанието, тогава идват трудните моменти на съмнението. Колкото повече опознаваме света и се задълбочаваме в любовта, толкова повече опознаваме също и черната, злата страна на света. Това са тежките дни на посветените. Посветеният постепенно се издига нагоре. Тогава се пробужда онази душевна светлина, която като едно вътрешно слънце осветява духовните неща и същества, намиращи се около него. Ние виждаме с очите си предметите около нас, понеже светлината ги осветява. Всъщност ние виждаме само лъчите, които предметите отразяват към нас. Ние не виждаме духовните неща, понеже те не са осветени от никаква духовна светлина. Който обаче съгледа проблясъците на така наречената светлина Кундалини, той стои на втората степен по пътя на познанието. До третата степен е достигнал този, който усеща своя аз, без да му дава някакви предимства, който не уважава себе си повече от другите хора, а открива своя собствен аз в любовта към всички същества. Който не се осланя повече на своя собствен егоистичен аз, а чува съществата да изговарят тяхната собствена същност, за него казваме, че е достигнал до третата степен от пътя на познанието. В тайната наука ние го наричаме лебед и това е един израз, който е обичаен навсякъде по света, където се полагат

грижи за духовното изследване.

Какво носи тази степен? Тя носи способността човек да се излее над всички същества. Тогава ние не сме вече отделени от света като с една кожа. Чуждата болка е наша болка, чуждата радост е наша радост, ние живеем и тъчем в битието. Цялата Земя ни принадлежи. Ние чувстваме себе си във всичко. Тогава не наблюдаваме предметите отвън, а сякаш самите ние се намираме вътре в тях, сякаш чрез любовта сме проникнали в тях и поради това ги познаваме. Чрез състрадание, чрез това, човек да се чувства едно цяло с тях, всичко се е превърнало в знание.

Парсифал е посветен в тази истина от един отшелник, от Треврицент. От значение е, че той е отшелник. Той е този, който се е издигнал над останалото човечество, който е изоставил всичко – баща, майка, братя, сестри и е станал ученик, защото повече не прави подобни разлики. Там Парсифал бива обучаван във висшите морални качества и узрява за да влезе в замъка на Свещения Граал и да попита за неговите чудеса. Той е приет, освобождава ранения Амфортас и сам става крал на Граала. Това е един вътрешен път на човека, пътят, който пренесен в християнството, се предписва от тайната наука навсякъде по света, един път, който ни е представен чрез Парсифал. Лоенгрин принадлежи към кръга на Граала. Той е син на Парсифал. Докато в Парсифал се описва висшият път на човека нагоре към висшето себе, в Лоенгрин се описва една историческа социална мисия от средата на Средновековието. Средновековното народно съзнание беше

ръководено не сляпо, както си представят учените, а от посветени. Това народно съзнание в средата на Средновековието бележи една важна епоха. Какво се случва тогава? Накратко казано, появява се едно важно историческо събитие – поставя се началото на така наречената градска култура.

Старото феодално време претърпява една могъща революция. Докато преди имаше само селска собственост, само селско население, сега в Германия, Франция, от Белгия до Русия навсякъде виждаме да възникват отделни градове. Основават се градове, забелязва се един тласък в развитието на човечеството. Какво се е случило при това средновековно основаване на градовете? Хората са изтръгнати от връзките, с които преди това са били обвързани. Всеки, който се е чувствал подтиснат, отивал в града. Там човек е оставен сам на себе си. Там той е имал такава стойност, каквато сам е можел да постигне. Проявява се това, което като гражданство е било основано в средата на Средновековието. Този мощен преход е отразен в легендата за Лоенгрин. Ако Парсифал ни показва как човекът намира в себе си един висш аз, как поема странстването към висшия аз, то Лоенгрин ни показва как средновековният народ преминава през една могъща епоха в човешкото развитие, а именно освобождението на човека, излизането на личността от старите общности. Ако искаме да разберем връзката на това историческо събитие с легендата за Лоенгрин, трябва да знаем, че във всяка мистика тази степен се символизира чрез една женска личност. Ето защо и Гьоте в края на

втората част на своя «Фауст» говори за това, че «вечно-женственото» ни привлича. Тези думи не бива да се тълкуват в тривиален смисъл. Наистина се има предвид човешката душа, която води човека нагоре. Обикновено душата се представя под женски образ, а това, което заобикаля човека отвън, под мъжки образ. Стремящата се душа винаги се представя под женски образ.

В тайната наука се знае, че великите водачи на човечеството, посветените винаги водят човечеството една степен по-нататък. Лоенгрин е пратеник на Свещения Граал. Средновековното съзнание го представя като велик посветен водач, който от средата на Средновековието издига човечеството една степен по-нагоре. Той беше основателят на градската култура, този, който инспирира възникването на гражданството. Това беше индивидуалността на Лоенгрин. А Елза фон Брабант не е нищо друго освен символът на средновековната народностна душа, която под влиянието на Лоенгрин трябва отново да се издигне една степен по-високо в развитието си. Този напредък в историята на човечеството е представен от легендата по един красив и величествен начин.

Ние видяхме, че посветеният в третата степен ученик е наречен лебед. Учителят, майсторът, който е дълбоко посветен, се издига нагоре, издига се в отвъдния свят, в световите, до които човешкото съзнание не достига. Той познава всичко, което се проявява всред човечеството, но го познава вътре в себе си. Той не бива да бъде запитван: – Откъде идваш, кое е името ти? – Лебедът е този, който

го донася от още по-висши сфери. Лоенгрин е донесен от лебеда в епохата на градовете. Вижете напредъка, който беше постигнат в древната гръцка култура. Боговете в Гърция не са нищо друго, освен обожествени посветени. Вземете Зевс, който се свързва със Семела, от която връзка произлиза Дионисий. Гръцката култура води началото си от този момент. Всеки голям напредък на човечеството се изобразява по такъв начин. Елза не бива да пита за името и произхода на този, който я води и става неин съпруг. Така е с всички велики учители. Те преминават през човечеството непознати и незабелязани. Ако човек би ги запитал, това би ги прогонило от човечеството. Необходимо е те да пазят свещеното от профански погледи и въпроси. По сходен начин стоят нещата и когато съществува на един такъв посветен се доближи до човешкото разбиране. В такъв момент едно такова същество също би изчезнало, както това прави Лоенгрин. Освобождаването на средновековното гражданство става под влиянието на християнството, което е изобразено с факта, че Лоенгрин е наречен син на Парсифал.

Така ние поглеждаме към легендите на Средновековието и виждаме как фактите на духовния живот са чудесно отразени в две от тях. Чрез това мисията на християнството за средновековната култура става мисия за освобождаването на човека от земното човешко тяло. Тази мисия е изобразена и в двете легенди. Нейното въздействие върху Рихард Вагнер е особено силно. Той постоянно се опитва да представи онази чиста любов, която прави чове-

ка ясновиждащ. Още през 1856 година той започва драмата «Победителите»: Ананда, един младеж от кастата на брамините е обичан от едно момиче от кастата чандала. Ананда обаче е обвързан с предразсъдъците на кастата и не може да отвърне на любовта на чандалското момиче. Той става победител на своята собствена природа чрез това, че става последовател на Буда. Следвайки Буда, той побеждава. Там той намира себе си, преодолява човешките влечения, а на чандалското момиче се разкрива, че в предишен живот е била момиче от кастата на брамините и е отблъснала любовта на един чандалски младеж. Тогава тя също става победителка и в духа се свързва с Ананда, браминския младеж. По късно Вагнер иска да изобрази драматично Исус от Назарет. Той имаше предвид цялата вътрешна същност на християнството и учението за свободния човек, който не е обвързан с титли и други подобни. Свещеният Граал се търси във вътрешността на човешката душа.

През 1857 година на Разпети петък – така разказва Вагнер* – близо до Цюрих той съзерцава прекрасната природа. И тогава в един миг външният свят му разкри нещо, което даде израз

* «На Разпети петък 1857, в “Изгнание на зеления хълм”, (малка хижа близо до вила Везендонк в Цюрих) се събудих при силна слънчева светлина: градинката беше позеленяла, птиците пееха и най-после можах да седна до оградата на къщицата, за да се нарадвам на дълго жадуваната загадъчна тишина. Изпълнен от това, аз изведнъж си казах, че днес е Разпети петък и си спомних колко многозначително това предупреждение, това напомняне вече се беше изправяло пред мен във Волфрамовия Парсифал.» Вагнер, Моят живот, том III, Мюнхен 1915, стр. 133.

на цялото настроение, изпълващо както светското, така и християнското рицарство. Като чрез една вътрешна инспирация той си казва: – В деня, в който умира Исус Христос, нито един човек не бива да носи оръжие. – Изведнъж образът на Парсифал го облъхва с цялото си величие: Парсифал постига знание, потапяйки се в човечеството и във всички същества. Той продължава започнатото си произведение «Победителите» по един съвременен христологичен начин. В Парсифал той представя този, който напуска родния си дом, който не познава имена и титли, не държи на обвързаности, напуска баща и майка, среща от една страна вълшебния дворец на Клингзор и вълшебницата Кундри, и в един момент, когато застава срещу Кундри, той изживява цялото значение на земния сетивен живот и това, което означава сетивната любов, когато човекът ги опознава само чрез страстта, а от друга страна целувката на Кундри му открива, че тази сетивност се разкрива на човека в нейното истинско значение, едва когато той се освободи от страстите. По един величествен и прекрасен начин Рихард Вагнер представя безстрастната сетивност, която може да бъде постигната чрез вътрешната сила на духа, на духа на Парсифал, който той нарича християнски. Той я представя така, както тя се постига от една страна чрез Свещения Граал, а от друга – във вълшебния дворец. Следователно от една страна – чрез нейното преодоляване, а от друга – чрез нейното умъртвяване. Това са двата начина, по които човек се издига към духа. Някои умъртвяват сетивността, стават аскети,

дори премахват органите си, за да не се подават на слабостта. Другите остават хора, не искат да се издигнат нагоре към по-висшето знание по този начин, а когато усилят висшето в себе си. Това е пътят, който Парсифал признава за правилен. Този път означава да станем по-силни, колкото и да са силни идващите към нас изкушения. И сега настъпва времето, когато Граалът може да бъде приет. Сега Парсифал задава правилните въпроси и бива посветен в тайните на Свещения Граал. Той е узрял сам да стане крал на Свещения Граал.

Вагнер се постара да изобрази Свещения Граал. Дълги години той проучва темата не по обикновения академичен начин, а изпълнен с художествени идеи и виждания. Преди всичко той се придържа към духа на средновековните легенди, така че при него наистина се проявява онова, което идва от посветените, от водачеството на Средновековието, където старият ред се представява от Ортруд, а новият ред чрез нарастващото съзнание на народа, което иска да стане свободно. Това съзнание, което съвсем целенасочено е донесено от лебедите, учениците постигнали третата степен на посвещението, е символизирано чрез Елза фон Брабант и Лоенгрин. Така Вагнер показва същинското величие, което лежи в тези митове. При Вагнер имаме едно истинско обновяване на изкуството. Той искаше да направи от изкуството нещо, доближаващо се до религията и в художествените си произведения да въплъти настроения, които отново да поведат хората към божественото, а творците на изкуството да се из-

дигнат до религиозни водачи. Вагнер се нуждаеше от идеи, от съдържание, което извеждаше над обикновения живот. Той искаше по художествен начин да постави пред човечеството също и духа на християнството, духа на любовта. Той дълбоко и сериозно чувстваше как в новото време духът на любовта беше заменен от духа на егоизма, от духа на външната собственост. Това, което се разви като социален ред и което той следваше по един интензивен и радикален начин, Вагнер го описва като стремеж за злато, като едно време, което отново трябва да бъде заменено от истинския християнски дух на любовта. В своите музикални драми със средствата на свръхчовешкото и божественото, което живее в човека, той искаше да внесе в света, където господства златото, отново нещо като едно вливане на любовта. Поради това също и при тези въпроси той посегна към великите легенди на Средновековието. Ето какво живееше в Рихард Вагнер.

Следователно, вие виждате как антропософията, или духовната наука, с нейното разбиране за митовете, трябва да се доближи до Вагнеровото изкуство. Преди всичко за антропософа е ясно, че митовете са само израз и образ на великите истини. Чрез тях на древните народи бяха давани образи за развитието на външния живот и на душата. Легендата за Лоенгрин обяснява на човека какво се случва с него при достигането до определени степени в развитието. По този начин се оповестяваше истината на народите, за да могат да я схванат. Винаги е имало и има племена и народи,

които могат да схванат великите истини само под формата на легенди. Днес ние не прибъгваме вече до образите. Духовната наука съдържа същите истини, които бяха представяни на древните народи в грандиозните легенди, които Вагнер искаше да обнови. Духовната наука говори по един друг начин, но каквото тя иска да влее като дух в света, е същото. И така, ние чувстваме истинността на казаното от Шопенхауер, че великите духове се разбират помежду си и през столетията, че Платон и Спиноза, Буда и Гьоте, Джордано Бруно и Сократ, Хермес и Питагор разговарят един с друг, намират се в едно духовно общуване и се разбират независимо от столетията, които ги разделят. Вярно е не само това, че избраните индивидуалности се разбират, но верни са също и истините, които живеят в народността дух. Всичко това звучи заедно в една величествена историческа хармония на сферите и ние го усещаме, когато си изясним какво живее в легендите и митовете, когато го оставим да възкръсне за висшата душа на съвремието. Във всички времена живее една истина и тя се проявява под различните форми. Проникнем ли в тези форми на истината, ние ще разберем как говорят отделните народи и епохи, и в най-различни тонове ще чуем да звучи единната истина, оповестявана на всички народи, на всички хора.